

Pētījums “Mazu bērnu vecāku tiesību ievērošana reglamentētajās profesijās”

Autori: Dr. iur. asoc. prof. Aldis Lieljuksis, Dr. iur. asoc. prof. Inga Kudeikina, PhD. doc. Karina Palkova,
Dr. iur. doc. Ķītijs Bite, PhD doc. Lidijsa Juļa

Pētījums veikts, pamatojoties uz līgumu, kas noslēgts starp Latvijas Republikas Tiesībsarga biroju, reģistrācijas Nr. 90000055101, un SIA "Zvērinātas advokātes Karinas Palkovas birojs", reģistrācijas Nr. 40103450836.

Rīga

2023

SATURS

Ievads	3
1. Reglamentēto profesiju tiesiskais ietvars	10
2. Arhitektūras un būvniecības joma	13
Risku izvērtējums.....	17
3. Transporta joma (jūrniecība): kuģa vadītājs; kuģa mehāniķis; ierindas jūrniece; radio speciālists.....	19
Risku izvērtējums.....	21
4. Veterinārmedicīnas un ciltsdarba joma	23
4.1. Veterinārārsts.....	23
Risku izvērtējums.....	25
4.2. Ciltsdarba joma.....	26
Risku izvērtējums.....	31
5. Izglītības un sporta joma: pedagogs; sporta speciālists.....	33
5.1. Pedagogs	33
Risku izvērtējums.....	34
5.2. Sporta speciālists.....	34
Risku izvērtējums.....	37
6. Elektroenerģētikas joma: elektroinženieris; elektrisko iekārtu speciālists.....	39
Risku izvērtējums.....	40
7. Jurisprudences joma: advokāts (zvērētais advokāts; zvērēta advokāta palīgs)	41
Risku izvērtējums.....	42
8. Revīzijas joma: zvērētais revidents	43
Risku izvērtējums.....	45
9. Mērniecības un nekustamā īpašuma vērtēšanas joma: mērnieks; nekustamā īpašuma vērtētājs	46
9.1. Mērnieks.....	46
Risku izvērtējums.....	49
9.2. Nekustamā īpašuma vērtētājs.....	50
Risku izvērtējums.....	51
10. Detektīvdarbības un apsardzes joma: detektīvs un apsardzes darbinieks	52
10.1. Apsardzes darbinieks.....	52
Risku izvērtējums.....	53
10.2. Detektīvs.....	53

Risku izvērtējums.....	54
11. Sugu un biotopu aizsardzības joma: sugu un biotopu aizsardzības jomas eksperts	55
Risku izvērtējums.....	56
12. Civilām vajadzībām paredzēto sprāgstvielu aprites joma: spridzinātājs; spridzināšanas darbu vadītājs	57
Risku izvērtējums.....	58
13. Pirotehnisko izstrādājumu aprites joma: pirotehniķis.....	59
Risku izvērtējums.....	59
14. Psiholoģijas joma: psihologs	61
Risku izvērtējums.....	63
15. Rūpnieciskā īpašuma aizsardzības joma: profesionālais patentpilnvarnieks	66
Risku izvērtējums.....	67
16. Energoefektivitātes joma: neatkarīgs ēku energoefektivitātes eksperts	68
Risku izvērtējums.....	70
Nobeigums	71
Rekomendācijas	78
Pielikums	80

Ievads

Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) ievaddaļa noteic, ka Latvija kā demokrātiska, tiesiska, sociāli atbildīga un nacionāla valsts balstās uz cilvēka cieņu un brīvību, atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības [...],¹ tai pat laikā Latvija aizstāv valsts intereses un veicina vienotas Eiropas un pasaules ilgtspējīgu un demokrātisku attīstību². Tātad valsts gan nacionālā, gan pārnacionālā līmenī ir apņēmusies atzīt un aizsargāt cilvēka pamattiesības.

Viena no cilvēka pamattiesībām, kas jāaizsargā sociāli atbildīgai valstij demokrātijas ietvarā, ir personas tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai.³ Tomēr ne vienmēr personas izvēle konkrētā darbības jomā saistīta tikai ar tās spējām un iegūto kvalifikāciju.

Demokrātiskā valstī būtisks ir indivīda un sabiedrības interešu līdzsvars. Tiesības uz nodarbošanos nav absolūtas tiesības, jo pastāv Satversmes 116. panta atruna, ka [...], lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību, personas tiesības var tikt ierobežotas uz likuma pamata [...]. Piemēram, sabiedrības drošības interešu aizsardzībai valsts izvirza īpašas prasības tādām profesijām kā policijas darbinieks³, tiesnesis⁴, pedagogs⁵ u. c.

Tomēr pastāv virkne profesiju, uz kurām attiecināmi īpaši nosacījumi noteiktai izglītībai, profesionālajai kvalifikācijai, profesionālajai pilnveidei un citām prasībām, kas noregulētas ar ārējo normatīvo aktu. Tās ir profesijas, kurās nodarbinātie sniedz pakalpojumus, kas saistīti ar sabiedrības veselību un dažādu jomu drošību jeb reglamentētās profesijas.

Brīvība izvēlēties profesiju ir viena no pamattiesībām. Eiropas Savienības Pamattiesību harta garantē brīvību izvēlēties profesiju, kā arī darījumdarbības brīvību. [...] Tāpēc valstu noteikumi, ar kuriem organizē piekļuvi darbībai reglamentētajās profesijās, nedrīkstētu veidot nepamatotus vai nesamērīgus šķēršļus, kas kavētu minēto pamattiesību īstenošanu.⁶ Šie nosacījumi skaidri akcentē, ka valsts nevar bez īpaša izvērtējuma ierobežot personas tiesības uz nodarbinātību.

¹ Latvijas Republikas Satversme. Latvijas Vēstnesis Nr. 43, 01.07.1993. Ievaddaļas 4. apsvērums

² Turpat Ievaddaļas 6. apsvērums

³ Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likums Latvijas Vēstnesis Nr.101, 30.06.2006.

⁴ Likums "Par tiesu varu". Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, Nr.1/2, 14.01.1993.

⁵ Izglītības likums. Latvijas Vēstnesis Nr.343/344, Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 24.12.1998.

⁶ Eiropas Parlamenta un Padome direktīva (ES) 2018/958 (2018. gada 28. jūnijs) par samērīguma novērtēšanu pirms jaunas profesiju reglamentācijas pieņemšanas. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis L173/25, 09.07.2018. 1. punkts

Reglamentētā profesija ir Latvijas Republikā reglamentēta profesionālā darbība vai reglamentētu profesionālo darbību kopums [...] noteiktās profesijās, kā arī citās Eiropas Savienības dalībvalstīs un Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas dalībvalstīs reglamentēta tāda profesionālā darbība vai reglamentētu profesionālo darbību kopums, kuru uzsākšanai un veikšanai attiecīgās valsts tiesību aktos izvirzīta atbilstošas profesionālās kvalifikācijas prasība.⁷

Reglamentētās profesijas ir noteiktas likumā "Par reglamentētajām profesijām un profesionālās kvalifikācijas atzīšanu" (turpmāk – Reglamentēto profesiju likums). Pašlaik Latvijā tādu ir 16⁸, un to specialitāšu, apakšspecialitāšu un papildspecialitāšu sarakstu nosaka Ministru kabineta noteikumi, kuros Latvija definējusi 56 profesijas.⁹

No iepriekš minētā secināms, ka sabiedrības drošības interešu aizsardzībai valsts var ierobežot tiesības uz nodarbinātību, nosakot īpašus nosacījumus konkrētām likumā noteiktām profesijām, balstoties samērīguma kritērijā. Bet izpildvaras līmenī ir jāveic samērīguma izvērtējums reglamentēto profesiju jomas paplašināšanai vai samazināšanai. Tiesiskais regulējums detalizēti tiek vērtēts pētījuma sadaļā "Reglamentēto profesiju tiesiskais ietvars" un atsevišķi katras reglamentētās profesijas sadaļā.

Ierobežojumi un kritēriji reglamentētajās profesijās attiecas uz jebkuru nodarbināto reglamentētajā profesijā, tai skaitā mazu bērnu vecākiem. Lai rūpētos par bērnu, vecākiem ir nepieciešami dažāda veida resursi, no kuriem viens ir finanšu līdzekļi. Iegūt finanšu līdzekļus iespējams vairākos veidos, bet nozīmīgākais no tiem ir vecāku iesaistīšanās nodarbinātības tiesiskajās attiecībās. Proti, būt nodarbinātam neatkarīgi no juridiskās formas, t. i., būt pašnodarbinātam, slēgt noteiktu civiltiesisku līgumu vai darboties publiskajā pārvaldē. Satversmes 106. pants aizsargā jebkuru no šiem nodarbinātības veidiem, kamēr tiem nav noteikti ierobežojumi.

Tajā pašā laikā jebkuram nodarbinātajam ir tiesības uz darba un privātās dzīves līdzsvaru, kas ietver vīriešu un sieviešu vienlīdzību attiecībā uz iespējām darba tirgū un attieksmi darbā.¹⁰ Vienlīdzīgas tiesības darba tirgū sistēmiski saistītas ne tikai ar vecāku tiesībām uz sociālo nodrošinājumu¹¹, bet arī

⁷ Likums "Par reglamentētajām profesijām un profesionālās kvalifikācijas atzīšanu". Latvijas Vēstnesis Nr.105, 06.07.2001. 1. panta 12. punkts

⁸ Turpat

⁹ Ministru kabineta 2006. gada 6. jūnija noteikumi Nr. 460 "Noteikumi par specialitāšu, apakšspecialitāšu un papildspecialitāšu sarakstu reglamentētajām profesijām". Latvijas Vēstnesis Nr. 90, 09.06.2006.

¹⁰ Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva (ES) 2019/1158 (2019. gada 20. jūnijs) par darba un privātās dzīves līdzsvaru vecākiem un aprūpētājiem un ar ko atceļ Padomes Direktīvu 2010/18/ES. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis L 188/79, 12.07.2019.

¹¹ Likums "Par maternitātes un slimības apdrošināšanu". Latvijas Vēstnesis Nr. 182, 23.11.1995.

uz tiesībām izmantot bērna kopšanas atvaļinājumu, saglabājot tā laikā darba tiesiskās attiecības un nezaudējot darba ņēmēja statusu.¹²

Darba likums noteic, ka ikvienam darbiniekam ir tiesības uz bērna kopšanas atvaļinājumu sakarā ar bērna dzimšanu vai adopciju. Šādu atvaļinājumu piešķir uz laiku, kas nav ilgāks par pusotru gadu, līdz dienai, kad bērns sasniedz astoņu gadu vecumu.¹³ Minētā Darba likuma norma neuzliek nekādus ierobežojumus darba tiesisko attiecību ietvaros attiecībā uz subjektu loku – atvaļinājums piešķirams jebkuram darbiniekam, ja ir piedzimis bērns vai notikusi adopcija. Likumdevējs neizvirza nekādus ierobežojošus kritērijus, piemēram, normālais vai nepilnais darba laiks, summētais darba laiks vai nostrādātais laiks uzņēmumā u. tml., lai piešķirtu šādu atvaļinājumu. Tai skaitā Darba likums neparedz ierobežojošu kritēriju personas nodarbinātību reglamentētajā profesijā. Līdz ar to jāsecina, ka reglamentētajā profesijā nodarbinātajai personai ir līdzvērtīgas tiesības uz bērna kopšanas atvaļinājumu. Jāuzsver, ka Darba likuma 156. panta ceturtā daļa satur imperatīvu regulējumu: “Darbiniekam, kurš izmanto bērna kopšanas atvaļinājumu, tiek saglabāts iepriekšējais darbs. Ja tas nav iespējams, darba devējs nodrošina līdzīgu vai līdzvērtīgu darbu ar darbiniekam ne mazāk labvēlīgiem darba apstākļiem un nodarbinātības noteikumiem”.¹⁴ Neraugoties uz to, ka reglamentētajām profesijām ir paredzēts speciālais regulējums, tomēr samērīguma aspektā, šo Darba likuma normu ir jāņem vērā.

Ar šo Darba likuma normu likumdevējs ir izpildījis direktīvas normas, ar kurām dalībvalstis apņemas darba ņēmējiem, kuri ir vecāki, garantēt četrus mēnešus ilgu minimālo vecāku atvaļinājuma laiku, ko piešķir visiem darba ņēmējiem, kuri pilda vecāku pienākumus.¹⁵

Sabiedrības interešu aizsardzība, kuru dēļ atsevišķām profesijām ir noteikts reglamentētās profesijas statuss, kas paredz īpašas prasības kā priekšnoteikumu darboties profesijā, ir jāvērtē kopsakarā ar nodarbinātās personas tiesību aizsardzību, līdzsvarojot darba un privāto dzīvi.

2022. gadā Tiesībsarga birojs veica pārbaudi, izvērtējot reglamentētajā profesijā “ārsts” nodarbinātas sievietes sūdzību par valsts tiesību aktos noteikto pienākumu veikt resertifikāciju, darbiniecei atrodoties secīgi divos bērna kopšanas atvaļinājumos pēc kārtas.

¹² Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva (ES) 2019/1158 (2019. gada 20. jūnijs) par darba un privātās dzīves līdzsvaru vecākiem un aprūpētājiem un ar ko atceļ Padomes Direktīvu 2010/18/ES. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis L 188/79, 12.07.2019. 39. Apsvērums

¹³ Darba likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 105, 06.07.2002. 156. panta pirmā daļa

¹⁴ Turpat 156. panta ceturtā daļa

¹⁵ Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva (ES) 2019/1158 (2019. gada 20. jūnijs) par darba un privātās dzīves līdzsvaru vecākiem un aprūpētājiem un ar ko atceļ Padomes Direktīvu 2010/18/ES. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis L 188/79, 12.07.2019., Preambulas 21. apsvērums

Lai ārstniecības personai varētu izsniegt sertifikātu resertifikācijas kārtībā (bez sertifikācijas eksāmena kārtēšanas), ir jābūt izpildītiem diviem kumulatīviem kritērijiem – jābūt veiktai profesionālajai darbībai attiecīgajā specialitātē ne mazāk kā trīs gadus sertifikāta derīguma termiņa laikā (49.2. apakšpunkts) un ārstniecības personai sertifikāta derīguma termiņa laikā jābūt iegūtiem vismaz Noteikumu Nr. 943 52.1. apakšpunktā noteiktiem tālākizglītības punktiem.¹⁶

Tika secināts, ka veselības aprūpes jomā sievietes - mediķes, kas izmanto ar pēctecīgām grūtniecībām saistītus atvaļinājumus, nevar pretendēt uz resertifikāciju, bet viņai ir jākārtos sertifikācijas eksāmens no jauna. Līdz ar to netiek nodrošināta Darba likumā noteiktā prasība neradīt sliktākus darba apstākļus un nodarbinātības nosacījumus, ja tiek izmantoti ar grūtniecību vai bērna kopšanu saistītie atvaļinājumi.¹⁷

Izriet secinājums, ka valsts ir veikusi reglamentētas profesijas noteiktu kritēriju izvērtējumu, tikai pēc personas individuāla iesnieguma vai sūdzības saņemšanas, situācijā, kad profesijai noteiktie ierobežojumi darbībai reglamentētā profesijā lieguši līdzsvarot darba un privāto dzīvi.

Saistībā ar reglamentētajā profesijā esošu personu iespēju sabalansēt darba un privāto dzīvi norādāms pozitīvs piemērs sugu un biotopu aizsardzības jomas eksperta resertifikācijas nosacījumiem. Sugu un biotopu aizsardzības jomas ekspertu sertificēšanas un darbības uzraudzības kārtības noteikumi jau normatīvā akta pamata redakcijā ietver atrunu par eksperta atrašanos bērna kopšanas atvaļinājumā. Tiek noteikts, ka, ekspertam esot bērna kopšanas atvaļinājumā, ir jāiesniedz rakstisks iesniegums ar lūgumu neanulēt eksperta sertifikātu, ja sertifikāta derīguma termiņa laikā nav ievērotas prasības, kuras noteiktas resertifikācijai minētajos noteikumos.¹⁸

Šis regulējums ļauj secināt, ka šajā reglamentētajā profesijā ir vērtēts risks nespēt izpildīt resertifikācijas prasības personām, kuras sertifikāta darbības laikā ir ar grūtniecību un bērna kopšanu saistītā atvaļinājumā. Tādējādi, ieviešot Direktīvas 6. apsvērumu Darba un privātās dzīves līdzsvarošanas rīcībpolitikai, būtu jāsekmē dzimumu līdztiesības sasniegšana, veicinot sieviešu līdzdalību darba tirgū, vienlīdzīgi sadalot aprūpes pienākumus starp vīriešiem un sievietēm [...].¹⁹ Iepriekš minētais norāda gan uz pētījuma aktualitāti, gan uz problēmsituācijām reglamentēto profesiju tiesiskajā regulējumā. Formāli Latvija ir ieviesusi pārnacionālās prasības darba un privātās

¹⁶ Ministru kabineta 2023. gada 31. janvāra noteikumi Nr. 45: Grozījumi Ministru kabineta 2012. gada 18. decembra noteikumos Nr. 943 "Ārstniecības personu sertifikācijas kārtība". Latvijas Vēstnesis Nr. 26, 06.02.2023. 64.¹ punkts

¹⁷ Darba likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 105, 06.07.2002. 156. panta pirmā daļa

¹⁸ Sugu un biotopu aizsardzības likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 121/122, 05.04.2000.

¹⁹ Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva (ES) 2019/1158 (2019. gada 20. jūnijs) par darba un privātās dzīves līdzsvaru vecākiem un aprūpētājiem un ar ko atceļ Padomes Direktīvu 2010/18/ES. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis L 188/79, 12.07.2019. Preambulas 6. apsvēruma

dzīves līdzsvara noteikšanā vecākiem; tāpat formāli ir ievērots diskriminācijas aizliegums – atvaļinājums piešķirams darbiniekam, kuram piedzimis bērns vai tas ir adoptēts, bez dzimuma ierobežojumiem, kā arī personas tiesības uz saglabātu darba vietu. Tomēr Latvijā nav izvērtēts, kā bērna kopšanas atvaļinājums ietekmē vecāku tiesības izmantot šo atvaļinājuma veidu, ja vecāki nodarbināti reglamentētajā profesijā, kurai noteiktas sertifikācijas un resertifikācijas prasības. Lai izvērtētu reglamentētajās profesijās nodarbināto mazu bērnu vecāku tiesību īstenošanu direktīvas mērķu tvērumā par darba un privātās dzīves līdzsvarošanu Latvijā, pētījuma “Mazu bērnu vecāku tiesību ievērošana reglamentētajās profesijās” **mērķis** tiek noteikts: izpētīt, vai spēkā esošais nacionālais tiesiskais regulējums attiecībā uz reglamentētajām profesijām un sertifikācijas kārtību nodrošina balansu starp normām, kas paredz darba un privātās dzīves līdzsvara ievērošanu grūtniecības un bērna kopšanas atvaļinājumu gadījumos.

Pētījuma objekts ir tiesiskās attiecības, kas izriet no valsts un mazu bērnu vecāku tiesību ievērošanas reglamentētajās profesijās.

Pētījuma priekšmets ir reglamentēto profesiju un nodarbinātības tiesiskais regulējums.

Pētījuma uzdevumi

1. Konstatēt, kuru reglamentēto profesiju pārstāvji saskaņā ar spēkā esošo nacionālo tiesisko regulējumu saskaras ar ierobežojumiem izmantot grūtniecības, dzemdību, paternitātes un bērna kopšanas atvaļinājumu (it sevišķi secīgu grūtniecību gadījumos), ja minētajos atvaļinājumos izmantotais laika periods ir garāks par normatīvajā regulējumā pieprasītās sertifikācijas un aktīvas profesionālās darbības periodu.

2. Aptaujāt minēto profesiju pārstāvjus, kas pēdējo piecu gadu laikā ir izmantojuši ar grūtniecību saistītos atvaļinājumus, lai iegūtu padziļinātāku izpratni par potenciālajiem sarežģījumiem, kas ir saistīti ar grūtniecības, dzemdību, paternitātes un bērna kopšanas atvaļinājumu izmantošanu un profesijas uzliktajiem pienākumiem un iespējamiem tiesību ierobežojumiem.

3. Izvērtēt minētā tiesiskā regulējuma atbilstību:

3.1. nacionālajam tiesiskajam regulējumam no sistēmiskā viedokļa (piemēram, mijiedarbība ar Darba likuma regulējumu un atbilstība Satversmes 91. pantam);

3.2. starptautiskajam tiesiskajam regulējumam, it sevišķi ES tiesībām (atbilstību Direktīvas 2006/54 prasībām attiecībā uz dzimumu līdztiesības un diskriminācijas aizlieguma nodarbinātībā nodrošināšanu; atbilstību Direktīvas 2019/1158 attiecībā uz diskriminācijas aizliegumu nodarbinātībā, kuri izmanto savas tiesības uz atvaļinājumiem saistībā ar bērna piedzimšanu; atbilstību ES

Pamattiesību hartas 21. panta prasībām, ja tiek konstatēts, ka reglamentēto profesiju nacionālais tiesiskais regulējums ietilpst ES kompetences jomā (ES Pamattiesību hartas 51.pants)).

Lai izvērtētu mazu bērnu vecāku tiesību īstenošanu reglamentētajā profesijā un apzinātu risku nelīdzsvarot darba un privāto dzīvi, pētījumā tiks izmantoti šāda risku gradācija katrai reglamentētajai profesijai:

- 1) tiesiskā regulējuma teksta vienveidīga izpratne un interpretācija, kas nerada šaubas likumdevēja noteiktā mērķa izpratnei;
- 2) resertifikācijas prasības (likumdevējs tādas noteicis, nav noteicis, prasības iekļauj teoriju un praksi vai tikai kādu no šiem aspektiem);
- 3) resertifikācijas prasību aizstāšanas iespējamība uz bērna kopšanas atvaļinājuma laiku (piemēram, tiesības apturēt sertifikātu, aizstāt praksi ar teoriju u.tml.).

Pētījumā izmantotās metodes

I. Vispārzinātniskās metodes: 1) analītiskā metode tiek izmantota reglamentēto profesiju regulējošo normatīvo aktu satura izzināšanai, likumdevēja pozīcijas noskaidrošanai; 2) vēsturiskā metode tiek izmantota, pētot reglamentēto profesiju regulējošo tiesību normu izcelsmi un attīstību Latvijas Republikā, ņemot vērā nacionālā regulējuma piemērošanu Eiropas Savienības direktīvu kontekstā; 3) deskriptīvā (aprakstošā) metode tiek izmantota, lai izklāstītu reglamentēto profesiju resertifikācijas nosacījumu būtību, problemātiku un problēmas risinājumu; 4) dogmatiskā metode tiek izmantota, lai izprastu reglamentēto profesiju resertifikācijas nosacījumu tiesisko normu juridiskā satura pareizu izpratni un iepazītu to būtību; 5) intervijas metode tiek izmantota resertifikācijas procesā iesaistīto personu un mazu bērnu vecāku viedokļa noskaidrošanai par resertifikācijas procesu; 6) indukcija un dedukcija tiek izmantota secinājumu iegūšanai visa pētījuma laikā; 7) loģiski konstruktīvā metode tiek izmantota konkrētu rekomendāciju izstrādei.

II. Tiesību normu interpretācijas metodes: 1) gramatiskā interpretācijas metode tiek pielietota reglamentēto profesiju regulējošo tiesību normu lingvistiskās būtības un idejiskās nozīmes izzināšanai; 2) teleoloģiskā interpretācijas metode tiek pielietota reglamentēto profesiju regulējošo tiesību normu jēgas un būtības izzināšanai, izrietot no tiesību normu radītāja nolūka un motivācijas viedokļa lietderīga un taisnīga mērķa sasniegšanai ar attiecīgā normatīvā akta palīdzību; 3) vēsturiskā interpretācijas metode tiek pielietota normatīvo aktu jēgas un būtības izzināšanai, ņemot vērā ekonomisko, tiesisko situāciju normatīvo aktu radīšanas laikā, tā brīža tiesiskās vajadzības, normu radītāja motivāciju un citus vēsturiskos apstākļus reglamentēto profesiju regulējošo tiesību normu tapšanas laikā; 4) sistēmiskā interpretācijas metode tiek izmantota, lai izzinātu reglamentēto

profesiju regulējošo tiesību normu jēgu, interpretējot tiesību normas to kopsakarībā. Pētījumā sistēmiski tiek interpretēts Reglamentēto profesiju likums, Ministru kabineta noteikumi par specialitāšu, apakšspecialitāšu un papildspecialitāšu sarakstu reglamentētajām profesijām, Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva par darba un privātās dzīves līdzsvaru vecākiem un aprūpētājiem²⁰ un Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva par samērīguma novērtēšanu pirms jaunas profesiju reglamentācijas pieņemšanas²¹ kontekstā ar reglamentēto profesiju normatīvo regulējumu attiecībā uz resertifikācijas procesu.

Pētījuma laiks: 2023. gada jūnijs – novembris.

Pētījuma robežas: Pētījumā analizēts resertifikācijas process reglamentētajās profesijās, kas noteiktas Reglamentēto profesiju likumā, izņemot reglamentētās profesijas veselības aprūpes jomā.

²⁰ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2019/1158 (2019. gada 20. jūnijs) par darba un privātās dzīves līdzsvaru vecākiem un aprūpētājiem un ar ko atceļ Padomes Direktīvu 2010/18/ES. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis 12.07.2019, L 188/79.

²¹ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2018/958 (2018. gada 28. jūnijs) par samērīguma novērtēšanu pirms jaunas profesiju reglamentācijas pieņemšanas. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis 09.07.2018, L 173/25.

1. Reglamentēto profesiju tiesiskais ietvars

Reglamentēto profesiju tiesisko ietvaru noteic Reglamentēto profesiju likums.²² Saskaņā ar šī likuma 1. panta 12. punktu reglamentētā profesija ir Latvijas Republikā reglamentēta profesionālā darbība vai reglamentētu profesionālo darbību kopums šajā likumā noteiktajās profesijās, kā arī citās Eiropas Savienības dalībvalstīs un Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas dalībvalstīs reglamentēta tāda profesionālā darbība vai reglamentētu profesionālo darbību kopums, kuru uzsākšanai un veikšanai attiecīgās valsts tiesību aktos izvirzīta atbilstošas profesionālās kvalifikācijas prasība.

Reglamentēto profesiju likuma legitīmais mērķis ir saistīts ar profesionālās darbības atbilstību noteiktām kvalitātes prasībām un kritērijiem, ja joma, kurā persona darbojas, ir saistīta ar sabiedrības interešu aizsardzību, tās drošību un veselības aizsardzību.²³

Savukārt minētā likuma 4. pantā noteikts, ka profesiju reglamentēšanu, kas ietver sertifikāciju un resertificēšanu, likumā, Ministru kabineta noteikumos vai atbilstoši Valsts pārvaldes iekārtas likumam ir pilnvarotas veikt profesionālās organizācijas, kuras:

- 1) izsniedz profesionālo kvalifikāciju apliecinošus dokumentus un piešķir tiesības izmantot profesijai un kvalifikācijai atbilstošu nosaukumu;
- 2) nodrošina augstu profesionālās kvalifikācijas kritēriju saglabāšanu un kvalifikācijas uzturēšanu un celšanu attiecīgajā darbības jomā;
- 3) izstrādā un apstiprina profesionālās ētikas normas attiecīgajā darbības jomā un uzrauga šo normu ievērošanu;
- 4) izstrādā priekšlikumus par prasībām, kas izvirzāmas patstāvīgas profesionālās darbības uzsākšanai vai veikšanai reglamentētajās profesijās, kā arī īslaicīgu profesionālo pakalpojumu sniedzējiem, un iesniedz šos priekšlikumus ministrijai, kura ir vadošā valsts pārvaldes iestāde reglamentētajai profesijai atbilstošās politikas jomā.

Latvijā reglamentētās profesijas ir klasificētas pēc jomām un ietver šādas profesijas:

- a) arhitektūras un būvniecības joma: arhitekts; būvdarbu vadītājs; būvinženieris; būveksperts;
- b) veselības aprūpes joma: ārsts; zobārsts; farmaceits; māsa (vispārējās aprūpes māsa); vecmāte; ārsta palīgs (feldšeris); farmaceita asistents; biomedicīnas laborants; zobu tehniķis; zobu higiēnists; fizioterapeits; ergoterapeits; optometrists; fizioterapeita asistents; ergoterapeita asistents;

²² Likums "Par reglamentētajām profesijām un profesionālās kvalifikācijas atzīšanu". Latvijas Vēstnesis Nr.105, 06.07.2001.

²³ Turpat

tehniskais ortopēds; kosmētiķis; zobārsta asistents; māsas palīgs; audiologopēds; radiologa asistents; uztura speciālists; militārais paramediķis; podologs; radiogrāfers; skaistumkopšanas speciālists kosmetoloģijā; masieris; mākslas terapeits;

c) transporta joma (jūrniecība): kuģa vadītājs; kuģa mehāniķis; ierindas jūrnieks; radio speciālists;

d) veterinārmedicīnas un ciltsdarbu joma: veterinārārsts;

e) izglītības un sporta joma: pedagogs; sporta speciālists;

f) elektroenerģētikas joma: elektroinženieris; elektrisko iekārtu speciālists;

g) jurisprudences joma: advokāts (zvērināts advokāts; zvērināta advokāta palīgs);

h) revīzijas joma: zvērināts revidents;

i) mērniecības un nekustamā īpašuma vērtēšanas joma: mērnieks; nekustamā īpašuma vērtētājs;

j) detektīvdarbības un apsardzes joma: detektīvs; apsardzes darbinieks;

k) sugu un biotopu aizsardzības joma: sugu un biotopu aizsardzības jomas eksperts;

l) civilām vajadzībām paredzēto sprāgstvielu aprites joma: spridzinātājs;

spridzināšanas darbu vadītājs;

m) pirotehnisko izstrādājumu aprites joma: pirotehniķis;

n) psiholoģijas joma: psihologs;

o) rūpnieciskā īpašuma aizsardzības joma: profesionālais patentpilnvarnieks;

p) energoefektivitātes joma: neatkarīgs ēku energoefektivitātes eksperts.

Reglamentēto profesiju likuma struktūras daļa par sertifikācijas prasībām reglamentētajām profesijām ir vērtējama kritiski no juridiskās metodes aspekta. Likuma normu konstrukcija nav vienvērtīga – dažām profesijām tiek noteiktas konkrētas prasības (piemēram, elektroinženiera profesijā var darboties, ja ir iegūts diploms par otrā līmeņa profesionālo augstāko izglītību un elektroinženiera kvalifikācija vai inženierzinātņu maģistra grāds (29. panta otrās daļas 1.punkts), citām – atsauce uz citu tiesību aktu (piemēram, prasības zvērināta revidenta izglītībai un profesionālajai kvalifikācijai nosaka likums vai Ministru kabineta noteikumi finanšu un revīzijas darba jomā (31. pants)), kamēr likuma 4. pantā šīs funkcijas deleģētas profesionālajām organizācijām. Vienlaikus jāuzsver, ka profesionālo organizāciju un jomas atbildīgās ministrijas kompetences nošķiršanas jautājumi ir sarežģīti definēti.

Reglamentēto profesiju likuma 4. panta pirmajā punktā noteikts, ka profesionālās organizācijas izsniedz profesionālo kvalifikāciju apliecinošus dokumentus, kas nozīmē, ka tieši profesionālās

organizācijas ir tās, kas ir atbildīgas par sertifikācijas un resertifikācijas noteikumiem, par procesa kārtību un termiņiem. Tomēr nekur Reglamentēto profesiju likumā nav nosauktas šīs profesionālās organizācijas, nav definēta to lēmumu vai faktiskās rīcības pārsūdzēšanas kārtība. Turklāt minētā panta 4. punktā noteikts, ka profesionālās organizācijas izstrādā priekšlikumus par prasībām, kas izvirzāmas patstāvīgas profesionālās darbības uzsākšanai vai veikšanai reglamentētajās profesijās, kā arī īslaicīgu profesionālo pakalpojumu sniedzējiem, un iesniedz šos priekšlikumus ministrijai, kura ir vadošā valsts pārvaldes iestāde reglamentētajai profesijai atbilstošās politikas jomā. Tādējādi rodas pamatots jautājums par sertifikācijas un resertifikācijas atbildīgajām institūcijām – tās ir profesionālās organizācijas vai vadošā valsts pārvaldes iestāde?

Tādējādi Reglamentēto profesiju likuma struktūra nesekmē tiesiskā regulējuma uztveršanu.

Turpmākā analīze, vērtējot atsevišķu reglamentēto profesiju resertifikācijas procesu, izgaismoja vairākas problēmas katrā no reglamentēto profesiju jomām.

2. Arhitektūras un būvniecības joma

Reglamentētās profesijas būvniecībā ir arhitekts, būvdarbu vadītājs, būvinženieris un būveksperts.²⁴ Tajā pašā laikā Ministru kabineta 2006. gada 6. jūnija noteikumu Nr. 460 "Noteikumi par specialitāšu, apakšspecialitāšu un papildspecialitāšu sarakstu reglamentētajām profesijām" (turpmāk – Noteikumi Nr. 460)²⁵ 1. pielikumā profesiju sarakstā nav iekļautas citas būvniecības jomas speciālistu profesijas, izņemot arhitektu un būvinženieri. Šie noteikumi kā arhitektūras un būvniecības specialitātes nosaka būvinženiera, arhitekta un būveksperta specialitātes, no kurām būveksperta specialitātei izdalītas trīs – arhitekts būveksperts, būvinženieris būveksperts un elektroinženieris būveksperts. Savukārt Būvniecības likums (turpmāk – BL) kā reglamentētās profesijas nosaka – būvniecības speciālists, arhitekts un enerģētikas speciālists. No kurām būvniecības speciālista joma ietver tādas specialitātes kā inženieris, projektētājs, būvdarbu vadītājs, būvuzraugs un būveksperts.

No normatīvo aktu sistēmiskās interpretācijas izriet atšķirīgs reglamentēto profesiju uzskaitījums, kas rada risku sertifikācijas prasību nekorektai interpretācijai.

Kopīgais normatīvais regulējums nozarei: BL²⁶, Ministru kabineta 2018. gada 20. marta noteikumi Nr. 169 "Būvspeciālista kompetences novērtēšanas un patstāvīgās prakses uzraudzības noteikumi"²⁷ (turpmāk – Noteikumi Nr. 169), Ministru kabineta 2019. gada 5. marta noteikumi Nr. 100

"Būvspeciālistu uzraudzības un kompetenču novērtēšanas cenrādis" (turpmāk – Noteikumi Nr.100).²⁸ Sertifikācijas kārtību galvenokārt nodrošina profesionālās organizācijas, izņemot būvekspertīzes jomu, kurā patstāvīgās prakses tiesības atbilstoši BL 6.¹ panta ceturtajai daļai piešķir un uzrauga Būvniecības valsts kontroles birojs. Ar profesionālajām organizācijām atbilstoši BL 13. panta trīspadsmitajai daļai sertifikācijas procesa īstenošanai būvspeciālista kompetences novērtēšanai un patstāvīgās prakses uzraudzībai tiek noslēgts valsts funkciju deleģēšanas līgums Valsts pārvaldes iekārtas likumā noteiktajā kārtībā. Kompetences pārbaudes iestādes, ar kurām noslēgts valsts funkciju deleģējuma līgums, pašlaik ir šādas:

- 1) Latvijas Arhitektu savienība;

²⁴ Likums "Par reglamentētajām profesijām un profesionālās kvalifikācijas atzīšanu". Latvijas Vēstnesis Nr.105, 06.07.2001.

²⁵ Ministru kabineta 2006. gada 6. jūnija noteikumi Nr. 460 "Noteikumi par specialitāšu, apakšspecialitāšu un papildspecialitāšu sarakstu reglamentētajām profesijām." Latvijas Vēstnesis Nr. 90, 09.06.2006.

²⁶ Būvniecības likums. Latvijas Vēstnesis Nr.146, 30.07.2013.

²⁷ Ministru kabineta 2018. gada 20. marta noteikumi Nr. 169 "Būvspeciālista kompetences novērtēšanas un patstāvīgās prakses uzraudzības noteikumi". Latvijas Vēstnesis Nr.68, 05.04.2018.

²⁸ Ministru kabineta 2019. gada 5. marta noteikumi Nr.100 "Būvspeciālistu uzraudzības un kompetenču novērtēšanas cenrādis". Latvijas Vēstnesis Nr.48, 08.03.2019.

- 2) Latvijas Būvinženieru savienība;
- 3) Latvijas Elektroenerģētiķu un energobūvnieku asociācija;
- 4) Latvijas Siltuma, gāzes un ūdens tehnoloģijas inženieru savienība;
- 5) Latvijas Melioratoru biedrība;
- 6) Latvijas Jūrniecības savienība.²⁹

No iepriekš minētās informācijas izriet, ka BL nav noteikts deleģējums konkrētām profesionālajām organizācijām veikt darbības būvniecības jomas speciālistu sertificēšanai.

Būvspeciālisti ir personas, kas ieguvušas patstāvīgas prakses tiesības arhitektūras vai būvniecības jomā reglamentētās profesijās,³⁰ likumdevējs jomā ir izdalījis arhitektus un citus būvniecības speciālistus, nosakot tiem dažādas prasības profesionālajai darbībai.

Patstāvīgās prakses tiesības **arhitektūras jomā arhitekta profesijā** var iegūt persona, kura:

- 1) ieguvusi otrā līmeņa profesionālo augstāko izglītību arhitektūras studiju programmā;
- 2) apguvusi patstāvīgai praksei nepieciešamās zināšanas un prasmes;
- 3) normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā saņēmusi arhitekta prakses sertifikātu.³¹

Patstāvīgās prakses tiesības **būvniecības jomā** var iegūt persona, kura:

- 1) ieguvusi pirmā līmeņa profesionālo augstāko izglītību būvniecības vai saistītā inženierzinātņu studiju programmā;
- 2) apguvusi patstāvīgai praksei nepieciešamās zināšanas un prasmes;
- 3) normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā saņēmusi būvprakses sertifikātu.³²

No iepriekš minētā izriet, ka likumdevējs paredzējis trīs pamata prasības – izglītību, praksi un prakses sertifikātu – atbilstoši prakses jomai.

Sertifikātu izsniegšanas kārtība arhitektam un būvspeciālistam ir atšķirīga. Speciālās prasības būvspeciālistu sertificēšanai nosaka Noteikumi Nr. 169.³³ Šī pētījuma kontekstā, analizējot praktiskā darba pieredzi, ko nosaka normatīvie akti, secināms, ka sertifikācijai nepieciešama ne mazāk kā divu gadu pieredze, kas iegūta pēdējo septiņu gadu laikā būvspeciālista uzraudzībā, izpildot kompetences pārbaudes iestādes noteikto minimālo praktiskā darba pieredzes programmu.

²⁹ Būvspeciālisti. Pieejams: Būvspeciālisti | Ekonomikas ministrija (em.gov.lv) [skatīts 30.10.2023.]

³⁰ Būvniecības likums. Latvijas Vēstnesis Nr.146, 30.07.2013. 13. panta pirmā daļa

³¹ Turpat 13.panta otrā daļa

³² Turpat 13. panta ceturtā daļa

³³ Ministru kabineta 2018. gada 20. marta noteikumi Nr. 169 "Būvspeciālista kompetences novērtēšanas un patstāvīgās prakses uzraudzības noteikumi". Latvijas Vēstnesis Nr.68, 05.04.2018. 12. punkts

Izglītības un praktiskā darba iekļaušana prasībās ir samērīga un izglītības prasības noteiktas BL, tās ir skaidras un izprotamas, bet obligātā praktiskā darba saturs ir atstāts kompetences pārbaudes iestādes brīvai interpretācijai. Proti, ārējais tiesiskais regulējums nenosaka minētās programmas kvantitatīvos un kvalitatīvos kritērijus, kas rada dažādu praktiskā darba nosacījumu izvirzīšanas risku. Tiesiskais regulējums nenosaka sertifikāta darbības termiņu būvspeciālistiem, bet ir paredzēta profesionālās darbības patstāvīga uzraudzība un kontrole, ko var definēt kā sertifikāta uzturēšanas prasības. BL 13. panta devītā prim daļa paredz, ka kompetences pārbaudes iestādēm ir jāveic patstāvīgās prakses uzraudzība ne retāk kā reizi piecos gados, pārbaudot būvspeciālista patstāvīgo praksi, kā arī būvspeciālista iesniegto informāciju par izglītību un apgūtajām profesionālās pilnveides programmām vai citiem kompetenci paaugstinošiem pasākumiem sertifikātā norādītajā jomā. Savukārt Noteikumos Nr. 169 paredzēts, ka būvspeciālistam ir jāpraktizē vismaz trīs gadi piecu gadu laikā, pretējā gadījumā būvspeciālistu uzaicina noteiktā termiņā kārtot pārbaudi kompetenču, prasmju un zināšanu jomā. Turklāt, ja būvspeciālists piecu gadu laikā nav veicis kompetences paaugstinošus pasākumus sertifikātā norādītā apjomā, kompetences pārbaudes iestāde uzaicina būvspeciālistu uz profesionālās pilnveides pārbaudi.

Tiesiskais regulējums paredz profesionālās darbības un teorētisko zināšanu pilnveidošanas termiņus, bet kompetences pārbaudes iestādēm ir rīcības brīvība noteikt gan profesionālās darbības, gan teorētisko zināšanu apguves saturu un apjomu.

Neraugoties uz to, ka sertifikātam nav noteikts darbības termiņš, no normu sistēmiskās interpretācijas izriet, ka būvspeciālistam ir piecu gadu laikā jāpapildina izglītība un jādarbojas profesijā, lai uzturētu sertifikāta darbību. Pretējā gadījumā sertifikāts var tikt anulēts.³⁴ Kontekstā ar mazu bērnu vecāku tiesībām izmantot bērna kopšanas atvaļinājumu un atgriezties profesijā ir saskatāms augsts risks neizpildīt sertifikāta uzturēšanas prasības, atrodoties pēctecīgos bērna kopšanas atvaļinājumos. Kā par zināmu kompensējošu mehānismu var uzskatīt personas tiesības kārtot atkārtoti kompetences pārbaudi, nezaudējot tiesības strādāt būvspeciālista profesijā. Speciālās prasības **arhitektūras jomā** noteiktas Noteikumos Nr. 169, un tās ir identiskas būvspeciālistu jomai. Papildus ir jāņem vērā biedrības "Latvijas Arhitektu savienība" Sertifikācijas centra³⁵ iekšējais normatīvais regulējums par arhitektu sertificēšanu "Arhitektu sertificēšanas

³⁴ Turpat 28. un 29. punkts

³⁵ Valsts aģentūra "Latvijas Nacionālais akreditācijas birojs". Pieejams: <https://ai.latak.gov.lv/index.php?lang=lv> [skatīts 11.06.2023.]

kārtība”³⁶ (turpmāk – Kārtība), veicot arhitektu kompetences novērtēšanu un patstāvīgās prakses uzraudzību.

Noteikumos Nr. 169 reglamentēts, ka uz patstāvīgā sertifikāta iegūšanu persona var pretendēt ne agrāk kā divus gadus pēc formālās izglītības iegūšanas, kas noteikta BL. Turklāt pretendents pēc augstskolas absolvēšanas pēdējo septiņu gadu laikā jāuzkrāj ne mazāk kā divu gadu ilga praktiskā darba pieredze ar profesijas nosaukumu “arhitekts” Latvijā sertificēta arhitekta vai citā valstī atbilstoši sertificēta, reģistrēta vai licencēta arhitekta vadībā, apgūstot prakses vadības, būvprojektēšanas sagatavošanas, projekta plānošanas, projektēšanas, būvprojekta vadīšanas un projekta realizācijas uzraudzības (autoruzraudzības) prasmes. Minētā kārtība nosaka arī to, kāds nostrādāto stundu skaits praksē ir jānostrādā katrā no jomām un tēmām, kā arī jāpiedalās kompetences paaugstināšanas pasākumos.³⁷

Secināms, ka arhitekta sertifikāta iegūšanas kārtība ir noteikta gan iekšējos, gan ārējos normatīvajos aktos, kas rada tiesību aktu hierarhijas problēmas deleģējuma aspektā.

Sertifikātu ieguvušam arhitektam ir pienākums patstāvīgi celt savu kvalifikāciju atbilstoši Kārtības 8.2. punktam:

- 1) formālie obligātie kvalifikācijas paaugstināšanas pasākumi;
- 2) izvēles formālie kvalifikācijas paaugstināšanas pasākumi;
- 3) neformālie kvalifikācijas paaugstināšanas pasākumi.³⁸

Kvalifikācijas paaugstināšana tiek vērtēta punktu sistēmā. Vienlaicīgi arhitektam jāstrādā praksē, uzturot profesionālās iemaņas. Atbilstoši Kārtības 8.3. punktam profesionālajā praksē ir jāiegūst noteikts punktu skaits, un profesionālās prakses pārtraukums nedrīkst būt ilgāks par diviem gadiem piecu gadu laikā.³⁹ Saskaņā ar Kārtības 8.17. punktu uz bērna kopšanas atvaļinājuma laiku arhitekta prakses sertifikātu var apturēt, un tādā gadījumā prasības iegūstamo punktu skaitam tiek piemērotas proporcionāli laika periodam, kurā arhitekta prakses sertifikāts bijis aktīvs.

³⁶ [Biedrības “Latvijas Arhitektu savienības” Sertificēšanas centra 2022. gada 25. novembra Arhitektu sertificēšanas kārtība.](#) [skatīts 30.11.2023.]

³⁷ Skatīt Ministru kabineta 2018. gada 20. marta noteikumus Nr. 169 “Būvspeciālista kompetences novērtēšanas un patstāvīgās prakses uzraudzības noteikumi”. Latvijas Vēstnesis Nr.68, 05.04.2018. 12.2. punkts

³⁸ [Biedrības “Latvijas Arhitektu savienības” Sertificēšanas centra 2022. gada 25. novembra Arhitektu sertificēšanas kārtību.](#) 8.2. punkts. [skatīts 30.11.2023.]

³⁹ Turpat 8.3. punkts

Risku izvērtējums

Secināms, ka arhitektu sertifikācijas noteikumi mazu bērnu vecākiem paredz kompensējošu mehānismu sertifikāta uzturēšanai, apturot sertifikātu uz bērna kopšanas atvaļinājuma laiku. Tomēr tas nerisina situāciju vairāku secīgu bērnu kopšanas atvaļinājumu izmantošanai.

Kā intervijā norāda sertifikācijas komisijas sekretāre Sandra Bloka⁴⁰, tad parasti bērnu kopšanas atvaļinājumam tiek izmantota tiesība apturēt sertifikāta darbību. Kā otru risinājumu izmanto nepilno darba laiku, atsakoties no bērna kopšanas atvaļinājuma. Kā alternatīvs risinājums ir bērna kopšanas atvaļinājuma dalīšana daļās.

Kā intervijās atzīst divas arhitektes⁴¹, kuras katra bijusi bērna kopšanas atvaļinājumā, bet ne secīgos vairākos atvaļinājumos, katrai ir divi bērni, taču profesionālās darbības pārtraukums starp bērna kopšanas atvaļinājumiem nav bijis ilgāks par diviem gadiem, tad ģimenes pieaugums plānots, ievērojot prasības sertifikāta uzturēšanai un ka bērna kopšanas atvaļinājuma laikā nav iespējams veikt arhitekta praktisko darbu.

Intervijās izteikts priekšlikums, ja slimības vai bērna kopšanas atvaļinājuma dēļ ir mainījusies sertifikātā noteiktā specializācijas kategorija, tad kvalifikācijas eksāmena kārtības vietā paredzēt noteiktu prakses laiku sertificēta arhitekta uzraudzībā. Un šī prakse dotu tiesības atjaunot sertifikātu iepriekšējā apjomā. Turklāt, aptaujāto personu ieskatā, lai arī tiesiskais regulējums ir pietiekams un saprotams, tomēr atsevišķas prasības ir liekas, piemēram, par bērna kopšanas atvaļinājumu informēt sertifikācijas komisiju, jo dati iegūstami no Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras.

Kopumā arhitekta profesijai izvirzītie nosacījumi ir izprotami, tomēr būtu vēlams jomai būtiskus sertifikāta uzturēšanas nosacījumus, kas šobrīd ietverti iekšējos normatīvajos aktos, noteikt ārējos normatīvajos aktos.

Secināms, ka darba un privātās dzīves līdzsvara jautājumi ir kvalitatīvi noregulēti gadījumos, kad persona izmanto vienu bērna kopšanas atvaļinājumu. Secināms, ka šādā situācijā jomas profesiju risks ir vidējs. Savukārt, ja persona secīgi izmanto bērna kopšanas atvaļinājumus, tad risks līdzsvarot privāto un darba dzīvi ir augsts, jo persona nevar izpildīt sertifikāta uzturēšanas prasības.

Analizējot iepriekš minēto, var secināt, ka arhitektūras un būvniecības jomas tiesiskais regulējums, nodrošinot speciālistu sertifikāciju un sertifikāta uzturēšanu, ir komplicēts.

Pamatprasības arhitektūras un būvniecības jomas speciālistu sertifikācijai un sertifikāta uzturēšanai ir identiskas un paredz personai prakses laikā veikt praktisko darbu, kā arī iegūt tālākizglītību. Atšķirības

⁴⁰ Intervija 2023. gada 13. jūlijā

⁴¹ Intervija 2023. gada 15. jūlijā un 1. augustā

konstatējamās speciālajās prasībās – atšķirīgs profesionālās izglītības līmenis un tālākizglītības saturs, kā arī profesionālās pieredzes iegūšanas veids un kārtība.

Līdz ar to arhitektūras un būvniecības joma kopumā vērtējama kā augsta riska joma, līdzsvarojot mazu bērnu vecāku darba un privāto dzīvi.

3. Transporta joma (jūrniecība): kuģa vadītājs; kuģa mehāniķis; ierindas jūrnieks; radio speciālists

Transporta jomai jūrniecībā reglamentētās profesijas ir kuģa vadītājs, kuģa mehāniķis ierindas jūrnieks un radio speciālists.

Jūrniecība ir starptautiska nozare. Tās darbību regulē gan starptautiskie, gan nacionālie tiesību akti.

Starptautiskie tiesību akti: Starptautiskā konvencija par jūrnieku sagatavošanas, sertifikācijas un sardzes pildīšanas standartiem (STCW).⁴² Eiropas Parlamenta un Padomes 2022. gada 8. jūnija direktīva 2022/993 "Par jūrnieku minimālo sagatavotības līmeni".⁴³

Nacionālie tiesību akti: Jūrlietu pārvaldes un jūras drošības likums (turpmāk – JPJDL),⁴⁴ Ministru kabineta 2005. gada 22. novembra noteikumi Nr. 895 "Jūrnieku sertifikācijas noteikumi"⁴⁵ (turpmāk – Noteikumi Nr. 895), Ministru kabineta 2014. gada 3. jūnija noteikumi Nr. 273 "Noteikumi par jūrnieku veselības atbilstību darbam uz kuģa"⁴⁶ (turpmāk – Noteikumi Nr. 273).

Sertifikātu reģistrē un izsniedz Latvijas Jūrnieku reģistrā saskaņā ar STCW konvencijas vai Noteikumu Nr. 895 prasībām. Latvijas Jūrnieka reģistra uzturētājs ir VSIA "Latvijas Jūras administrācija"⁴⁷. Jūras kuģa personāla sertifikācija Latvijā notiek saskaņā ar STCW konvenciju un Noteikumu Nr. 895 prasībām.

Noteikumu Nr. 895 13. punktā noteikts sākotnējais vecuma sliekšnis sertifikāta saņemšanai. Lai pirmo reizi saņemtu kvalifikācijas sertifikātu, pretendents Latvijas Jūrnieku reģistrā iesniedz vai uzrāda dokumentus, kas noteikti Noteikumu Nr. 895 6. nodaļā. Iesniedzamo dokumentu prasības atšķiras, ņemot vērā sertifikāta pretendenta kvalifikāciju (kuģa kapteinis, virsnieks, ierindas jūrnieks). Latvijas Jūrnieku reģistrs sagatavo attiecīgu iesniegumu un pretendents ar parakstu apliecina tajā norādīto ziņu pareizību. Sertifikāta pretendents nepieciešams iesniegt arī ārsta atzinumu par jūrnieka

⁴² [The International Convention on Standards of Training, Certification and Watchkeeping for Seafarers \(STCW\), 1978, was adopted by the International Conference on Training and Certification of Seafarers on 7 July 1978.](#) [sk. 27.07.2023.]

⁴³ [2022. gada 8. jūnija Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva 2022/993, "Par jūrnieku minimālo sagatavotības līmeni".](#) [sk. 12.06.2023.]

⁴⁴ Jūrlietu pārvaldes un jūras drošības likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 168, 19.11.2002.

⁴⁵ Ministru kabineta 2005. gada 22. novembra noteikumi Nr. 895 "Jūrnieku sertifikācijas noteikumi". Latvijas Vēstnesis Nr. 202, 17.12.2005.

⁴⁶ Ministru kabineta 2014. gada 3. jūnija noteikumi Nr. 273 "Noteikumi par jūrnieku veselības atbilstību darbam uz kuģa". Latvijas Vēstnesis Nr. 112, 10.06.2014.

⁴⁷ Ministru kabineta 2021. gada 21. decembra noteikumi Nr. 854 "Valsts sabiedrības ar ierobežotu atbildību "Latvijas Jūras administrācija" maksas pakalpojumu cenrādis". Latvijas Vēstnesis Nr. 248, 23.12.2021. 7. punkts

veselības atbilstību darbam uz kuģa, profesionālo izglītību apliecinošu dokumentu, GMDSS kursu apliecību.⁴⁸

Sertifikāta darbības termiņš ir pieci gadi.⁴⁹

Tiesiskais regulējums saprotami un nepārprotami nosaka prasības, kuras jāizpilda, lai veiktu profesionālo darbību reglamentētajā profesijā.

Resertifikācijas prasības noteiktas Noteikumu Nr. 895 15. nodaļā "Kvalifikācijas sertifikāta atkārtota izsniegšana":

- 1) esošais kvalifikācijas sertifikāts ir izsniegts Latvijas Jūrnieku reģistrā saskaņā ar STCW konvencijas vai šo noteikumu prasībām;
- 2) pēdējā gada laikā Latvijas Jūrnieku reģistrā sekmīgi nokārtots angļu valodas zināšanu pārbaudījums atbilstoši attiecīgās kvalifikācijas un STCW konvencijas Kodeksa standartu prasībām;
- 3) pretendents pēdējo piecu gadu laikā vismaz 12 mēnešus vai pēdējo sešu mēnešu laikā vismaz trīs mēnešus strādājis atbilstoši kvalifikācijas sertifikātā norādītajai kvalifikācijai un ierobežojumiem, pildot kvalifikācijas sertifikātam atbilstošos pienākumus, vai strādājis krastā tādā amatā, kurā darba pienākumu veikšana ļāvusi saglabāt attiecīgās kvalifikācijas iemaņas (piemēram, jūrniecības institūcijas darbinieks);
- 4) vērtēšanas komisija pozitīvi novērtējusi pretendenta kompetenci atbilstoši kvalifikācijas līmenim.⁵⁰

No tiesiskā regulējuma izriet, ka resertifikācijai ir nepieciešams nokārtot teorijas pārbaudījumu (kompetences novērtējums), obligāta ir arī prakse profesijā (pēdējo piecu gadu laikā vismaz 12 mēnešus ilga vai pēdējo sešu mēnešu laikā vismaz trīs mēnešus ilga). Uz bērna kopšanas atvaļinājuma laiku šobrīd nav iespējams apturēt sertifikātu un, atgriežoties no bērna kopšanas atvaļinājuma, sertifikāta pretendents ir jāizpilda Noteikumu Nr. 895 nosacījumi un prasības, sertifikāta pagarināšanai vai tā atjaunošanai. Tādējādi uzskatāms, ka jomas pārstāvjiem ir izvēles iespējas samērot privāto un darba dzīvi, izvēloties attiecīgu risinājumu. Jomā strādājošais kuģa mehāniķis intervijā⁵¹ uzsvēra, ka ar grūtībām uzturēt sertifikātu nav saskāries, lai gan tiesiskais regulējums ir pietiekami komplicēts, tomēr tas ir izpildāms, turklāt, jūrniecības jomā strādājošie pārsvarā slēdz terminētus darba līgumus, tāpēc privātā un darba dzīvē ir jāplāno jebkurā gadījumā, rēķinoties ar

⁴⁸ Ministru kabineta 2014. gada 3. jūnija noteikumi Nr. 273 "Noteikumi par jūrnieku veselības atbilstību darbam uz kuģa". Latvijas Vēstnesis Nr. 112, 10.06.2014. 29. punkts

⁴⁹ Ministru kabineta 2005. gada 22. novembra noteikumi Nr. 895 "Jūrnieku sertificēšanas noteikumi" Latvijas Vēstnesis Nr. 202, 17.12.2005. 104. punkts

⁵⁰ Turpat 104. punkts

⁵¹ Intervija 2023. gada 24. augustā

darba līguma termiņu un sertifikāta uzturēšanas formalitāšu izpildīšanai nepieciešamo laiku.

Neskatoties uz to, ka jomas pārstāvis intervijā nenorādīja uz resertifikācijas problēmām, tomēr tas nenozīmē, ka tādas nepastāv.

Tiesiskajā regulējumā ir noteikta sertifikācijas komisijas lēmuma pārsūdzēšanas kārtība: Latvijas Jūrnieku reģistra pieņemtos lēmumus Administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā var apstrīdēt, iesniedzot attiecīgu iesniegumu VSIA "Latvijas Jūras administrācija" direktoram. VSIA "Latvijas Jūras administrācija" direktora lēmumus var pārsūdzēt tiesā.⁵²

Latvijā kuģniecība nav izplatīta nozare nacionālā līmenī. Daudzi no jūrniecības nozarē strādājošajiem darbojas ārvalstu komercsabiedrībās. Jūrniecība ir pārnacionāla nozare, tāpēc jāņem vērā starptautiskais tiesiskais regulējums darbībai profesijā. Ieviestās starptautiskās konvencijas nosaka starptautiskus minimālos standartus attiecībā uz nodarbinātību un darba apstākļiem, apmācību, drošību un drošumu.

Risku izvērtējums

Sistēmiski interpretējot šīs normas, secināms, ka prasības sertifikāta iegūšanai un tā pagarināšanai ir noteiktas Noteikumos Nr. 895, kā arī papildus jāiesniedz ar veselību saistīti apliecinājoši dokumenti, kas atļauj strādāt uz kuģa. Kontekstā ar bērna kopšanas atvaļinājuma piešķiršanu nav noteikts, ka sertifikāta darbību var apturēt. Jūrnieku profesiju reglamentējošie normatīvie akti attiecas uz jūrnieku kvalifikācijas prasībām, kā arī uz darba apstākļiem, kas jānodrošina darba vietā uz kuģa. Jūrnieku profesiju pārstāvju reglamentējošie normatīvie akti bērna kopšanas atvaļinājuma gadījumus neregulē ne starptautiskā, ne nacionālā līmenī.

VSIA "Latvijas Jūras administrācija" Jūrnieku reģistra Konvencionālās uzraudzības daļas vadītājs R. Gailītis,⁵³ ar kuru notika vairākas intervijas, uzsvēra, ka "ja persona vēlas doties secīgi vairākos bērna kopšanas atvaļinājumos un pēc kāda laika vēlas atgriezties atpakaļ un strādāt uz kuģiem (šādi gadījums nav izņēmums), nav izdalāmi specifiski tieši ar bērnu kopšanas atvaļinājumiem saistīti gadījumi, kas pasliktinātu viņu iespējas saņemt sertifikātu." R. Gailītis uzsver, ka "jebkurā gadījumā jūrniekam reizi piecos gados ir jāatjauno jūrnieka kvalifikāciju apliecinājoši dokumenti, noteiktos gadījumos, ja jūrnieks nav bijis nodarbināts kopš iepriekšējā kvalifikācijas sertifikāta saņemšanas, viņam būtu jāiziet pilni kursi, nevis atjaunošanas kursi, kas saistīts ar apstākli, ka jūrnieks nebūtu pilnvērtīgi uzturējis savu kompetenci."

⁵² Ministru kabineta 2005. gada 22. novembra noteikumi Nr. 895 "Jūrnieku sertificēšanas noteikumi". Latvijas Vēstnesis, Nr. 202, 17.12.2005. 223. punkts

⁵³ Intervijas laika periodā no 2023. gada 12. jūlija līdz 2023. gada 2. oktobrim

Ne jūrnieka profesijas pārstāvja intervijā, ne intervijās ar R. Gailīti netika minēta dzimuma līdztiesības problēma jūrnieka profesijā.

Izvērtējot tiesisko regulējumu un profesijas pārstāvju teikto, secināms, ka tiesiskais regulējums kopumā ir saprotams, tomēr tajā nav noteikts sertifikāta apturēšanas institūts uz personas iniciatīvas pamata, ko varētu izmantot bērna kopšanas atvaļinājuma laikā. Tāpat obligāts nosacījums sertifikāta uzturēšanai ir viena gada nepārtraukts termiņš darbā uz kuģa, kas var radīt risku sertifikāta pagarināšanai laikā, kad persona atrodas vai plāno atrasties bērna kopšanas atvaļinājumā. Līdz ar to secināms, ka jūrniecības jomas profesijās nodarbinātajiem ir vidējs risks samērot bērna kopšanas atvaļinājumu, to līdzsvarojot ar darbu.

4. Veterinārmedicīnas un ciltsdarba joma

Veterinārmedicīnas jomā reglamentēta ir veterinārārsta profesija.

4.1. Veterinārārsts

Kopīgais normatīvais regulējums nozarei: prasības profesijai nosaka veterinārmedicīnas un ciltsdarba jomu reglamentējošie likumi un Ministru kabineta noteikumi.

Reglamentēto profesiju likums,⁵⁴ Veterinārmedicīnas likums (turpmāk – VML),⁵⁵ kā arī šiem likumiem pakārtotie Ministru kabineta noteikumi: “Noteikumi par veterinārārsta izglītību un profesionālo kvalifikāciju apliecinājošiem dokumentiem, kurus atzīst, piemērojot speciālo profesionālās kvalifikācijas atzīšanas sistēmu” (turpmāk – Noteikumi Nr. 320),⁵⁶ noteikumi “Par izglītības programmu minimālajām prasībām veterinārārsta profesionālās kvalifikācijas iegūšanai un par institūciju, kuru tiešā kontrolē var apgūt praktisko izglītību veterinārārsta profesijā” (turpmāk – Noteikumi Nr. 489),⁵⁷ “Prasības veterinārmedicīniskās prakses sertifikāta izsniegšanai” (turpmāk - Noteikumi Nr. 25).⁵⁸

Reglamentēto profesiju likuma 26. pantā noteiktas veterinārmedicīnas un ciltsdarba reglamentētās profesijas. Likums nosaka, ka ar veterinārmedicīnisko praksi drīkst nodarboties personas, kas atbilst veterinārmedicīniskās jomas normatīvo aktu prasībām. Tāpat minētā likuma 27. panta otrajā līdz piektajā daļā regulētas prasības veterinārārsta izglītības iegūšanai.

Reglamentēto profesiju likums nenosaka sertifikācijas nepieciešamību un kārtību.

Personas tiesības strādāt par veterinārārstu noteiktas VML 54. pantā. Proti, tiesības nodarboties ar veterinārmedicīnisko praksi ir praktizējošam veterinārārstam,⁵⁹ bet praktizējošs veterinārārsts likuma izpratnē ir sertificēts veterinārārsts, kas normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā ir reģistrējies kā veterinārmedicīniskā pakalpojuma sniedzējs un nodarbojas ar veterinārmedicīnisko praksi.⁶⁰

⁵⁴ Likums “Par reglamentētajām profesijām un profesionālās kvalifikācijas atzīšanu”. Latvijas Vēstnesis Nr.105, 06.07.2001.

⁵⁵ Veterinārmedicīnas likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 75, 16.05.2001.

⁵⁶ Ministru kabineta 2005. gada 10. maija noteikumi Nr. 320 “Par veterinārārsta izglītību un profesionālo kvalifikāciju apliecinājošiem dokumentiem, kurus atzīst, piemērojot speciālo profesionālās kvalifikācijas atzīšanas sistēmu”. Latvijas Vēstnesis Nr. 76, 13.05.2005.

⁵⁷ Ministru kabineta 2005. gada 5. jūlija noteikumi Nr. 489 “Par izglītības programmu minimālajām prasībām veterinārārsta profesionālās kvalifikācijas iegūšanai un par institūciju, kuru tiešā kontrolē var apgūt praktisko izglītību veterinārārsta profesijā.” Latvijas Vēstnesis Nr. 107, 09.07.2005

⁵⁸ Ministru kabineta 2021. gada 7. janvāra noteikumi Nr. 25 “Prasības veterinārmedicīniskās prakses sertifikāta izsniegšanai.” Latvijas Vēstnesis Nr. 8, 13.01.2021.

⁵⁹ Veterinārmedicīnas likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 75, 16.05.2001. 54. panta pirmā daļa.

⁶⁰ Veterinārmedicīnas likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 75, 16.05.2001. 1. panta 4. punkts

No šīm normām izriet, ka veterinārārsta praktiskajai darbībai noteikti trīs kritēriji:

- 1) sertifikāts;
- 2) reģistrācija kā veterinārmedicīnisko pakalpojumu sniedzējam;
- 3) praktiskā darbība kā veterinārārstam.

Sertifikācijas process vispārīgi noteikts VML 54. pantā: profesionālās kvalifikācijas prasības veterinārmedicīnas prakses sertifikāta iegūšanai un citos ar to saistītos jautājumus nosaka Ministru kabinets,⁶¹ ar sertificēšanu saistītos jautājumus likumdevējs kā valsts pārvaldes uzdevumu deleģējis Latvijas Veterinārārstu biedrībai.⁶²

Noteikumos Nr. 25 noteikts, ka veterinārmedicīniskās prakses sertifikātu var saņemt, ja persona atbilst noteiktām prasībām:

- 1) iegūta veterinārārsta izglītība;
- 2) nokārtota Latvijas Veterinārārstu biedrības organizēta kvalifikācijas pārbaude.⁶³

Veterinārmedicīniskās prakses sertifikāts tiek izsniegts uz pieciem gadiem⁶⁴.

Sertifikāta saņemšana bez kvalifikācijas pārbaudes kārtošanas iespējama personai, kura valsts akreditētā studiju programmā atbilstošu augstāko veterinārmedicīnisko izglītību apgūst Latvijā, ja tā vienas darbdienu laikā pēc valsts pārbaudījumu nokārtošanas iesniedz Latvijas Veterinārārstu biedrībā iesniegumu par pirmreizējā sertifikāta saņemšanu.⁶⁵

Lai atjaunotu sertifikātu veterinārārstam sertifikāta derīguma termiņa laikā ir pienākums paaugstināt kvalifikāciju, ievērojot noteiktus kritērijus:

- 1) katru gadu iegūst ne mazāk kā 5 kvalifikācijas punktus;
- 2) iegūst ne mazāk kā 25 kvalifikācijas punktus, par kursu, semināru un konferenču apmeklēšanu veterinārmedicīnas jomā Latvijā un ārpus tās;
- 3) kopā iegūst ne mazāk kā 50 kvalifikācijas punktus.⁶⁶

No šīm normām izriet, ka sertifikāta atjaunošanai 5 gadu laikā ir jāiegūst vismaz 50 kvalifikācijas punkti, no kuriem vismaz 25 punkti ir saistīti ar izglītošanos, bet vismaz 5 punktus ir jāiegūst Noteikumu Nr. 25 2. pielikuma noteiktajos pasākumos (piemēram, publikāciju sagatavošana, prakses vadīšana, stažēšanās, profesionālās preses abonēšana u. c.).

⁶¹ Turpat 54. panta septītā daļa

⁶² Turpat 54.³ pants

⁶³ Ministru kabineta 2021. gada 7. janvāra noteikumi Nr. 25 "Prasības veterinārmedicīniskās prakses sertifikāta izsniegšanai". Latvijas Vēstnesis Nr. 8, 13.01.2021. 2. punkts

⁶⁴ Turpat 3. punkts

⁶⁵ Turpat 11. punkts

⁶⁶ Ministru kabineta 2021. gada 7. janvāra noteikumi Nr. 25 "Prasības veterinārmedicīniskās prakses sertifikāta izsniegšanai". Latvijas Vēstnesis Nr. 8, 13.01.2021. 4. punkts

Šie nosacījumi attiecināmi uz kvalifikācijas paaugstināšanu, lai pagarinātu sertifikāta termiņu, bet veterinārārsta praktisko darbību uzrauga Pārtikas un veterinārais dienests.⁶⁷

Sertifikāta darbību var apturēt Latvijas Veterinārārstu biedrības izveidota komisija saskaņā ar VML 54.³ pantu, kurai piekrīt tiesības izsniegt, apturēt, atjaunot un anulēt veterinārmedicīniskās prakses sertifikātu un pagarināt to derīguma termiņu.⁶⁸ Savukārt veterinārārstam, lai apturētu sertifikātu, ir jāiesniedz biedrībā iesniegums ar pamatojumu.⁶⁹ Lēmums par sertifikāta izsniegšanu, anulēšanu, apturēšanu vai atteikumu izsniegt u. c. lēmumi ir administratīvie akti, kuru apstrīdēšanas un pārsūdzēšanas kārtību nosaka Veterinārmedicīnas likums.⁷⁰

Ja sertificētā persona vai persona, kurai sertifikāta derīguma termiņa laikā ir bijis apturēts sertifikāts, nav izpildījusi šo noteikumu prasības sertifikāta pagarināšanai, tai ir tiesības kārtot kvalifikācijas pārbaudi un saņemt sertifikātu no jauna.⁷¹

Risku izvērtējums

Sistēmiski interpretējot šīs normas, secināms, ka prasības veterinārmedicīnas prakses sertifikāta iegūšanai un tā pagarināšanai ir noteiktas vairākās tiesību normās, kas rada sadrumstalotu un fragmentāru normu interpretācijas iespējamību. Šo intervijās norādīja arī praktizējošie veterinārārsti.⁷² Tostarp, viens no veterinārārstiem norādīja, ka nosacījumus sertifikāta atjaunošanai un praktiskajai darbībai tam izstāstīja Veterinārārstu biedrībā, kamēr divi citi veterinārārsti informāciju bija ieguvuši no citiem pieredzējušākiem kolēģiem.

Atšķirīgi no pārējiem reglamentēto profesiju nosacījumiem ir tas, ka veterinārārstam kā fiziskai personai tiek piešķirts sertifikāts, bet to attiecina ne uz veterinārārstu, bet uz šī veterinārārsta praksi – piešķirto veterinārmedicīniskās prakses sertifikātu. Tas var radīt pārpratumus pēc analogijas ar likumu "Par prakses ārstiem", kas regulē ārstu privātprakses jautājumus, kur ar privātpraksi var nodarboties sertificēts ārsts sertificētā privātpraksē.

Tāpat regulējumā, kurā noteiktas resertifikācijas prasības, nav sniegta skaidra norāde, ka nepieciešama praktiskā veterinārārsta darbība, bet par to netiek piešķirti kvalifikācijas punkti. Līdz ar

⁶⁷ Ministru kabineta 2005. gada 22. februāra noteikumi Nr. 142 "Pārtikas un veterinārā dienesta nolikums". Latvijas Vēstnesis Nr. 33, 25.02.2005. 4. punkts

⁶⁸ Veterinārmedicīnas likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 75, 16.05.2001. 54. ³ panta pirmā un otrā daļa

⁶⁹ Ministru kabineta 2021. gada 7. janvāra noteikumi Nr. 25 "Prasības veterinārmedicīniskās prakses sertifikāta izsniegšanai". Latvijas Vēstnesis Nr. 8, 13.01.2021. 29. punkts

⁷⁰ Turpat. 54.⁸ pants

⁷¹ Turpat 5. punkts

⁷² Intervijas 2023. gada 10. jūlijā un 13. novembrī

to normatīvais regulējums nav uzskatāms par skaidru, pārskatāmu un nepārprotamu, kas rada risku normas interpretācijā un piemērošanā.

Kontekstā ar bērna kopšanas atvaļinājuma piešķiršanu ir noteikts, ka sertifikāta darbību var apturēt, bet tas neaptur noteiktās prasības piecu gadu laikā iegūt kvalifikācijas punktus.⁷³ Ja šie punkti netiek iegūti, personai ir jākārt kvalifikācijas pārbaude. Līdz ar to, ja persona vēlas doties secīgi vairākos bērna kopšanas atvaļinājumos un apturēt sertifikātu, tas rada risku darba un privātās dzīves līdzsvara ievērošanai, uzliekot personai par pienākumu kārtot sertifikācijas eksāmenu.

Kā intervijās norāda pieci praktizējoši veterinārārsti⁷⁴ – mazu bērnu vecākiem iegūt kvalifikācijas punktus, lai pagarinātu sertifikātu, nav sarežģīti, lai arī uz darba līguma nodarbinātie veterinārārsti uz bērna kopšanas atvaļinājuma laiku zaudē tiesības praktizēt. Kā pozitīvs aspekts tika minēta iespēja sertifikācijas punktus iegūt, nodarbinot praktikantus.

Intervijās vairākkārt izskanēja atziņa: “[..] ja stallī, fermā, ciema iedzīvotājam ir nepieciešama palīdzība, protams, ka mēs ejam un darām [..]”. Kas parāda, ka praktiski veterinārmedicīniskā palīdzība tiek sniegta arī bērna kopšanas atvaļinājuma laikā.

Nevienā no intervijām netika minēta dzimuma līdztiesības problēma veterinārārsta profesijā.

Kopumā jāsecina, ka veterinārārsta profesija satur vidēju risku bērna kopšanas atvaļinājuma laikā neiegūt resertifikāciju.

4.2. Ciltsdarba joma

Ciltsdarba jomas profesijas ir dzīvnieku pārraugs, dzīvnieku snieguma pārbaudītājs, mākslīgās apsēklošanas tehniķis un dzīvnieku vērtēšanas eksperts.

Kopīgais normatīvais regulējums nozarei – Reglamentēto profesiju likums⁷⁵, “Dzīvnieku audzēšanas un ciltsdarba likums”⁷⁶. Kā arī šiem likumiem pakārtotie Ministru kabineta noteikumi “Prasības personām, kas nodarbojas ar lauksaimniecības dzīvnieku vērtēšanu, snieguma pārbaudi un pārraudzību, mākslīgo apsēklošanu, olšūnu un embriju transplantāciju” (turpmāk – Noteikumi Nr. 116).⁷⁷

⁷³ Ministru kabineta 2021. gada 7. janvāra noteikumi Nr. 25 “Prasības veterinārmedicīniskās prakses sertifikāta izsniegšanai”. Latvijas Vēstnesis Nr. 8, 13.01.2021. 3. un 29. punkts

⁷⁴ Intervijas 2023. gada 10. jūlijā, 4. septembrī un 13. novembrī

⁷⁵ Likums “Par reglamentētajām profesijām un profesionālās kvalifikācijas atzīšanu”. Latvijas Vēstnesis Nr.105, 06.07.2001.

⁷⁶ Dzīvnieku audzēšanas un ciltsdarba likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 210, 24.10.2018.

⁷⁷ Ministru kabineta 2019. gada 12. marta noteikumi Nr. 116 “Prasības personām, kas nodarbojas ar lauksaimniecības dzīvnieku vērtēšanu, snieguma pārbaudi un pārraudzību, mākslīgo apsēklošanu, olšūnu un embriju transplantāciju”. Latvijas Vēstnesis Nr. 52, 14.03.2019.

Reglamentēto profesiju likuma 26. panta otrajā daļā vispārīgi noteikts, ka ciltsdarba jomā reglamentētās profesijas, kurās kvalifikācijas prasības nosaka akreditētas veterinārās vai zootehniskās studiju programmas un likumā noteiktajos gadījumos – profesionālās sertifikācijas noteikumi, nosaka likums ciltsdarba jomā.

Dzīvnieku audzēšanas un ciltsdarba likums nosaka ciltsdarba jomas speciālistus un nosaka tiem izvirzāmās prasības un uzdevumus.⁷⁸

Dzīvnieku vērtētājs

Prasības	Ciltsdarba joma ⁷⁹
Izglītība	Augstākā izglītība lauksaimniecībā (lopkopības speciālists) vai veterinārmedicinā (veterinārārsta kvalifikācija) vai augstākā izglītība lauksaimniecībā (laukkopības un dārzkopības speciālists) ar apgūtu studiju kursu biškopībā, ja persona pretendē uz sertifikātu medus bišu vērtēšanā
Sertifikāts	Attiecīgās sugas vai sugu lauksaimniecības dzīvnieku vērtēšanā
Terminš sertifikātam	2 gadi un piedalās kvalifikācijas paaugstināšanas pasākumos un apmeklē tās biedrības vai organizācijas organizēto praktisko apmācību lauksaimniecības dzīvnieku vērtēšanā, ar kuru personai ir noslēgts līgums par lauksaimniecības dzīvnieku vērtēšanu
Kvalifikācijas paaugstināšana	Vismaz 16 stundu teorija katrā sertifikātā norādītajā darbības jomā
Apliecinājums	Šķirnes lauksaimniecības dzīvnieku audzētāju biedrības vai krustojuma cūku audzētāju organizācijas izsniegts apliecinājums par praktisko iemaņu apgūšanu lauksaimniecības dzīvnieku vērtēšanā tādas personas vadībā, kurai ir atbilstoši šo noteikumu prasībām izsniegts sertifikāts attiecīgās sugas lauksaimniecības dzīvnieku vērtēšanā
Līgums	Ar šķirnes lauksaimniecības dzīvnieku audzētāju biedrību vai krustojuma cūku audzētāju organizāciju par lauksaimniecības dzīvnieku vērtēšanu audzēšanas programmu īstenošanai

⁷⁸ Dzīvnieku audzēšanas un ciltsdarba likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 210, 24.10.2018. 14. pants

⁷⁹ Tabulā iekļautas prasības, ko nosaka Dzīvnieku audzēšanas un ciltsdarba likums un Ministru kabineta noteikumi "Prasības personām, kas nodarbojas ar lauksaimniecības dzīvnieku vērtēšanu, snieguma pārbaudi un pārraudzību, mākslīgo apsēklošanu, olšūnu un embriju transplantāciju".

Lauksaimniecības dzīvnieku snieguma pārbaude un pārraudzība

Prasības	Ciltsdarba joma⁸⁰
Izglītība	Vismaz vidējā profesionālā izglītība lauksaimniecībā (apgūta mācību programma lopkopībā vai veterinārijā)
Sertifikāts	Attiecīgās sugas vai sugu lauksaimniecības dzīvnieku pārraudzībai atbilstoši normatīvajiem aktiem par snieguma pārbaudi un pārraudzību apmainoties ar informāciju ar šķirnes lauksaimniecības dzīvnieku audzētāju biedrību vai krustojuma cūku audzētāju organizāciju un ievērojot vienotu datu ieguves metodiku
Termiņš sertifikātam	5 gadi
Kvalifikācijas paaugstināšana	Vismaz 16 stundu teorija katrā sertifikātā norādītajā darbības jomā
Apliecība	Attiecīgās sugas vai sugu lauksaimniecības dzīvnieku pārraudzībai vienā ganāmpulkā atbilstoši normatīvajiem aktiem par snieguma pārbaudi un pārraudzību apmainoties ar informāciju ar šķirnes lauksaimniecības dzīvnieku audzētāju biedrību vai krustojuma cūku audzētāju organizāciju un ievērojot vienotu datu ieguves metodiku
Apliecinājums	Par praktisko iemaņu apgūšanu lauksaimniecības dzīvnieku snieguma pārbaudē un pārraudzībā, un to izsniegusi biedrība, organizācija vai persona, kurai ir atbilstoši šo noteikumu prasībām izsniegts sertifikāts attiecīgās sugas lauksaimniecības dzīvnieku pārraudzībā un vismaz piecu gadu profesionālā pieredze attiecīgajā darbības jomā

Lauksaimniecības dzīvnieku mākslīgās apsēklošana, tostarp pajetē sagatavota dziļi saldēta embrija transplantācija

Prasības	Ciltsdarba joma⁸¹
-----------------	-------------------------------------

⁸⁰ Tabulā iekļautas prasības, ko nosaka Dzīvnieku audzēšanas un ciltsdarba likums un Ministru kabineta noteikumi "Prasības personām, kas nodarbojas ar lauksaimniecības dzīvnieku vērtēšanu, snieguma pārbaudi un pārraudzību, mākslīgo apsēklošanu, olšūnu un embriju transplantāciju".

⁸¹ Tabulā iekļautas prasības, ko nosaka Dzīvnieku audzēšanas un ciltsdarba likums un Ministru kabineta noteikumi "Prasības personām, kas nodarbojas ar lauksaimniecības dzīvnieku vērtēšanu, snieguma pārbaudi un pārraudzību, mākslīgo apsēklošanu, olšūnu un embriju transplantāciju".

Prasības	Ciltsdarba joma⁸¹
Izglītība	Vismaz vidējā profesionālā izglītība lauksaimniecībā (apgūta mācību programma lopkopībā vai veterinārijā) vai profesionālā izglītība dzīvnieku mākslīgajā apsēklošanā
Sertifikāts	Attiecīgās sugas vai sugu lauksaimniecības dzīvnieku mākslīgai apsēklošanai;
Termiņš sertifikātam	5 gadi
Kvalifikācijas paaugstināšana	Vismaz 16 stundu teorija katrā sertifikātā norādītajā darbības jomā
Apliecība	Attiecīgās sugas vai sugu lauksaimniecības dzīvnieku mākslīgai apsēklošanai vienā ganāmpulkā
Apliecinājums	Biedrības, organizācijas vai dzīvnieku mākslīgās apsēklošanas komersanta izsniegts apliecinājums par praktisko iemaņu apgūšanu lauksaimniecības dzīvnieku mākslīgajā apsēklošanā tādas personas vadībā, kurai ir atbilstoši šo noteikumu prasībām izsniegts sertifikāts attiecīgās sugas lauksaimniecības dzīvnieku mākslīgajā apsēklošanā

Lauksaimniecības dzīvnieku olšūnu un embriju transplantācija

Prasības	Ciltsdarba joma⁸²
Izglītība	Augstākā izglītība veterinārmedicinā, kvalifikācija – veterinārārsts, kā arī iegūts veterinārmedicīniskās prakses sertifikāts
Sertifikāts	Attiecīgās sugas vai sugu lauksaimniecības dzīvnieku olšūnu un embriju transplantācijai
Termiņš sertifikātam	5 gadi
Kvalifikācijas paaugstināšana	Vismaz 16 stundu teorija katrā sertifikātā norādītajā darbības jomā
Apliecība	Nav nepieciešama

⁸² Tabulā iekļautas prasības, ko nosaka Dzīvnieku audzēšanas un ciltsdarba likums un Ministru kabineta noteikumi "Prasības personām, kas nodarbojas ar lauksaimniecības dzīvnieku vērtēšanu, snieguma pārbaudi un pārraudzību, mākslīgo apsēklošanu, olšūnu un embriju transplantāciju".

Prasības	Ciltsdarba joma ⁸²
Apliecinājums	Biedrības, organizācijas, izglītības iestādes, komersanta vai ārvalstīs izsniegts apliecinājums par praktisko iemaņu apgūšanu lauksaimniecības dzīvnieku olšūnu un embriju transplantācijā

Noteikumos Nr. 116 noteiktas izglītības un profesionālās kvalifikācijas prasības fiziskajām personām, kas nodarbojas ar lauksaimniecības dzīvnieku vērtēšanu, snieguma pārbaudi un pārraudzību, mākslīgo apsēklošanu, olšūnu un embriju transplantāciju, šo personu apmācības kārtību, kā arī attiecīgo sertifikātu un apliecību izsniegšanas, apturēšanas, anulēšanas un atsaukšanas kārtību.

Lauksaimniecības datu centrs izveido komisiju, kura pieņem lēmumu par sertifikāta izsniegšanu, apturēšanu un anulēšanu, kā arī par apliecības apturēšanu un atsaukšanu.⁸³

No normatīvā regulējuma, kas apkopots tabulā, izriet, ka sertifikāts ir nepieciešams visām ciltsdarba profesijām, tāpat kā visām profesijām nepieciešams apliecinājums par praktisko darbību attiecīgajā jomā.

Dzīvnieku vērtētājam un dzīvnieku olšūnu un embriju transplantētājam ir nepieciešama augstākā izglītība, turklāt pēdējam – veterinārmedicīniskās prakses sertifikāts.

Tiesības saņemt sertifikātu kažokzvēru, trušu, medus bišu (*Apis mellifera* L.) un briežu dzimtas dzīvnieku mākslīgajā apsēklošanā ir arī tādai personai, kurai ir vismaz vidējā izglītība, kā arī biedrības vai ārvalstīs izsniegts apliecinājums par praktisko iemaņu apgūšanu attiecīgās sugas lauksaimniecības dzīvnieku mākslīgajā apsēklošanā un kura ir apguvusi vismaz 32 stundu teorētiskās apmācības kursu.⁸⁴

Sertifikāta saņemšanai persona kārto tikai teorētisku pārbaudes testu, kas ietver jautājumus par lauksaimniecības dzīvnieku vērtēšanu, snieguma pārbaudi un pārraudzību, mākslīgo apsēklošanu, olšūnu un embriju transplantāciju, kā arī par dzīvnieku audzēšanu un ciltsdarbu reglamentējošiem normatīvajiem aktiem.⁸⁵

Bez pārbaudes testa kārtošanas sertifikātu var saņemt praktizējošs veterinārārsts lauksaimniecības dzīvnieku mākslīgai apsēklošanai, tostarp pajetē sagatavota dziļi saldēta embrija transplantācijas un lauksaimniecības dzīvnieku olšūnu un embriju transplantācijas darbību veikšanai; vai persona ar

⁸³ Ministru kabineta 2019. gada 12. marta noteikumi Nr. 116 "Prasības personām, kas nodarbojas ar lauksaimniecības dzīvnieku vērtēšanu, snieguma pārbaudi un pārraudzību, mākslīgo apsēklošanu, olšūnu un embriju transplantāciju". Latvijas Vēstnesis Nr. 52, 14.03.2019. 2. punkts

⁸⁴ Turpat 8. punkts

⁸⁵ Turpat 10. punkts

profesionālo izglītību dzīvnieku mākslīgajā apsēklošanā lauksaimniecības dzīvnieku mākslīgās apsēklošanas, tostarp pajetē sagatavota dziļi saldēta embrija transplantācijas darbības veikšanai⁸⁶. Šāda gradācija izglītības iegūšanai, sertifikācijai un praktiskās darbības apliecinājumam, liecina, ka likumdevējs ir izvērtējis reglamentētās profesijas darbību sarežģītību, nosakot atšķirīgu regulējumu sertifikācijai un resertifikācijai.

Ministru kabineta noteikumos paredzētas Lauksaimniecības datu centra tiesības apturēt sertifikātu, ja persona nepilda noteiktās prasības vai nepaaugstina kvalifikāciju. Šajā gadījumā sertifikāts ir apturēts līdz laikam, kamēr persona nokārto kvalifikācijas prasības un atkārtoti nokārto pārbaudes testu.⁸⁷

Dzīvnieku audzēšanas un ciltsdarba likums paredz, ka Lauksaimniecības datu centra lēmumi ir apstrīdami un pārsūdzami Administratīvā procesa likuma kārtībā.⁸⁸

Risku izvērtējums

Sistēmiski interpretējot normas par ciltsdarba speciālista profesiju, secināms, ka prasības profesionālajai darbībai un sertifikāta iegūšanai tiek gradētas atkarībā no profesionālo darbību sarežģītības pakāpes. Būtiska loma šajā reglamentētajā profesijā ir apliecinājumu saņemšanai no profesionālajām biedrībām vai komersanta par ciltsdarba speciālista praktisko darbību. Tiesiskais regulējums ir skaidri noteikts divos ciltsdarba jomu regulējošos normatīvajos aktos, precīzi nosakot sertifikācijas kārtību un nepieciešamo praktisko darbību sertifikāta darbība laikā.

Ir secināms, ka normatīvais regulējums neparedz tiesības personai pašai apturēt sertifikāta darbību. Darbību aptur Lauksaimniecības datu centrs tikai gadījumos, ja netiek pildītas profesionālās darbības vai netiek paaugstināta kvalifikācija; līdz ar ko ir atkārtoti jākārtos pārbaudes tests. Gadījumā, ja persona vēlas doties secīgi vairākos bērna kopšanas atvaļinājumos pēc kārtas, pastāv risks, ka persona nevarēs iegūt kvalifikācijas paaugstināšanas prasības tieši profesionālo prasmju izpildē, jo kvalifikācija var tikt paaugstināta bērna kopšanas atvaļinājuma laikā. Tas savukārt rada risku darba un privātās dzīves līdzsvara ievērošanai.

Kopumā ciltsdarba jomas profesijas satur vidēju vai zemu (atsevišķām ciltsdarba jomas specialitātēm) risku bērna kopšanas atvaļinājuma izmantošanai, kas ļautu līdzsvarot privāto dzīvi un darbu ciltsdarba jomas speciālista profesijā.

⁸⁶ Ministru kabineta 2019. gada 12. marta noteikumi Nr. 116 "Prasības personām, kas nodarbojas ar lauksaimniecības dzīvnieku vērtēšanu, snieguma pārbaudi un pārraudzību, mākslīgo apsēklošanu, olšūnu un embriju transplantāciju". Latvijas Vēstnesis Nr. 52, 14.03.2019. 11. punkts

⁸⁷ Turpat 24. un 25. punkts

⁸⁸ Dzīvnieku audzēšanas un ciltsdarba likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 210, 24.10.2018. 15. pants

Intervija ar ciltsdarba speciālistu, kurš vienlaicīgi ir arī praktizējošs veterinārārsts,⁸⁹ un triju bērnu vecāks, neatklāja praktiskas problēmas sertifikāta pagarināšanai vai nespējai sabalansēt darba un privāto dzīvi. Jāņem vērā, ka šis veterinārārsts nav nodarbināts uz darba līguma pamata.

⁸⁹ Intervija 2023. gada 4. septembrī

5. Izglītības un sporta joma: pedagogs; sporta speciālists

Izglītības un sporta jomas reglamentētās profesijas ir pedagogs un sporta speciālists.

Kopīgais normatīvais regulējums nozarei: minimālās prasības profesijai nosaka izglītības un sporta jomu reglamentējošie likumi un Ministru kabineta noteikumi.

Izglītības likums⁹⁰ un Ministru kabineta noteikumi Nr. 569 "Par pedagogiem nepieciešamo izglītību un profesionālo kvalifikāciju un pedagogu profesionālās kompetences pilnveides kārtību" (turpmāk – Noteikumi Nr. 569).⁹¹ Pie jomas regulējošajām normām var minēt arī Ministru kabineta noteikumus Nr. 501 "Pedagogu profesionālās darbības kvalitātes novērtēšanas organizēšanas kārtība" (turpmāk – Noteikumi Nr. 501).⁹²

5.1. Pedagogs

Personas tiesības strādāt par pedagogu noteiktas Izglītības likuma 48. pantā. Pantā izvirzīti pedagoga darbībai vairāki kritēriji: izglītība (panta pirmā daļa: "Strādāt par pedagogu ir tiesības personai, kurai ir pedagoģiskā izglītība vai kura apgūst pedagoģisko izglītību, kas atbilst Ministru kabineta noteiktajām profesionālās kvalifikācijas prasībām), reģistrācija Pedagogu reģistrā (panta trešā daļa), lojalitāte Latvijas Republikai un tās Satversmei (piektā daļa), nepārkāpj diskriminācijas un atšķirīgas attieksmes pret personu aizliegumu (piektā daļa), valsts valoda noteiktajā apjomā (5.¹ daļa).

Izglītības likuma 49. pantā noteikts, ka pedagoģisko kvalifikāciju apliecina diploms par augstāko pedagoģisko izglītību vai attiecīgs sertifikāts (pirmā daļa), bet pedagoga profesionālā kompetence tiek pilnveidota pašizglītības formā un iestādēs, kas īsteno attiecīgas tālākizglītības programmas (otrā daļa).

Noteikumos Nr. 569 noteikts, ka vispārējās, profesionālās un interešu izglītības pedagogs ir atbildīgs par savas profesionālās kompetences pilnveidi. Profesionālo kompetenci pilnveido, triju gadu laikā apgūstot programmu vismaz 36 stundu apjomā, un to plāno sadarbībā ar tās izglītības iestādes vadītāju, kurā persona veic pedagoģisko darbību.⁹³

⁹⁰ Izglītības likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 343/344, 17.11.1998.

⁹¹ Ministru kabineta 2018. gada 11. septembra noteikumi Nr. 569 "Par pedagogiem nepieciešamo izglītību un profesionālo kvalifikāciju un pedagogu profesionālās kompetences pilnveides kārtību." Latvijas Vēstnesis Nr. 182, 13.09.2018.

⁹² Ministru kabineta 2017. gada 22. augusta noteikumi Nr.501 "Pedagogu profesionālās darbības kvalitātes novērtēšanas organizēšanas kārtība". Latvijas Vēstnesis Nr. 173, 31.08.2017.

⁹³ Ministru kabineta 2018. gada 11. septembra noteikumi Nr. 569 "Par pedagogiem nepieciešamo izglītību un profesionālo kvalifikāciju un pedagogu profesionālās kompetences pilnveides kārtību". Latvijas Vēstnesis Nr. 182, 13.09.2018. 15. punkts

Sistēmiski interpretējot šīs normas, pedagogam kā reglamentētās profesijas pārstāvim ir izvirzītas prasības, lai strādātu par pedagogu, no kurām viena ir profesionālā augstākā izglītība. Savukārt, lai pilnveidotu savu profesionālo kvalifikāciju, triju gadu laikā ir jāapgūst 36 stundu profesionālās kompetences pilnveides programma.

Sertificētas privātprakses pedagogs savu profesionālo pilnveidi plāno individuāli, bet uz viņu arī attiecināmi iepriekš minētie nosacījumi 36 stundas triju gadu laikā.⁹⁴ Šo noteikumu izpildi vērtē Izglītības kvalitātes valsts dienests, izsniedzot, pagarinot vai anulējot pedagoga privātprakses sertifikātu.⁹⁵

Risku izvērtējums

Minētie kritēriji ir skaidri noteikti ar tiesību normām, ir saprotami un tie neietver sertifikācijas vai resertifikācijas prasības. Līdz ar ko bērna kopšanas atvaļinājuma izmantošanai nepastāv tiesiski šķēršļi, un darba un privātās dzīves līdzsvars normatīvā līmenī tiek ievērots. Šis secinājums ļauj ierindot pedagoga profesiju zema riska grupā. Tāpēc intervijas netiek veiktas.

5.2. Sporta speciālists

Sporta speciālisti ir treneri un instruktori.

Kopīgais normatīvais regulējums nozarei: Izglītības likums attiecībā uz sporta izglītības programmu pedagogiem (skatīt profesiju: Pedagogs) un Sporta likums,⁹⁶ kā arī Ministru kabineta noteikumi Nr. 77 "Par sporta speciālistu sertifikācijas kārtību un sporta speciālistiem noteiktajām prasībām" (turpmāk – Noteikumi Nr. 77).⁹⁷

Sporta speciālista definīcija sniegta Sporta likumā: sporta darbinieks, kas vada sporta treniņus (nodarbības) vai kā citādi ir tieši iesaistīts sporta treniņu (nodarbību) nodrošināšanā.⁹⁸ Likums šajā normā neparedz nekādas kvalifikācijas prasības sporta speciālistam.

Sporta likums noteic, ka sporta speciālistu sertifikāciju veic biedrība "Latvijas Sporta federāciju padome". Sporta speciālistu sertifikācijas kārtību un prasības, kādām jāatbilst sporta speciālistam, lai iegūtu tiesības strādāt sporta jomā, nosaka Ministru kabinets.⁹⁹

⁹⁴ Turpat 15. punkts

⁹⁵ Ministru kabineta 2016. gada 25. oktobra noteikumi Nr. 682 "Kārtība, kādā izsniedz sertifikātu pedagoga privātprakses uzsākšanai, pagarina tā derīguma termiņu vai anulē to". Latvijas Vēstnesis Nr. 209, 27.10.2016.

⁹⁶ Sporta likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 165, 13.11.2002.

⁹⁷ Ministru kabineta 2010. gada 26. oktobra Noteikumi Nr. 77 "Par sporta speciālistu sertifikācijas kārtību un sporta speciālistiem noteiktajām prasībām". Latvijas Vēstnesis Nr. 16, 29.01.2010.

⁹⁸ Sporta likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 165, 13.11.2002. 1. panta 7. punkts

⁹⁹ Sporta likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 165, 13.11.2002. 20. panta trešā daļa

Noteikumi Nr. 77 noteic, ka personām, kuras vada sporta treniņus (nodarbības) vai veic izglītojošo vai metodisko darbu sporta jomā, kā arī personām, kuras sniedz atbalstu tiem, kas apmeklē sporta treniņus (nodarbības) vai apgūst profesionālās ievirzes sporta izglītības programmu, nepieciešams sertifikāts.¹⁰⁰

Noteikumi Nr. 77 noteic, ka bez sertifikāta drīkst strādāt divos gadījumos:

- 1) sporta speciālists, kurš ieguvis diplomu par augstāko pedagoģisko izglītību sporta studiju programmā, ir tiesīgs bez sertifikāta strādāt sporta jomā un vadīt sporta treniņus (nodarbības) piecus gadus pēc diploma saņemšanas (12. punkts);
- 2) ja atbilst vismaz vienam no šiem kritērijiem:
 - ir iegūta profesionālās ievirzes sporta izglītība (izglītības programmas kods 30V) akreditētā profesionālās ievirzes sporta izglītības iestādē;
 - ir iegūts pilns pirmajam akadēmiskajam gadam paredzētais kredītpunktu skaits.¹⁰¹

A kategorija

Prasības	Kategorija
Izglītība	Augstākā pedagoģiskā izglītība sportā
Praktiskais darbs specialitātē	Pēdējos 5 gadus strādāts par sporta treneri
Profesionālie sasniegumi specialitātē	1) strādājot par sporta treneri, pēdējo piecu gadu laikā ir sagatavotas komandas vai sportisti, kuri startējuši Latvijas izlases komandas sastāvā un uzrādījuši rezultātus, kas atbilst augsta līmeņa rezultātu noteikšanas kritērijiem; 2) strādā izvēlētajā sporta jomā ne mazāk kā 20 gadus, vada un organizē mācību metodiskās nodarbības izvēlētajā sporta jomā ne mazāk kā 16 stundas gadā, sagatavo jaunos sporta speciālistus izvēlētajā sporta jomā, vada jauno sporta speciālistu profesionālās mācību prakses, ir mācību metodisko līdzekļu, mācību grāmatu vai speciālās literatūras izdevumu autors vai līdzautors

¹⁰⁰ Ministru kabineta 2010. gada 26. oktobra noteikumi Nr. 77 "Par sporta speciālistu sertifikācijas kārtību un sporta speciālistiem noteiktajām prasībām". Latvijas Vēstnesis Nr. 16, 29.01.2010. 11. punkts

¹⁰¹ Turpat 12.1 punkts

Prasības	Kategorija
Atbilstības apliecinājums specialitātei	Federācijas atzinums par atbilstību A kategorijas sporta speciālista noteiktajām prasībām
Tālākizglītība	Pēdējo 5 gadu laikā ir apgūtas vai vadītas sporta trenera darbam atbilstošas tālākizglītības programmas ne mazāk kā 60 stundu apjomā

B kategorija

Prasības	Kategorija
Izglītība	Augstākā pedagoģiskā izglītība sportā
Praktiskais darbs specialitātē	Pēdējos 5 gadus strādāts par sporta treneri
Profesionālie sasniegumi specialitātē	Nav noteikts
Atbilstības apliecinājums specialitātei	Federācijas atzinums par atbilstību B kategorijas sporta speciālista noteiktajām prasībām
Tālākizglītība	Pēdējo 5 gadu laikā apgūtas vai vadītas sporta trenera darbam atbilstošas tālākizglītības programmas ne mazāk kā 60 stundu apjomā

C kategorija

Prasības	Kategorija
Izglītība	Vidējā izglītība
Praktiskais darbs specialitātē	Nav noteikts
Profesionālie sasniegumi specialitātē	Nav noteikts

Prasības	Kategorija
Atbilstības apliecinājums specialitātei	Federācijas atzinums par atbilstību C kategorijas sporta speciālista noteiktajām prasībām
Tālākizglītība	Pēdējo 5 gadu laikā apgūtas izglītības un zinātnes ministrijas licencētās profesionālās pilnveides izglītības programmas (ne mazāk kā 320 stundas), kas ietver zināšanas sporta teorijā, sporta medicīnā, sporta fizioloģijā, sporta pedagoģijā, sporta psiholoģijā, sporta veidā vai darbības jomā
Sertifikācijas eksāmens	Nokārtots

Ja sertificējamais sporta speciālists nevar uzrādīt dokumentus par pietiekamu darba stāžu vai kvalifikācijas paaugstināšanai nepieciešamo stundu skaitu, viņam jākārt sertifikācijas eksāmens¹⁰². Sporta speciālists ir tiesīgs apstrīdēt Latvijas Sporta federācijas padomes valdes komisijas lēmumu par sertifikāciju, resertifikāciju vai sertifikāta anulēšanu. Latvijas Sporta federāciju padomes valdes lēmumu var pārsūdzēt tiesā Administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā¹⁰³.

Risku izvērtējums

Tā kā sertifikāta kategorijas termiņš ir pieci gadi, tas satur risku, ka sporta speciālists, izmantojot secīgi vairākus bērna kopšanas atvaļinājumus, var nesaņemt attiecīgās kategorijas sertifikātu, jo ir nepieciešams veikt gan praktisko trenera darbu sportā, gan kvalifikācijas paaugstināšanu. Līdz ar to var iestāties risks kārtot sertifikācijas eksāmenu, ja nav izpildītas noteiktās prasības. Kā intervijā tika akcentēts, šāda kārtība noteikta, jo, trenerim, zaudējot attiecīgo kategoriju, tas neliedz tiesības uz darbu reglamentētajā profesijā pēc būtības. Trenera kategorija pamatā tiek ņemta vērā, nosakot atlīdzību, piemēram, sporta skolās. Ja treneris nevar izpildīt resertifikācijas noteikumus, ir jākārt sertifikācijas eksāmens, kas nodrošina personas tiesības strādāt reglamentētajā profesijā. Tiesiskais regulējums neparedz sertifikāta darbības apturēšanu, bet gan sertifikāta anulēšanu, ja sporta speciālists pārkāpis sporta nozares regulējošos normatīvos aktus vai sporta ētikas normas. Līdz ar to bērna kopšanas atvaļinājuma laikā personai pašai nepastāv iespēja apturēt sertifikāta darbību.

¹⁰² Ministru kabineta 2010. gada 26. oktobra noteikumi Nr. 77 "Par sporta speciālistu sertifikācijas kārtību un sporta speciālistiem noteiktajām prasībām". Latvijas Vēstnesis Nr. 16, 29.01.2010. 21. punkts

¹⁰³ Turpat 29.9. punkts

Sertificēšanas lēmumu iespējams apstrīdēt un pārsūdzēt administratīvā procesa ietvaros.

Atsevišķs problēmjaucājums, ko intervijās izdalīja kādas sporta federācijas pārstāvis, ir soda neesamība par personas darbu bez trenera sertifikāta.

Kopumā tika intervēti četri sporta jomas pārstāvji; intervijas neatklāja praktiskas problēmas resertifikācijas procesā.¹⁰⁴

Kopumā sporta speciālista profesija satur zemu vai vidēju risku bērna kopšanas atvaļinājuma izmantošanai, kas ļautu līdzsvarot privāto dzīvi un darbu sporta speciālista profesijā.

¹⁰⁴ Intervijas 2023. gada 12. un 16. oktobrī

6. Elektroenerģētikas joma: elektroinženieris; elektrisko iekārtu speciālists

Esošā joma paredz šādas profesijas - elektroinženieris (reglamentētā profesionālā darbība – elektroietaišu projektēšana) un elektrisko iekārtu speciālists (reglamentētā profesionālā darbība – elektroietaišu izbūves darbu vadīšana un elektroietaišu izbūves darbu būvuzraudzība).

Minēto jomu reglamentē BL¹⁰⁵ un Noteikumi Nr.169.¹⁰⁶

Minētās jomas sertifikācijas iestāde un uzraudzības iestāde (sertifikāta uzturētājs) ir Ekonomikas ministrija.¹⁰⁷ Biedrība "Latvijas Elektroenerģētiķu un energobūvnieku asociācija",¹⁰⁸ kas veic būvspeciālistu kompetences novērtēšanu un patstāvīgās prakses uzraudzību (turpmāk – kompetences pārbaudes iestāde), ir akreditēta nacionālajā akreditācijas institūcijā kā personu sertificēšanas institūcija saskaņā ar normatīvajiem aktiem par atbilstības novērtēšanu, tai skaitā atbilstoši standartam LVS EN ISO/IEC 17024:2012 "Atbilstības novērtēšana. Vispārīgās prasības personu sertificēšanas institūcijām".¹⁰⁹ Savukārt Latvijas Elektroenerģētiķu un energobūvnieku asociācija (LEEA), kā arī specializētais sertifikācijas centrs (SPECSC), veic personu izvērtēšanu atbilstību BL un Noteikumu Nr. 169 minētajām prasībām un tās kompetencei, kā arī LEB SD direktors pieņem lēmumu par būvspeciālista sertifikāta piešķiršanu vai darbības sfēru papildināšanu, lēmumā norādot spriegumu, kādā būvspeciālistam ir atbilstoša pieredze: līdz 1 kV, no 1 līdz 35kV.

Persona var pretendēt uz būvspeciālista sertifikātu elektroenerģētikas jomā inženierizpētes, projektēšanas, būvdarbu vadīšanas darbības sfērās, ja persona:

- 1) ieguvusi izglītību, kas atbilst BL noteiktajām prasībām un izglītību apliecinošus dokumentus, kas apliecina iegūto kvalifikāciju;
- 2) ne mazāk kā divus gadus pēdējo septiņu gadu laikā būvspeciālista uzraudzībā ir izpildījusi kompetences pārbaudes iestādes noteikto minimālo praktiskā darba pieredzes programmu;
- 3) nav sodīta par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu būvniecības jomā, vai tai ir noņemta vai dzēsta sodāmība;

¹⁰⁵ Būvniecības likums. Latvijas Vēstnesis Nr.146, 30.07.2013.

¹⁰⁶ Ministru kabineta 2018. gada 20. marta noteikumi Nr. 169 "Būvspeciālistu kompetences novērtēšanas un patstāvīgās prakses uzraudzības noteikumi". Latvijas Vēstnesis Nr. 68, 05.04.2018.

¹⁰⁷ Turpat 2. punkts

¹⁰⁸ Būvspeciālisti. Pieejams: Būvspeciālisti | Ekonomikas ministrija (em.gov.lv) [sk. 30.10.2023.]

¹⁰⁹ Ministru kabineta 2018. gada 20. marta noteikumi Nr. 169 "Būvspeciālistu kompetences novērtēšanas un patstāvīgās prakses uzraudzības noteikumi". Latvijas Vēstnesis Nr. 68, 05.04.2018. 2. punkts.

4) iesnieguma iesniegšanas laikā nav saukta pie kriminālatbildības par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu būvniecības jomā;

5) iesniegusi darbu sarakstu sertifikātam atbilstošā jomā, specialitātē un darbības sfērā, kuru izpildē persona piedalījies, kā arī kompetences pārbaudes iestādes noteiktos papildu dokumentus un attiecīgās darbības sfēras būvspeciālista apliecinājumu par minimālās praktiskā darba pieredzes programmas izpildi (izņemot sertifikāta saņemšanai būvekspertīzes specialitātē) vai informāciju par specialitātei un darbības sfērai atbilstošu patstāvīgo praksi, ja minētā informācija nav pieejama būvspeciālistu reģistrā.

Tiesiskajā regulējumā nav noteikts sertifikāta termiņš, kas ļauj secināt, ka tas ir beztermiņa.¹¹⁰

Kompetences pārbaudes iestādes pieņemtos lēmumus, izņemot Būvniecības valsts kontroles biroja lēmumus, var apstrīdēt Ekonomikas ministrijā Administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā.

Ekonomikas ministrijas lēmumu mēneša laikā no tā spēkā stāšanās dienas var pārsūdzēt tiesā Administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā.¹¹¹

Risku izvērtējums

Tiesiskais regulējums nosaka skaidras un nepārprotamas prasības sertifikācijai. Sertifikāta darbības termiņš nav noteikts un nav arī obligāti veicamo darbību sertifikāta darbības uzturēšanai, tiesiskais regulējums neierobežo personas tiesības uz ģimenes dzīvi, bērna kopšanas atvaļinājuma izmantošana neietekmē personas darbošanos profesijā. Secināms, ka darba un privātās dzīves līdzsvarošana elektroenerģētikas jomas reglamentētajā profesijā satur zemu risku. Līdz ar to intervijas ar reglamentētās profesijas pārstāvjiem netiek veiktas.

¹¹⁰ Ministru kabineta 2018. gada 20. marta noteikumi Nr. 169 "Būvspeciālistu kompetences novērtēšanas un patstāvīgās prakses uzraudzības noteikumi". Latvijas Vēstnesis Nr. 68, 05.04.2018.

¹¹¹ Turpat 62. un 63. punkts

7. Jurisprudences joma: advokāts (zvērināts advokāts; zvērināta advokāta palīgs)

Reglamentētās profesijas jurista profesijā ir zvērināts advokāts un zvērināta advokāta palīgs.

Normatīvais regulējums: Latvijas Republikas Advokatūras likums¹¹² (turpmāk – AL) ir speciālais likums, kas regulē advokātu profesionālo un korporatīvo darbību. Atbilstoši likuma deleģējumam pieņemti Ministru kabineta 2021. gada 27. aprīļa noteikumi Nr. 270 “Zvērināta advokāta eksāmena un kvalifikācijas pārbaudījuma noteikumi”¹¹³ (turpmāk – Noteikumi Nr. 270).

Ar Latvijas Zvērinātu advokātu padomes 2012. gada 26. jūnija lēmumu Nr. 149 apstiprinātie “Noteikumi par zvērinātu advokātu kvalifikācijas paaugstināšanu un tālāk apmācību” (grozīti 2021.gada 30.novembrī atbilstoši Advokatūras likuma papildināšanai ar 59.¹ pantu).¹¹⁴

Prasības personām darbībai reglamentētajā profesijā:

- 1) ir Latvijas pilsoņi;
- 2) ir ar nevainojamu reputāciju;
- 3) sasniegušas divdesmit piecu gadu vecumu;
- 4) pēc akreditētas studiju programmas apguves augstskolā ieguvušas otrā līmeņa profesionālo

augstāko izglītību tiesību zinātnēs un jurista profesionālo kvalifikāciju, kā arī ieguvušas maģistra grādu tiesību zinātnēs;

- 5) prot valsts valodu augstākajā līmenī;

- 6) ieguvušas darba pieredzi, strādājot kādā no šādiem amatiem:

- a) vismaz trīs gadus – tiesneša amatā,

b) vismaz piecus gadus – prokurora, zvērināta tiesu izpildītāja vai zvērināta notāra amatā vai par zvērinātu advokāta palīgu,

c) vismaz septiņus gadus – augstskolas tiesību zinātņu specialitātes akadēmiskā personāla amatā vai citā juridiskās specialitātes amatā pēc jurista profesionālās kvalifikācijas iegūšanas;

- 7) nokārtojušas advokāta eksāmenu.¹¹⁵

Zvērināta advokāta profesija neparedz sertifikāciju vispārpieņemtā nozīmē. Lai advokāts uzsāktu savu darbību reglamentētajā profesijā, ir nepieciešama AL noteiktā izglītība un profesionālā pieredze, kā arī nokārtots advokāta eksāmens.

¹¹² Latvijas Republikas Advokatūras likums. Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs Nr.28,19.08.1993.

¹¹³ Ministru kabineta 2021.gada 27.aprīļa noteikumi Nr. 270 “Zvērināta advokāta eksāmena un kvalifikācijas pārbaudījuma noteikumi.” Latvijas Vēstnesis Nr.83, 30.04.2021.

¹¹⁴ [Noteikumi par zvērinātu advokātu kvalifikācijas paaugstināšanu un tālāk apmācību](#) [sk. 12.07.2023.]

¹¹⁵ Latvijas Republikas Advokatūras likums. Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs Nr. 28,19.08.1993. 14. pants.

Par advokāta eksāmena kārtošānu ir atbildīga Latvijas Zvērinātu advokātu padome.¹¹⁶ Likumdevējs nav noteicis zvērināta advokāta un zvērināta advokāta palīga sertifikāciju un resertifikāciju. Tomēr, kā izriet no teleoloģiskās un sistēmiskās interpretācijas, AL noteiktā prasība veikt tālākizglītības pasākumus¹¹⁷ ir uzskatāma par resertifikācijas prasību reglamentēto profesiju kontekstā.

Saskaņā ar AL noteikto deleģējumu¹¹⁸ Latvijas Zvērinātu advokātu padome nosaka kvalifikācijas celšanas kārtību, pamatojoties uz AL 59.¹ pantu, paredzot, ka katram zvērinātam advokātam viena kalendārā gada laikā jāvelta 16 akadēmiskās stundas kvalifikācijas paaugstināšanai.

Arī personu uzņemšana zvērinātu advokātu palīgu skaitā un to kvalifikācijas paaugstināšana ir deleģēta Latvijas Zvērinātu advokātu padomei.¹¹⁹

Secināms, ka tiesiskais regulējums skaidri un nepārprotami nosaka prasības kvalifikācijas paaugstināšanai. Reglamentētās profesijas pārraudzība deleģēta ārējā normatīvajā aktā Latvijas Zvērinātu advokātu padomei. Tiesiskais regulējums nenosaka praktisko darbību profesijā kā obligāto nosacījumu zvērināta advokāta un zvērināta advokāta palīga statusa uzturēšanai.

Risku izvērtējums

Izvērtējot tiesisko regulējumu, secināms, ka darba un privātās dzīves līdzsvarošanas risks ir zems, jo netiek prasīta darbošanās profesijā. Turklāt ir iespēja apturēt zvērināta advokāta¹²⁰ un zvērināta advokāta palīgu statusu¹²¹ uz bērna kopšanas atvaļinājuma laiku, tomēr likumdevējs ir noteicis prasību darbības apturēšanas laikā celt kvalifikāciju vispārīgo nosacījumu kārtībā.

Kopumā tika intervēti septiņi zvērināti advokāti,¹²² kuri visi uzsvēra, ka nav problēmu izmantot bērna kopšanas atvaļinājumu un iegūt tālākizglītību.

¹¹⁶ Turpat 41.¹ pants

¹¹⁷ Turpat 59¹ pants

¹¹⁸ Turpat 34. pants

¹¹⁹ Turpat 34. pants

¹²⁰ Turpat 16. prim pants

¹²¹ Turpat 34.panta pirmais punkts

¹²² Intervijas tika veiktas 2023. gada jūnijā

8. Revīzijas joma: zvērināts revidents

Revīzijas jomas reglamentētā profesija ir zvērināts revidents. Zvērinātu revidentu profesionālo darbību regulē Revīzijas pakalpojumu likums.¹²³ Likums nosaka zvērināta revidenta sertifikāta un zvērinātu revidentu komercsabiedrības licences iegūšanas un reģistrēšanas kārtību. Saskaņā ar minētā likuma 4. pantu fiziskā persona iegūst zvērināta revidenta statusu pēc tam, kad Revīzijas pakalpojumu likumā noteiktajā kārtībā ir nokārtojusi zvērinātu revidentu kvalifikācijas eksāmenus, saņēmusi Latvijas Zvērinātu revidentu asociācijas izsniegtu zvērināta revidenta sertifikātu un ierakstīta Zvērinātu revidentu reģistrā. Zvērināta revidenta statuss ir spēkā tikai zvērināta revidenta sertifikāta spēkā esamības laikā.

Par zvērinātu revidentu sertifikāciju atbildīgā institūcija ir Latvijas Zvērinātu revidentu asociācija, kurai Revīzijas pakalpojumu likuma 6. panta ceturtajā daļā dots pilnvarojums organizēt zvērinātu revidentu kvalifikācijas eksāmenus, lemt par sertifikāta izsniegšanu zvērinātam revidentam, organizēt un uzraudzīt zvērinātu revidentu izglītības turpināšanu un kvalifikācijas pilnveidošanu Latvijas Zvērinātu revidentu asociācijas atzītā tālākizglītības procesā.¹²⁴

Revīzijas pakalpojumu likuma 8. un turpmākajos pantos noteiktas pretendentiem izvirzītās prasības: zvērinātu revidentu kvalifikācijas eksāmenus var kārtot rīcībspējīga fiziskā persona, kura atbilst visām šīm prasībām:

- 1) ir sasniegusi 25 gadu vecumu;
- 2) ir Latvijas Republikā vai ārvalstīs ieguvusi augstāko izglītību ekonomikas, vadības vai finanšu jomā vai arī ārvalstīs ieguvusi attiecīgās valsts revidenta kvalifikāciju. Lēmumu par ārvalstīs izsniegto attiecīgo izglītību apliecinošo dokumentu atzīšanu, ievērojot Izglītības likumā noteikto kārtību, pieņem Latvijas Zvērinātu revidentu asociācija;
- 3) prot latviešu valodu;
- 4) ir ieguvusi Latvijas Zvērinātu revidentu asociācijas atzītu vismaz triju gadu pieredzi klienta gada pārskatu pārbaudē, kā arī finanšu revīzijā;
- 5) ir persona ar nevainojamu reputāciju (uz to neattiecas neviens no Revīzijas pakalpojumu likuma 9. pantā minētajiem apstākļiem).

Par zvērinātu revidentu nedrīkst būt persona, uz kuru attiecas vismaz viens no turpmāk minētajiem apstākļiem, tas ir, persona:

¹²³ Revīzijas pakalpojumu likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 78, 22.05.2001.

¹²⁴ Turpat

- 1) kurai ir pasludināts fiziskās personas maksātnespējas process;
- 2) kura ir tiesājamais vai apsūdzētais krimināllietā par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu;
- 3) kura notiesāta par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu (neatkarīgi no tā, vai persona tikusi atbrīvota no soda izciešanas sakarā ar noilgumu, apžēlošanu vai amnestiju);
- 4) pret kuru krimināllieta par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu pārtraukta sakarā ar noilgumu, izlīgumu, apžēlošanu vai amnestiju vai kurai sodāmība par šo noziedzīgo nodarījumu dzēsta vai noņemta;
- 5) kura atbrīvota no amata ar tiesas spriedumu krimināllietā;
- 6) kuras nodarbošanās ētisku apsvērumu dēļ nav savienojama ar zvērināta revidenta profesionālo darbību.

Savukārt Zvērinātu revidentu kvalifikācijas eksāmenus organizē un pieņem Latvijas Zvērinātu revidentu asociācija.¹²⁵ Zvērinātu revidentu kvalifikācijas eksāmenos pārbauda, vai pretendentiem ir pietiekams teorētisko zināšanu līmenis, kā arī spējas izmantot šīs zināšanas praksē, lai varētu pietiekami kvalitatīvi, ievērojot likumus un Latvijā atzītos starptautiskos revīzijas standartus, veikt zvērināta revidenta profesionālo darbību.

Saskaņā ar Revīzijas pakalpojumu likuma 16. panta pirmo daļu Latvijas Zvērinātu revidentu asociācija pieņem lēmumu un izsniedz zvērināta revidenta sertifikātu pretendentiem, kuri ir nokārtojuši attiecīgos zvērinātu revidentu kvalifikācijas eksāmenus un pēc to nokārtošanas atkārtoti rakstveidā apliecinājuši, ka uz viņiem neattiecas neviens no Revīzijas pakalpojumu likuma 9. pantā minētajiem apstākļiem, un nosaka zvērināta revidenta zvēresta parakstīšanas un sertifikāta izsniegšanas dienu. Jautājumos, kas saistīti ar zvērinātu revidentu sertificēšanu Latvijas Zvērinātu revidentu asociācija atrodas Finanšu ministrijas pārraudzībā.

Sertifikāts ir beztermiņa. Neviens tiesību akts neparedz zvērināta revidenta resertifikāciju.

Tāpat nav noteiktas konkrētas un obligāti izpildāmas prasības zvērinātu revidentu tālākizglītībai.

Zvērināta revidenta sertifikāta darbību var apturēt, pamatojoties uz Revīzijas likuma 17. pantu¹²⁶ un, pamatojoties uz minētā likuma 18. pantu¹²⁷, – anulēt. Zvērināta revidenta sertifikāta darbības apturēšana un tā anulēšana netiek dziļāk analizēta, jo tā nav saistīta ar bērna kopšanas atvaļinājumu.

¹²⁵ Revīzijas pakalpojumu likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 78, 22.05.2001. 12. panta pirmā daļa

¹²⁶ Revīzijas pakalpojumu likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 78, 22.05.2001. 17. pants

¹²⁷ Turpat 18. pants

Risku izvērtējums

Tiesiskais regulējums ir skaidri izprotams, lai veiktu profesionālo darbību reglamentētajā profesijā. Tas neparedz resertifikācijas procesu, līdz ar to jāsecina, ka zvērināta revidenta profesijai ir zems risks tajā nodarbinātajām personām samērot profesionālo darbību ar privāto dzīvi, proti, izmantot bērna kopšanas atvaļinājumu. Attaisnota prombūtne neietekmē zvērināta revidenta sertifikāta uzturēšanu. Arī zvērināta revidente intervijā norādīja uz risku neesamību.¹²⁸

¹²⁸ Intervija 2023. gada 28. augustā

9. Mērniecības un nekustamā īpašuma vērtēšanas joma: mērnieks; nekustamā īpašuma vērtētājs

Šajā jomā ir divas reglamentētās profesijas – mērnieks un nekustamā īpašuma vērtētājs.¹²⁹

9.1. Mērnieks

Mērnieka izglītības vispārīgās prasības ir noteiktas Reglamentēto profesiju likuma 32. panta otrajā daļā: “Personas tiesības veikt patstāvīgu profesionālo darbību mērnieka profesijā apliecina augstskolas izsniegts augstākās izglītības diploms par akreditētas studiju programmas apguvi un ģeodēzijas inženiera vai zemes ierīcības inženiera, vai kartogrāfijas inženiera, vai fotogrammetrijas inženiera profesionālā kvalifikācija vai inženierzinātņu maģistra grāds, un mērnieka profesionālās kvalifikācijas sertifikāts, kura ieguves noteikumus reglamentē likumi zemes mērniecības jomā”. Sertificēšanas process ģeodēzijas, zemes ierīcības un zemes kadastrālajā uzmērīšanā ir regulēts divos Ministru kabineta noteikumos, no kuriem viens regulē personu sertifikēšanas prasības, bet otrs – sertifikēšanas institūcijas:

- Ministru kabineta 2010. gada 1. novembra noteikumi Nr. 1011 “Personu sertifikēšanas un sertificēto personu uzraudzības kārtība ģeodēzijā, zemes ierīcībā un zemes kadastrālajā uzmērīšanā”¹³⁰ (turpmāk – Noteikumi Nr. 1011);

- Ministru kabineta 2010. gada 10. augusta noteikumi Nr. 764 “Noteikumi par sertifikēšanas institūcijām, kuras izsniedz sertifikātu ģeodēzisko darbu veicējam, zemes kadastrālajam uzmērītājam un zemes ierīcības darbu veicējam”¹³¹ (turpmāk – Noteikumi Nr. 764).

Ir redzams, ka hronoloģiski kā pirmie tika pieņemti noteikumi, kas regulē sertifikēšanas institūcijas, un tad atsevišķi tika pieņemti noteikumi, kas regulē sertifikēšanas kārtību un prasības sertifikāta uzturēšanai. Nav saprotams šāds “divpakāpju” regulējums, atsevišķi nosakot atbildīgās institūcijas un atsevišķi sertifikēšanas prasības, jo tas traucē tiesiskā regulējuma uztveramību.

¹²⁹ Likums “Par reglamentētajām profesijām un profesionālās kvalifikācijas atzīšanu”. Latvijas Vēstnesis Nr. 105, 06.07.2001.

¹³⁰ Ministru kabineta 2010. gada 1. novembra noteikumi Nr.1011 “Personu sertifikēšanas un sertificēto personu uzraudzības kārtība ģeodēzijā, zemes ierīcībā un zemes kadastrālajā uzmērīšanā”. Latvijas Vēstnesis Nr.174, 03.11.2010.

¹³¹ Ministru kabineta 2010. gada 10. augusta noteikumi Nr.764 “Noteikumi par sertifikēšanas institūcijām, kuras izsniedz sertifikātu; ģeodēzisko darbu veicējam, zemes kadastrālajam uzmērītājam un zemes ierīcības darbu veicējam”. Latvijas Vēstnesis Nr.130, 18.08.2010. Piezīme: 2023. gada 9. novembrī stājās spēkā grozījumi Ministru kabineta 2010. gada 20. augusta noteikumos Nr. 764 “Noteikumi par sertifikēšanas institūcijām, kuras izsniedz sertifikātu zemes kadastrālajam uzmērītājam un zemes ierīcības darbu veicējam”, ar kuriem mainīts noteikumu nosaukums - “Noteikumi par sertifikēšanas institūcijām, kuras izsniedz sertifikātu ģeodēzisko darbu veicējam, zemes kadastrālajam uzmērītājam un zemes ierīcības darbu veicējam” un precizēts sertifikēšanas institūciju saraksts. Latvijas Vēstnesis Nr. 217, 08.11.2023.

Noteikumos Nr. 764 deleģējums veikt sertificēšanu mērnecības jomā ir dots divām institūcijām: Latvijas Mērnecību biedrības Sertifikācijas centram un SIA "Sertifikācijas centrs" Speciālistu sertificēšanas centram. Deleģējums ir spēkā, kamēr sertificēšanas institūcijai ir spēkā esoša akreditācijas apliecība, kas nozīmē to, ka konkrētā institūcija ir iekļauta Latvijas Nacionālā akreditācijas biroja akreditēto institūciju datubāzē.¹³²

Mērnecības jomā saskaņā ar Noteikumiem Nr. 1011 sertifikāts var tikt izsniegts triju veidu profesionālajai darbībai, kur katrai no jomām ir atšķirīgas izglītības un profesionālās pieredzes prasības:

- 1) ģeodēzisko darbu veikšanai – iegūts vismaz akadēmiskais bakalaura grāds vai otrā līmeņa profesionālā augstākā izglītība zemes ierīcībā, ģeodēzijā, zemes pārvaldībā, kartogrāfijā vai kādā no būvzinātnes ģeodēzijas apakšnozarēm un vismaz divu gadu pieredze ģeodēziskajos darbos pēdējo piecu gadu laikā;
- 2) zemes ierīcības darbu veikšanai – iegūts vismaz akadēmiskais bakalaura grāds vai otrā līmeņa profesionālā augstākā izglītība zemes ierīcībā, ģeodēzijā, zemes pārvaldībā, kartogrāfijā, kādā no būvzinātnes ģeodēzijas apakšnozarēm vai ar projektēšanu saistītā specialitātē vai nozarē (piemēram, teritorijas plānotājs, arhitekts) un vismaz divu gadu pieredze teritorijas plānošanā, zemes ierīcībā vai detālplānojumu izstrādē pēdējo piecu gadu laikā;
- 3) zemes kadastrālās uzmērīšanas darbu veikšanai – iegūts vismaz akadēmiskā bakalaura grāds vai otrā līmeņa profesionālā augstākā izglītība zemes ierīcībā, ģeodēzijā, zemes pārvaldībā, kartogrāfijā vai kādā no būvzinātnes ģeodēzijas apakšnozarēm un vismaz divu gadu pieredze zemes kadastrālajā uzmērīšanā pēdējo piecu gadu laikā.

Saskaņā ar Noteikumiem Nr. 1011 pieredzi iegūst pēc atbilstošas izglītības iegūšanas, pildot mērnecības palīga pienākumus pie attiecīgajā jomā sertificētas personas. Pēc pieredzes iegūšanas termiņa beigām sertificētā persona izsniedz attiecīgā mērnecības palīga raksturojumu un rekomendāciju sertificēšanas institūcijai.¹³³

Kopīgais ir profesionālās pieredzes termiņš – vismaz divi gadi pēdējo piecu gadu laikā, kas vairāku pēc kārtas secīgi izmantotu bērna kopšanas atvaļinājumu gadījumā var kavēt personai iegūt sertifikātu. Sertifikāta darbības termiņš ir pieci gadi. Mērnecības jomā sertifikāta darbības uzturēšana netiek saukta par resertifikāciju, bet par sertifikāta darbības termiņa pagarināšanu, kas pēc būtības neatšķiras no resertifikācijas, proti, lai sertifikāta darbības termiņu pagarinātu, sertifikāta darbības

¹³² Valsts aģentūra "Latvijas Nacionālais akreditācijas birojs". [sk. 04.07.2023.]

¹³³ Ministru kabineta 2010. gada 1. novembra noteikumi Nr.1011 "Personu sertificēšanas un sertificēto personu uzraudzības kārtība ģeodēzijā, zemes ierīcībā un zemes kadastrālajā uzmērīšanā". Latvijas Vēstnesis Nr.174, 03.11.2010.

laikā ir jābūt iegūtām gan teorētiskajām zināšanām, gan jābūt profesionālajai darbībai. Sertifikāta darbības termiņu pagarina, ja:

- 1) sertifikācijas institūcija ir saņēmusi sertificētās personas iesniegumu par sertifikāta darbības termiņa pagarināšanu;
- 2) sertifikāta darbības termiņam beidzoties, tā darbība nav apturēta uz laiku. Ja sertifikāta darbība ir apturēta uz laiku, sertifikāta darbības termiņu pagarina pēc tā darbības apturēšanas beigām;
- 3) sertificētā persona katru gadu sertifikāta darbības termiņā ir veikusi vismaz divus darbus sertificētajā jomā vai sertifikāta darbības apturēšanas laikā (kas veikta saskaņā ar sertificētās personas lūgumu) vismaz uz vienu gadu ir veikusi vismaz divus darbus sertificētajā jomā pēdējo 36 mēnešu laikā;
- 4) sertificētā persona ir apmeklējusi augstskolu, profesionālo organizāciju un valsts iestāžu darbinieku kvalifikācijas paaugstināšanas kursus ne mazāk kā 40 akadēmisko stundu apjomā piecu gadu laikā.

Sertifikāta darbības termiņu var apturēt pēc personas lūguma. Šāds regulējums ir spēkā no 2019. gada 4. jūnija. Kā norādīts tiesību akta, ar kuru tika pieņemts šis regulējums, anotācijā: “praksē pastāv situācijas, kad mērnieks noteiktu laika periodu neveic profesionālos pienākumus, piemēram, ilgstoša darbnespēja, grūtniecība, dzemdības, bērna kopšana vai citi gadījumi”.¹³⁴ Sertifikāta darbības apturēšanas termiņš ir divi gadi. Tomēr tas nerisina situāciju, kad personai ir secīgi vairāki pēc kārtas bērna kopšanas atvaļinājumi.

Latvijas Mērnieku biedrības Sertifikācijas centrs (turpmāk – LMB SC) informēja, ka “Normatīvie akti nosaka, ka sertificētās personas var brīvprātīgi apturēt sertifikāta darbību jebkurā laikā. Personas to izmanto gan īstermiņā (mēnesis, pusgads), gan garākā periodā līdz 2 gadiem. LMB SC neuzkrāj informāciju, kāpēc sertificētā persona aptur profesionālo darbību. Pieļaujam, ka daļa var būt saistīta arī ar bērnu kopšanas atvaļinājumiem. Ja sertifikāts ir apturēts un apturēšanas periodā jānotiek resertifikācijai, tad tā notiek pēc apturēšanas perioda beigām. LMB SC nav informācijas par gadījumiem, kad persona nav varējusi veikt resertifikāciju, jo nav izpildītas prasības, sakarā ar to, ka atradās bērna kopšanas atvaļinājumā.

Papildus norādāms, ka sertifikāta apturēšanas periodā, sertificētai personai netiek attiecināta prasība par minimālo nepieciešamo darbu skaitu gadā un netiek attiecināta prasība par profesionālo

¹³⁴ [Ministru kabineta noteikumu projekta "Grozījumi Ministru kabineta 2010. gada 1. novembra noteikumos Nr. 1011 "Personu sertificēšanas un sertificēto personu uzraudzības kārtība ģeodēzijā, zemes ierīcībā un zemes kadastrālajā uzmērīšanā"" sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums \(anotācija\). \[sk. 12.11.2023.\]](#)

pilnveides kursu vai apmācību apmeklēšanu 8 stundas gadā. Veicot sertifikāta apturēšanu, iesniegumā tiek lūgts norādīt, kura cita sertificētā persona uzņemas darbu labošanu, ja sertifikāta darbības apturēšanas periodā tiek identificētas kļūdas”.¹³⁵ LMB SC informēja,¹³⁶ ka ir identificēta viena persona, kura resertifikācijas laikā atradās bērna kopšanas atvaļinājumā. Šī persona intervijā atklāja,¹³⁷ ka viņa nav saskārusies ar problēmām saistībā ar sertifikāta darbības termiņa pagarināšanu, kaut tā pagarināšanas laikā atradās bērna kopšanas atvaļinājumā. Visas prasības varēja izpildīt. Kā pozitīvais tika minēts tas, ka ir iespēja apturēt sertifikātu uz bērna kopšanas atvaļinājuma laiku, jo, ja tas netiek apturēts, tad ir nepieciešams veikt minimālo darbu skaitu katru gadu, kas nav iespējams, atrodoties bērna kopšanas atvaļinājumā.

Tomēr vienlaikus tika norādīts, ka problēma varētu rasties situācijā, ja seko divi bērna kopšanas atvaļinājumi pēc kārtas. Pēc sertifikācijas noteikumiem, sertifikātu var apturēt uz diviem gadiem piecu gadu periodā, kas sanāk viens bērna kopšanas atvaļinājums. Nav saprotams, kāds būtu situācijas risinājums, ja būtu divi bērna kopšanas atvaļinājumi pēc kārtas. Tiesiskajā regulējuma nav noteikts, vai šādā situācijā pēc bērna kopšanas atvaļinājuma sertifikāta darbības termiņš tiktu pagarināts vai sertifikācija būtu jākārt no jauna.

Risku izvērtējums

Tiesiskais regulējums precīzi nosaka prasības mērnieka jomas reglamentētajām profesijām. Praktiskās darbības nepieciešamība sertifikāta darbības laikā ierindo profesiju pie vidēja riska profesijām.

Tiesiskais regulējums paredz sertifikāta darbības apturēšanu, un īpaši jāuzsver, ka divu vai vairāku secīgi pēc kārtas esošu bērna kopšanas atvaļinājumu gadījumā sertifikāts būtu jāaptur uz ilgāku laika posmu. Šobrīd tiesību akti neparedz šādu regulējumu un skaidri nepasaka, kā jārikojas, ja vairāku secīgi pēc kārtas izmantotu bērna kopšanas atvaļinājumu dēļ nav iespējams pagarināt sertifikāta darbības termiņu.

¹³⁵ Latvijas Mērnieku biedrības Sertifikācijas centra 2023. gada 4. septembrī sniegtā informācija

¹³⁶ Intervija 2023. gada 27. septembrī

¹³⁷ Intervija 2023. gada 10. oktobrī

9.2. Nekustamā īpašuma vērtētājs

Reglamentēto profesiju likuma 32. panta sestajā daļā¹³⁸ ir noteikts deleģējums Ministru kabinetam noteikt prasības nekustamā īpašuma vērtētāja profesionālajai kvalifikācijai un kārtībai, kādā izsniedzams profesionālās kvalifikācijas sertifikāts nekustamā īpašuma novērtēšanai.

Prasības sertifikācijai ir noteiktas Ministru kabineta 2014. gada 23. septembra noteikumos Nr. 559 "Prasības nekustamā īpašuma vērtētāja profesionālajai kvalifikācijai un profesionālās kvalifikācijas sertifikāta izsniegšanas kārtība"¹³⁹ (turpmāk – Noteikumi Nr. 559). Tiesību aktā ir noteikts deleģējums sertifikāciju veikt nacionālajā akreditācijas institūcijā vai citā Eiropas Savienības dalībvalsts, Turcijas vai Eiropas Ekonomikas zonas valsts akreditētā sertificēšanas institūcijā.

Sertifikāta iegūšanai ir noteiktas gan izglītības prasības, gan profesionālās pieredzes prasības, proti:

1) persona ir ieguvusi augstākās izglītības piektā līmeņa profesionālo kvalifikāciju nekustamā īpašuma vērtēšanas jomā (profesijas kods 3315 08 "Nekustamā īpašuma vērtētājs") vai augstākās izglītības piektā līmeņa profesionālo kvalifikāciju radniecīgā jomā, kura ir saistīta ar nekustamo īpašumu, un apguvusi nekustamā īpašuma vērtētāja profesijai nepieciešamās zināšanas akreditētā profesionālās tālākizglītības programmā;

2) nekustamo īpašumu vērtē atbilstoši standarta LVS 401:2013 "Īpašuma vērtēšana" prasībām;

3) personai ir vismaz triju gadu darba pieredze nekustamā īpašuma vērtēšanā un šajā laikā tā ir novērtējusi vismaz 20 nekustamā īpašuma objektus.

Sertifikātu piešķir uz pieciem gadiem. Nekustamā īpašuma vērtētāju resertifikācijas procesu dēvē par "atkārtota sertifikāta izsniegšanu". Proti, sertificēšanas institūcijai ir tiesības pēc sertifikāta derīguma termiņa beigām sertificētajai personai izsniegt jaunu sertifikātu uz jaunu piecu gadu termiņu. Pirms atkārtota sertifikāta izsniegšanas pēc nejaušības principa pārbauda sertificētās personas iepriekšējos divos gados veikto triju vērtēšanas darbu atbilstību vērtēšanas standarta prasībām. Ņemot vērā, ka pie atkārtota sertifikāta izsniegšanas tiek vērtēta profesionālā pieredze, kas gūta pēdējos divos gados no pieciem, tad, persona, kura pēdējos divos gados atradās bērna kopšanas atvaļinājumā, atkārtotu sertifikātu nevar iegūt. Bet vienlaikus jānorāda, ka Noteikumos Nr. 559 noteikta iespēja apturēt sertifikāta darbību, ja ir saņemts sertificētās personas pieprasījums attaisnojošu iemeslu dēļ uz laiku

¹³⁸ Likums "Par reglamentētajām profesijām un profesionālās kvalifikācijas atzīšanu". Latvijas Vēstnesis Nr. 105, 06.07.2001.

¹³⁹ Ministru kabineta 2014. gada 23. septembra noteikumi Nr.559 "Prasības nekustamā īpašuma vērtētāja profesionālajai kvalifikācijai un profesionālās kvalifikācijas sertifikāta izsniegšanas kārtība". Latvijas Vēstnesis Nr.190, 25.09.2014.

apturēt sertifikāta darbību (sertifikāta darbības apturēšanas termiņš nav noteikts), tādējādi tiek paredzēta iespēja izmantot bērna kopšanas atvaļinājumu, nezaudējot sertifikātu.

Risku izvērtējums

Nekustamā īpašuma vērtētāja profesijai nav noteiktas tālākizglītības un profesionālās darbības prasības, kā arī vienlaicīgi personai ir tiesības apturēt sertifikāta darbību bez termiņa ierobežojuma. Līdz ar to minētā reglamentētā profesija satur zemu risku personas darba un privātās dzīves līdzsvarošanai bērna kopšanas atvaļinājuma izmantošanai.

Ņemot vērā iepriekš minēto risku izvērtējumu, nekustamā īpašuma jomas speciālistu reglamentētās profesijas risks ir zems. Tiesiskais regulējums ir sakārtots, tas pietiekami samērīgi nodrošina personas tiesības uz profesionālo darbību un ģimenes dzīvi, tomēr attiecībā uz mērniecības jomas sertifikāciju varētu rasties problēmas tiem mazu bērnu vecākiem, kuri secīgi pēc kārtas izmanto vairākus bērna kopšanas atvaļinājumus.

10. Detektīvdarbības un apsardzes joma: detektīvs un apsardzes darbinieks

Reglamentētās profesijas detektīvdarbības un apsardzes jomā ir detektīvs un apsardzes darbinieks.

10.1. Apsardzes darbinieks

Vispārīgais normatīvais regulējums reglamentētajā profesijā ir apsardzes darbību regulējošais Apsardzes darbības likums¹⁴⁰ (turpmāk – ADL) un Ministru kabineta 2017.gada 27. jūnija noteikumi Nr. 380 “Apsardzes sertifikātu izsniegšanas kārtība”¹⁴¹ (turpmāk – Noteikumi Nr. 380).

Sertifikāta iegūšanas kārtība noteikta ADL 14. panta pirmajā daļā.

Apsardzes sertifikātu Ministru kabineta noteiktajā kārtībā izsniedz fiziskai personai:

- 1) kura ieguvusi noteiktu izglītību;
- 2) vai persona apguvusi attiecīgu izglītības programmu un nokārtojusi apsardzes darbinieka kvalifikācijas pārbaudījumu;
- 3) vai personai, kurai atzīta ārvalstīs iegūtā profesionālā kvalifikācija atbilstoši

Reglamentēto profesiju likumam.¹⁴²

Apsardzes sertifikāta derīguma termiņš ir pieci gadi,¹⁴³ un nav paredzēta tā apturēšana.

Secināms, ka sertifikācija iegūstama, apgūstot izglītības programmu vai personai nokārtojot apsardzes darbinieka kvalifikācijas pārbaudījumu, ja tās iegūtā izglītība neatbilst Noteikumu Nr. 380 prasībām.

Par eksāmena kārtošanu atbildīgā institūcija ir Valsts policija.¹⁴⁴

Resertifikācija nav noteikta, bet ir paredzēta sertifikāta pagarināšana.¹⁴⁵ Atbilstoši Noteikumu Nr. 380 6. punktam – ja tiek pagarināts apsardzes sertifikāta derīguma termiņš, kvalifikācijas pārbaudījums nav jākārt personai, kura ieguvusi Noteikumos Nr.380 paredzēto formālo izglītību vai apsardzes sertifikāta derīguma termiņa laikā apguvusi tālākizglītības programmu 80 stundu apjomā.

Ja persona nav izpildījusi iepriekš minētās prasības, ir jākārt pārbaudījums.¹⁴⁶

¹⁴⁰ Apsardzes darbības likums. Latvijas Vēstnesis Nr.47, 06.03.2014.

¹⁴¹ Ministru kabineta 2017. gada 27. jūnija noteikumi Nr.380 “Apsardzes sertifikātu izsniegšanas kārtība”. Latvijas Vēstnesis Nr.129, 30.06.2017.

¹⁴² Apsardzes darbības likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 47, 06.03.2014. 14. panta pirmā daļa

¹⁴³ Turpat 14. pants

¹⁴⁴ Turpat 2. panta piektā daļa

¹⁴⁵ Ministru kabineta 2017. gada 27. jūnija noteikumi Nr.380 “Apsardzes sertifikātu izsniegšanas kārtība”. Latvijas Vēstnesis Nr.129, 30.06.2017. 32. un 37. punkts

¹⁴⁶ Ministru kabineta 2017. gada 27. jūnija noteikumi Nr.380 “Apsardzes sertifikātu izsniegšanas kārtība”. Latvijas Vēstnesis Nr.129, 30.06.2017. 37. punkts

Risku izvērtējums

Tiesiskais regulējums ir izprotams. Sertifikāta pagarināšana iespējama, apgūstot tālākizglītības vai formālās izglītības programmu, un nav noteikta obligāta praktiskā pieredze, turklāt kā alternatīva ir paredzēta sertifikāta pagarināšana, nokārtojot kvalifikācijas iegūšanas pārbaudījumus. Līdz ar to secināms, ka apsardzes darbinieka profesijai risks ir zems un, esot bērna kopšanas atvaļinājumā, iespējams samērot profesionālo darbību ar privāto dzīvi.

10.2. Detektīvs

Tiesiskais regulējums noteikts Detektīvdarbības likumā (turpmāk – DDL).¹⁴⁷ Detektīvs savu darbību var uzsākt pēc sertifikāta saņemšanas. Sertifikāts tiek izsniegts uz pieciem gadiem. Sertifikācijas kārtība noteikta 2013. gada 27. augusta Ministru kabineta noteikumos Nr. 633 “Detektīvdarbības licencēšanas un sertifikācijas noteikumi”¹⁴⁸ (turpmāk – Noteikumi Nr. 633).

Sertificēšanu veic Valsts policija.¹⁴⁹ Detektīvdarbības sertifikātu ir tiesīgs saņemt Eiropas Savienības dalībvalsts vai Eiropas Ekonomikas zonas valsts pilsonis vai Latvijas nepilsonis, kuram ir:

- 1) augstākā izglītība tiesību zinātnēs vai
- 2) ne mazāk kā piecu gadu darba pieredze tiesībaizsardzības iestādēs (tiesa, prokuratūra, policija, izmeklēšanas iestādes, valsts drošības iestādes).¹⁵⁰

Sertifikāts tiek izsniegts, ievērojot formālus kritērijus – izglītība vai profesionālā darba pieredze, kas precīzi atklāj DDL noteikto mērķi noteikt detektīvdarbību kā īpašu komercdarbības veidu,¹⁵¹ nosakot īpašas prasības reglamentētai profesijai.

Resertifikācija ir noteikta kā sertifikāta pagarināšana ar termiņu pieci gadi.¹⁵² Ja fiziskā persona noteiktajā minētajā termiņā nav iesniegusi iesniegumu sertifikāta darbības laika pagarināšanai, sertifikāts saņemams vispārējā kārtībā.¹⁵³

¹⁴⁷ Detektīvdarbības likums. Latvijas Vēstnesis Nr.110, 20.07.2001.

¹⁴⁸ Ministru kabineta 2013. gada 27. augusta noteikumi Nr.633 “Detektīvdarbības licencēšanas un sertifikācijas noteikumi”. Latvijas Vēstnesis Nr.168, 29.08.2013.

¹⁴⁹ Detektīvdarbības likums. Latvijas Vēstnesis Nr.110, 20.07.2001. 14. un 15. pants

¹⁵⁰ Turpat 6. panta pirmā daļa

¹⁵¹ Turpat 1. pants

¹⁵² Ministru kabineta 2013. gada 27. augusta noteikumi Nr.633 “Detektīvdarbības licencēšanas un sertifikācijas noteikumi”. Latvijas Vēstnesis Nr.168, 29.08.2013. 24. punkts

¹⁵³ Turpat 25. punkts

Risku izvērtējums

Tiesiskais regulējums ir saprotams, un sertifikāta iegūšana saistīta ar formālo kritēriju izpildi. Savukārt sertifikāta pagarināšana neparedz tālākizglītības nepieciešamību un darbošanos profesijā. Līdz ar to secināms, ka detektīva profesija satur zemu risku darba un privātās dzīves līdzsvarošanai, izmantojot bērna kopšanas atvaļinājumu.

11. Sugu un biotopu aizsardzības joma: sugu un biotopu aizsardzības jomas eksperts

Sugu un biotopu aizsardzības jomas reglamentētā profesija ir sugu un biotopu aizsardzības jomas eksperts.

Vispārīgās prasības noteiktas Sugu un biotopu aizsardzības likumā.¹⁵⁴ Pamatojoties uz minēto likumu, izdots sertifikāciju reglamentējošs tiesību akts – Ministru kabineta 2010. gada 16. marta noteikumi Nr. 267 "Sugu un biotopu aizsardzības jomas ekspertu sertifikēšanas un darbības uzraudzības kārtība"¹⁵⁵ (turpmāk – Noteikumi Nr.267). Sertificēšanu veic Dabas aizsardzības pārvalde.¹⁵⁶ Sertifikācijas prasības – izglītība¹⁵⁷ un praktiskā pieredze pēdējo triju gadu laikā, kas atbilst vismaz vienam no šiem kritērijiem:

- 1) persona pēdējo triju gadu laikā ir piedalījusies inventarizācijā vai monitoringā, izvērtējot noteiktu sugu grupu, sugu vai biotopu grupu, par kuru vēlas saņemt sertifikātu;
- 2) persona pēdējo triju gadu laikā vismaz viena sertificēta eksperta vadībā ir piedalījusies vismaz triju atzinumu sagatavošanā par noteiktu sugu grupu, sugu vai biotopu grupu, par kuru vēlas saņemt sertifikātu;
- 3) persona pēdējo triju gadu laikā ir veikusi pierādāmu zinātnisku darbu bioloģijas, ģeoloģijas, ģeogrāfijas, mežzinātnes vai vides zinātnes jomā saistībā ar noteiktu sugu grupu, sugu vai biotopu grupu, par kuru vēlas saņemt sertifikātu.¹⁵⁸

Jāsecina, ka pretendents darbībai reglamentētajā profesijā ir izvēles iespēja apliecināt profesionālo pieredzi vai zinātnisko darbu un iegūt sertifikātu.

Sertifikāta termiņš ir trīs gadi.¹⁵⁹ Tiesiskajā regulējumā sertifikāta uzturēšana netiek saukta par resertifikāciju, bet par sertifikāta darbības pagarināšanu. Sertifikāts tiek pagarināts, ja izpildās vismaz viens no šiem kritērijiem:

- 1) veikta zinātniskā darbība vai darbība dabas aizsardzības projektā par noteiktu sugu grupu, sugu vai biotopu grupu (to apliecina zinātniska publikācija vai projekta vadītāja vai projekta vadošās institūcijas izsniegta izziņa);

¹⁵⁴ Sugu un biotopu aizsardzības likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 121/122, 05.04.2000.

¹⁵⁵ Ministru kabineta 2010. gada 16. marta noteikumi Nr. 267 "Sugu un biotopu aizsardzības jomas ekspertu sertifikēšanas un darbības uzraudzības kārtība". Latvijas Vēstnesis Nr. 50, 30.03.2010.

¹⁵⁶ Turpat 7. punkts

¹⁵⁷ Turpat 1. punkts

¹⁵⁸ Turpat 2.2. punkts

¹⁵⁹ Turpat 5. punkts

2) sertifikāta derīguma termiņa laikā sniegti atzinumi par noteiktu sugu grupu, sugu vai biotopu grupu.¹⁶⁰

Sertifikāta pagarināšanu var veikt vēl divu gadu laikā pēc sertifikāta derīguma termiņa beigām, ja eksperts nav pārkāpis normatīvos aktus dabas aizsardzības un vides aizsardzības jomā.¹⁶¹

Persona var izteikt lūgumu Dabas aizsardzības pārvaldei neanulēt sertifikātu, ja tā atrodas bērna kopšanas atvaļinājumā un neveic savus profesionālos pienākumus.¹⁶²

Risku izvērtējums

Tiesiskais regulējums ir precīzs un nepārprotams. Bērna kopšanas atvaļinājums ir noteikts kā attaisnojošs iemesls profesionālās darbības neveikšanai un lēmuma pieņemšanai par sertifikāta neanulēšanu.

Sugu un biotopu aizsardzības jomā reglamentēto profesijas pārstāvjiem pastāv zems risks darba un privātās dzīves līdzsvarošanai, izmantojot bērna kopšanas atvaļinājumu.

¹⁶⁰ Ministru kabineta 2010. gada 16. marta noteikumi Nr. 267 "Sugu un biotopu aizsardzības jomas ekspertu sertificēšanas un darbības uzraudzības kārtība". Latvijas Vēstnesis Nr. 50, 30.03.2010. 16.punkts

¹⁶¹ Turpat 16. punkts

¹⁶² Turpat 17. punkts

12. Civilām vajadzībām paredzēto sprāgstvielu aprites joma: spridzinātājs; spridzināšanas darbu vadītājs

Civilām vajadzībām paredzēto sprāgstvielu aprites jomā ir šādas reglamentētās profesijas – spridzinātājs un spridzināšanas darbu vadītājs.

Jomu regulē gan starptautiskie, gan nacionālie tiesību akti. 2014. gada 26. februārī pieņemta Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva Nr. 2014/28/ES "Par dalībvalstu tiesību aktu saskaņošanu attiecībā uz civilām vajadzībām paredzēti sprāgstvielu pieejamību tirgū un pārraudzību".¹⁶³ Nacionālo regulējumu veido Civilām vajadzībām paredzētu sprāgstvielu aprites likums,¹⁶⁴ kā arī Ministru kabineta 2011. gada 29. novembra noteikumi Nr. 907 "Noteikumi par spridzinātāja sertifikāta un spridzināšanas darbu vadītāja sertifikāta izsniegšanas kārtību un valsts nodevas maksāšanas kārtību un apmēru" (turpmāk – Noteikumi Nr.907),¹⁶⁵ Ministru kabineta 2016. gada 19. aprīļa noteikumi Nr. 232 "Sprāgstvielu un spridzināšanas ietaišu drošuma noteikumi" (turpmāk – Noteikumi Nr.232),¹⁶⁶ Ministru kabineta 2020. gada 25. februāra noteikumi Nr. 120 "Licenču un sertifikātu reģistra noteikumi."¹⁶⁷ (turpmāk – Noteikumi Nr. 120).

Lai fiziska persona būtu pilnvarota rīkoties ar sprāgstvielām, tai jāsaņem sertifikāts. Spridzinātāja sertifikātu iegūst persona, kura:

- 1) ir vismaz 18 gadus veca;
- 2) apguvusi atbilstošu profesionālās pilnveides programmu;
- 3) nokārtojusi kvalifikācijas pārbaudījumu.¹⁶⁸

Savukārt spridzināšanas darbu vadītāja sertifikātu iegūst persona, kura:

- 1) ir vismaz 21 gadu veca;
- 2) izglītības iestādē ieguvusi kalnu inženiera kvalifikāciju;

¹⁶³ Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva Nr. 2014/28/ES "Par dalībvalstu tiesību aktu saskaņošanu attiecībā uz civilām vajadzībām paredzēti sprāgstvielu pieejamību tirgū un pārraudzību". Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis Nr. L 96/1, 20.03.2014.

¹⁶⁴ Civilām vajadzībām paredzētu sprāgstvielu aprites likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 183, 17.11.2010.

¹⁶⁵ Ministru kabineta 2011. gada 29. novembra noteikumi Nr. 907 "Noteikumi par spridzinātāja sertifikāta un spridzināšanas darbu vadītāja sertifikāta izsniegšanas kārtību un valsts nodevas maksāšanas kārtību un apmēru". Latvijas Vēstnesis Nr.190, 02.12.2011.

¹⁶⁶ Ministru kabineta 2016. gada 19. aprīļa noteikumi Nr. 232 "Sprāgstvielu un spridzināšanas ietaišu drošuma noteikumi. Latvijas Vēstnesis, Nr. 76, 20.04.2016.

¹⁶⁷ Ministru kabineta 2020. gada 25. februāra noteikumi Nr. 120 "Licenču un sertifikātu reģistra noteikumi". Latvijas Vēstnesis Nr. 47, 06.03.2020.

¹⁶⁸ Civilām vajadzībām paredzētu sprāgstvielu aprites likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 183, 17.11.2010. 24. panta ceturtā daļa

3) apguvusi atbilstošu profesionālās pilnveides programmu un nokārtojušas kvalifikācijas pārbaudījumu.¹⁶⁹

Secināms, ka spridzināšanas darbu vadītājam noteiktās prasības atšķiras izglītības kritērijā un sertifikāta vecuma iegūšanas kritērijā. Kalnu inženieru kvalifikācija dod tiesības nekārtot kvalifikācijas pārbaudījumu.

Spridzinātāja sertifikātus un spridzināšanas darbu vadītāja sertifikātus izsniedz Valsts policija.¹⁷⁰

Spridzinātāja sertifikāta un spridzināšanas darbu vadītāja sertifikāta derīguma termiņš ir pieci gadi.¹⁷¹

Tiesību aktos nav noteikta prasība resertifikācijai, bet ir noteikta valsts nodeva par sertifikāta atkārtotu izsniegšanu.¹⁷²

Risku izvērtējums

Tiesiskais regulējums daļā par sertifikāciju ir precīzi un skaidri noteikts. Attiecībā uz resertifikāciju tiesību normas neparedz kārtību un termiņus. Līdz ar to tiesiskajā regulējumā nav skaidras norādes par to, kā rīkoties sertifikāta termiņam beidzoties. Bet tiesību normu sistēmiskā interpretācija ļauj pieņemt, ka resertifikācijas process izpaužas kā atkārtota sertifikāta saņemšana, samaksājot valsts nodevu, ko intervijā apliecināja Valsts policijas pārstāvis.¹⁷³

Tā kā nebija iespējams atlasīt intervējamās personas, kuras atbilstu pētījuma kritērijiem, intervijas netika veiktas. Formālās prasības sertifikāta saņemšanai vai atkārtotai izsniegšanai ļauj spridzināšanas jomas profesiju pārstāvjus ierindot zema riska skalā, jo resertifikācija, kas izpaužas kā sertifikāta atkārtota iegūšana, neparedz ne profesionālās darbības nepieciešamību, ne tālākizglītību. Tiesības uz bērna kopšanas atvaļinājumu ir samērojamas ar sertifikāta uzturēšanu.

¹⁶⁹ Civilām vajadzībām paredzētu sprāgstvielu aprites likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 183, 17.11.2010. 24. panta piektā daļa

¹⁷⁰ Ministru kabineta 2011. gada 29. novembra noteikumu Nr. 907 "Noteikumi par spridzinātāja sertifikāta un spridzināšanas darbu vadītāja sertifikāta izsniegšanas kārtību un valsts nodevas maksāšanas kārtību un apmēru". Latvijas Vēstnesis Nr. 190, 02.12.2011. 2. punkts

¹⁷¹ Civilām vajadzībām paredzētu sprāgstvielu aprites likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 183, 17.11.2010., 24. pants

¹⁷² Turpat 24. panta septītā daļa

¹⁷³ Intervija 2023. gada 17. oktobrī

13. Pirotehnisko izstrādājumu aprites joma: pirotehniķis

Pirotehnisko izstrādājumu aprites jomas reglamentētā profesija ir pirotehniķis.

Pirotehnisko izstrādājumu jomā Latvijai saistoša ir 2007. gada 23. maija Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva 2007/23/EK "Par pirotehnisko izstrādājumu laišanu tirgū".¹⁷⁴ Nacionālie tiesību akti, kas regulē jomu, ir Pirotehnisko izstrādājumu aprites likums,¹⁷⁵ Ministru kabineta 2011. gada 22. marta noteikumi Nr. 214 "Uguņošanas ierīču un skatuves pirotehnisko izstrādājumu glabāšanas, realizācijas, iegādāšanās, pārnēsāšanas, pārvadāšanas, ražošanas, demonstrēšanas (izmantošanas), kā arī komercizstāžu rīkošanas un pirotehnisko pakalpojumu sniegšanas noteikumi" (turpmāk – Noteikumi Nr.214),¹⁷⁶ Ministru kabineta 2012. gada 10. janvāra noteikumi Nr. 45 "Noteikumi par pirotehniķa sertifikāta iegūšanas kārtību un valsts nodevas maksāšanas kārtību un apmēru"¹⁷⁷ (turpmāk - Noteikumi Nr. 45), Ministru kabineta 2020. gada 25. februāra noteikumi Nr. 120 "Licenču un sertifikātu reģistra noteikumi"¹⁷⁸ (turpmāk - Noteikumi Nr. 120).

Pirotehniķa sertifikāta iegūšana aprobežojas ar izglītības prasībām¹⁷⁹ (sertifikātu izsniedz Valsts policija¹⁸⁰) un prasībām attiecībā uz veselības stāvokli.¹⁸¹ No tiesiskā regulējuma izriet, ka sertifikāts iegūstams, izpildot formālas prasības. Sertifikāta darbības termiņš nav noteikts.

Risku izvērtējums

Tiesiskais regulējums nav skaidri noteicis izglītības prasības, respektīvi, nav nodefinēta izglītības joma pirotehniķa profesijai; kā arī, saņemot sertifikātu, nav viennozīmīgi precīzi noteikta prasība pēc psihiatra un narkologa atzinuma.

¹⁷⁴ 2007. gada 23. maija Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva 2007/23/EK "Par pirotehnisko izstrādājumu laišanu tirgū. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis Nr. L 154/1, 14.06.2007.

¹⁷⁵ Pirotehnisko izstrādājumu aprites likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 162, 13.10.2010.

¹⁷⁶ Ministru kabineta 2011. gada 22. marta noteikumi Nr. 214 "Uguņošanas ierīču un skatuves pirotehnisko izstrādājumu glabāšanas, realizācijas, iegādāšanās, pārnēsāšanas, pārvadāšanas, ražošanas, demonstrēšanas (izmantošanas), kā arī komercizstāžu rīkošanas un pirotehnisko pakalpojumu sniegšanas noteikumi". Latvijas Vēstnesis Nr. 48, 25.03.2011.

¹⁷⁷ Ministru kabineta 2012. gada 10. janvāra noteikumi Nr. 45 "Noteikumi par pirotehniķa sertifikāta iegūšanas kārtību un valsts nodevas maksāšanas kārtību un apmēru". Latvijas Vēstnesis Nr. 11, 19.01.2012.

¹⁷⁸ Ministru kabineta 2020. gada 25. februāra noteikumi Nr. 120 "Licenču un sertifikātu reģistra noteikumi". Latvijas Vēstnesis Nr. 47, 06.03.2020.

¹⁷⁹ Ministru kabineta 2012. gada 10. janvāra noteikumi Nr. 45 "Noteikumi par pirotehniķa sertifikāta iegūšanas kārtību un valsts nodevas maksāšanas kārtību un apmēru". Latvijas Vēstnesis Nr. 11, 19.01.2012. 4.1. punkts

¹⁸⁰ Turpat 2. punkts

¹⁸¹ Pirotehnisko izstrādājumu aprites likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 162, 13.10.2010. 7. panta otrās daļas 2. punkta a, b apakšpunkts un Ministru kabineta 2012. gada 10. janvāra noteikumi Nr. 45 "Noteikumi par pirotehniķa sertifikāta iegūšanas kārtību un valsts nodevas maksāšanas kārtību un apmēru". Latvijas Vēstnesis Nr. 11, 19.01.2012. 19. punkts

Tiesību aktos nav tiešas norādes par sertifikāta termiņu, bet Valsts policijas amatpersona intervijā¹⁸² norāda, ka sertifikāts ir beztermiņa. Tomēr normatīvo aktu nosacījumi paredz sertifikāta anulēšanu, ja netiek saņemts atzinums par veselības stāvokli reizi piecos gados, ja psihiatra vai narkologa atzinumā nav noteikts īsāks termiņš. Līdz ar to nevar interpretēt normu, ka pirotehniķa sertifikāts ir beztermiņa. Tas ir atkārtoti izsniedzams.

Tomēr jāsecina, ka iepriekš minētās prasības un iespējami kļūdainā normu interpretācija nav cēloniskā sakarībā ar bērna kopšanas atvaļinājuma izmantošanu. Tātad pirotehniķa profesija ierindojama zema riska profesijā, ļaujot līdzsvarot darba un privāto dzīvi.

¹⁸² Intervija 2023. gada 17. oktobrī

14. Psiholoģijas joma: psihologs

Psiholoģijas jomas reglamentētā profesija ir psihologs.

Reglamentēto profesiju likums kā reglamentēto profesiju psiholoģijas jomā nosaka psihologu.¹⁸³

Personas tiesības veikt patstāvīgu profesionālo darbību psihologa profesijā apliecina attiecīgo profesionālās darbības jomu reglamentējošos normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā iegūts psihologa sertifikāts.¹⁸⁴

Kopīgais normatīvais regulējums nozarei: minimālās prasības profesijai nosaka Psihologu likums¹⁸⁵ un Ministru kabineta 2018. gada 29. maija noteikumi Nr. 301 "Psihologu noteikumi"¹⁸⁶ (turpmāk – Noteikumi Nr. 301). Pie jomas regulējošajām normām var minēt arī Ministru kabineta 2018. gada 29. maija noteikumus Nr. 302 "Psihologu sertifikācijas padomes nolikums" (turpmāk – Noteikumi Nr. 302),¹⁸⁷ kas gan nav attiecināmi uz sertifikācijas kārtību.

Psihologu likuma 3. panta pirmā daļa izvirza psihologa darbībai vairākus kritērijus: personas tiesības veikt patstāvīgu psihologa profesionālo darbību apliecina:

1) augstākās izglītības diploms par akreditētas bakalaura studiju programmas un akreditētas maģistra studiju programmas psiholoģijā apguvi vismaz 200 kredītpunktu apjomā, turklāt vismaz viena no šīm programmām ir profesionālā studiju programma;

2) reģistrācija psihologu reģistrā un psihologa sertifikāts noteiktā darbības jomā.

Psihologa profesionālā darbība līdz psihologa sertifikāta iegūšanai tiek veikta psihologa–pārtrauga pārraudzībā.¹⁸⁸

Attiecīgi psihologa sertifikācija un resertifikācija noteikta Psihologu likuma 9.pantā. Psihologa sertifikāta pirmreizējai iegūšanai kārtojams pārbaudījums, ko tiesīgs kārtot psihologu reģistrā reģistrēts psihologs, kurš atbilst šādām prasībām:

1) psihologa izglītība atbilst šā likuma 3. pantā noteiktajām prasībām;

¹⁸³ Likums "Par reglamentētajām profesijām un profesionālās kvalifikācijas atzīšanu". Latvijas Vēstnesis Nr. 105, 06.07.2001. 32.⁷ panta pirmā daļa

¹⁸⁴ Turpat 32.⁷ panta otrā daļa

¹⁸⁵ Psihologu likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 75, 12.04.2017.

¹⁸⁶ Ministru kabineta 2018. gada 29. maija noteikumi Nr. 301 "Psihologu noteikumi". Latvijas Vēstnesis Nr. 106, 31.05.2018.

¹⁸⁷ Ministru kabineta 2018. gada 29. maija noteikumi Nr. 302 Psihologu sertifikācijas padomes nolikums. Latvijas Vēstnesis Nr. 106, 31.05.2018.

¹⁸⁸ Psihologu likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 75, 12.04.2017. 3. panta trešā daļa

2) psihologa profesionālās darbības pieredze atbilst Ministru kabineta noteiktajām prasībām attiecībā uz psihologa profesionālās darbības apjomu, kas nepieciešams psihologa sertifikāta iegūšanai;

3) psihologa pārraudzību veicis psihologs—pārbaugs Ministru kabineta noteiktajā apjomā, kas nepieciešams psihologa sertifikāta iegūšanai;

4) ir samaksājis maksu par sertifikācijas pārbaudījuma kārtošānu;

5) psihologam nepastāv šā likuma 6. pantā noteiktie aizliegumi psihologa profesionālās darbības veikšanai.

Psihologa sertifikātā norādāma psihologa profesionālās darbības joma, kurā viņš var veikt patstāvīgu profesionālo darbību. Psihologa sertifikāta derīguma termiņš ir septiņi gadi.¹⁸⁹

No iepriekš minētajām normām izriet, ka augstākās izglītības diploms netiek pielīdzināts sertifikātam, kā tas ir noteikts citām reglamentētajām profesijām, un personai ir jākārt sertifikācijas eksāmens, lai varētu patstāvīgi praktizēt sertifikātā norādītajā darbības jomā.

Lai atjaunotu sertifikātu, Psihologu likumā noteikts, ka uz resertifikāciju, pamatojoties uz noteikto prasību izpildi apliecinājošiem dokumentiem, ir tiesīgs pretendēt sertificēts psihologs, kuram nepastāv Psihologu likuma 6. pantā noteiktie aizliegumi psihologa profesionālās darbības veikšanai un kurš Ministru kabineta noteiktajā apjomā:

1) ir veicis psihologa profesionālo darbību psihologa sertifikātā norādītajā psihologa profesionālās darbības jomā;

2) ir nodrošinājis sadarbību ar psihologu—pārbaugu savstarpēji noslēgta līguma ietvaros;

3) ir pilnveidojis savas profesionālās prasmes un kompetenci (9. panta trešā daļa).

Ja sertificēts psihologs nav izpildījis resertifikācijas noteiktās prasības, viņš nav tiesīgs pretendēt uz resertifikāciju un kārtu psihologa sertifikācijas pārbaudījumu psihologa sertifikāta saņemšanai.¹⁹⁰

Psihologu sertifikācijas padome pieņem lēmumu, pamatojoties uz psihologa rakstveida iesniegumu par psihologa sertifikāta apturēšanu vai psihologa profesionālās darbības apturēšanu.¹⁹¹

Psihologu sertifikācijas padomes lēmumu var apstrīdēt Izglītības un zinātnes ministrijā mēneša laikā no lēmuma spēkā stāšanās dienas. Izglītības un zinātnes ministrijas lēmumu var pārsūdzēt tiesā mēneša laikā no lēmuma spēkā stāšanās dienas.¹⁹²

¹⁸⁹ Psihologu likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 75, 12.04.2017. 9. panta otrā daļa

¹⁹⁰ Turpat 9. panta ceturtā daļa

¹⁹¹ Turpat 20. panta pirmās daļas 2. punkts

¹⁹² Psihologu likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 75, 12.04.2017. 7. panta sestā daļa

Noteikumu Nr. 301 38. punktā noteiktas prasības sertifikāta iegūšanai. Lai iegūtu psihologa sertifikātu, personai ir jāveic psihologa profesionālā darbība psihologa-pārtrauga pārtraudzībā kādā no psihologa profesionālās darbības jomām vismaz vienu gadu ar darba noslogojumu vismaz 500 stundas gadā (līdz pieteikuma iesniegšanai sertifikācijai). Lai iegūtu psihologa sertifikātu citā profesionālās darbības jomā, personai ir jāveic psihologa profesionālā darbība psihologa-pārtrauga pārtraudzībā attiecīgajā psihologa profesionālās darbības jomā vismaz vienu gadu ar darba noslogojumu vismaz 250 stundas gadā (līdz pieteikuma iesniegšanai sertifikācijai).

Noteikumu Nr. 301 40. punktā noteiktas prasības resertifikācijai. Lai persona tiktu resertificēta, tai jāveic psihologa profesionālā darbība tajā profesionālās darbības jomā, kurā tā ir sertificēta, vismaz 700 stundas psihologa sertifikāta spēkā esības laikā un jāpilnveido profesionālā kompetence un profesionālās prasmes vismaz 100 akadēmiskās stundas psihologa sertifikāta spēkā esības laikā, kā arī jāsadarbojas ar psihologu-pārtraugu vismaz 35 akadēmiskās stundas individuāli vai 70 akadēmiskās stundas, ja personas pārtraudzība notiek grupā, psihologa sertifikāta spēkā esības laikā.

Risku izvērtējums

Psihologu likumā noteiktas sertifikācijas un resertifikācijas galvenās prasības, bet Ministru kabineta noteikumos detalizēti noteiktas regulējošās prasības sertifikāta un resertifikāta iegūšanai. Tiesiskais regulējums ir skaidrs un detalizēts.

Psihologa profesijai tiek izvirzīta prasība, ka pēc augstākās izglītības iegūšanas ir jākārt sertifikācijas eksāmens. Tas ir atšķirīgi no citām reglamentētajām profesijām, kur augstākās izglītības diploms dod tiesības strādāt reglamentētajā profesijā bez sākotnējās sertifikācijas. Respektīvi, psihologa profesijā diploms netiek pielīdzināts sertifikācijai. Kā norādīja Izglītības kvalitātes valsts dienesta pārstāvis¹⁹³ (atbildīgā iestāde par psihologa resertifikāciju), šāda norma izvirzīta pēc analogijas ar ārsta profesiju, kad diploma iegūšana vēl nedod tiesības praktiski strādāt profesijā.

Iegūtā sertifikāta derīguma termiņš ir septiņi gadi, kura laikā ir viena gada termiņā psihologa - pārtrauga pārtraudzībā jānostrādā vismaz 500 stundas.

Savukārt resertifikācijas prasības sastāv no trim kritērijiem sertifikāta darbības laikā:

- 1) profesionālā darbība vismaz 700 stundas;
- 2) jāpilnveido profesionālā kompetence un prasmes vismaz 100 akadēmiskās stundas;

¹⁹³ Intervija 2023. gada 13. novembrī

3) jāsadarbojas ar psihologu–pārbaugu vismaz 35 akadēmiskās stundas individuāli vai 70 akadēmiskās stundas grupā.

Izvirzītie kritēriji pieprasa psihologa praktisko darbību, tālākizglītību un psihologa terapijas pasākumus. Var pieņemt, ka septiņu gadu laikā izvirzītās prasības ir samērīgas. Lai arī intervijās (tika intervēti divi pētījuma prasībām atbilstoši psihologi) ir atklātas vairākas problēmas – darba devēji nepiešķir laiku profesionālās pilnveides pasākumu vai darbam ar psihologu–pārbaugu apmeklējumam: “[..] viņi (darba devēji) uzskata, ka tā ir mūsu problēma, kad mācīties, lai iegūtu nepieciešamo kvalifikācijas stundu skaitu”; “tā kā nav noteikts ar normatīvo regulējumu, cik klientus psihologs var apkalpot, darba devēji pieprasa visu darba laiku veltīt darbam ar klientiem, kas ir par pamatu psihologu izdegšanai. Respektīvi, psihologa profesijai ir noteiktas augstas prasības, bet nav tiesiski noteikta aizsardzība”.¹⁹⁴

Ja psihologs izmanto pēctecīgi vairākus bērna kopšanas atvaļinājumus (intervijās šādu gadījumu nebija), risks neizpildīt resertifikācijai noteiktās prasības pastāv. Šis risks iestātos gadījumā, ja persona dotos pēc kārtas trīs vai vairākos bērna kopšanas atvaļinājumos.

Izglītības valsts kvalitātes dienesta ieskatā¹⁹⁵ septiņu gadu sertifikāta darbības termiņš ir samērīgs ar izvirzītajām kvalifikācijas prasībām un nav bijusi situācija, kad resertifikācija būtu problemātiska bērna kopšanas atvaļinājuma dēļ.

Intervijā¹⁹⁶ tika pausts viedoklis, ka bērna vecāki vienojās par bērna kopšanas atvaļinājuma izmantošanu bērna tēvam, lai māte varētu turpināt psihologa darbību un gatavotos resertifikācijas procesam.

Jāsecina, ka psihologa profesijā ir vērojams līdzsvars darba un privātajā dzīvē, un risks vērtējams kā vidējs ar nosacījumu, ka tiek pēctecīgi izmantoti divi vai vairāki bērna kopšanas atvaļinājumi.¹⁹⁷ Ja tiek izmantots viens bērna kopšanas atvaļinājums, tad iespēja apturēt sertifikāta darbību uz bērna kopšanas atvaļinājuma laiku risku samazina līdz zemam riska līmenim.

Jāņem vērā apstākļi, ka tiesiskais regulējums Psihologu likumā ar tajā ietvertajām sertifikācijas un resertifikācijas prasībām stāties spēkā tikai 2018. gadā. Pārejas noteikumi paredz iepriekšējās izglītības un prakses ieskaitīšanu bez sertifikācijas eksāmena un (vai) resertifikācijas, pagarinot esošā sertifikāta derīguma termiņu līdz 2019. gada 31. decembrim (maksimālais pagarinājuma termiņš),¹⁹⁸

¹⁹⁴ Intervija 2023. gada 21. jūlijā

¹⁹⁵ Intervija 2023. gada 13. novembrī

¹⁹⁶ Intervija 2023. gada 21. jūlijā

¹⁹⁷ Psihologu likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 75, 12.04.2017. 20. panta trešās daļas 4. punkts

¹⁹⁸ Psihologu likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 75, 12.04.2017. Pārejas noteikumi, īpaši 1.-3. punkts

līdz ar ko resertifikāciju saistītie problēmjautājumi ar bērna kopšanas atvaļinājuma piešķiršanu varētu aktualizēties no 2026. gada.

Sertificēšanas lēmumu iespējams apstrīdēt un pārsūdzēt administratīvā procesa ietvaros.

Kopumā psihologa profesija ir strikti reglamentēta, tā satur vidēju vai zemu risku bērna kopšanas atvaļinājuma piešķiršanai, kas ļautu līdzsvarot privāto dzīvi un darbu psihologa profesijā.

15. Rūpnieciskā īpašuma aizsardzības joma: profesionālais patentpilnvarnieks

Rūpnieciskā īpašuma aizsardzības jomā reglamentētā profesija ir profesionālais patentpilnvarnieks. Tā darbības tiesiskā regulējuma ietvaru veido Rūpnieciskā īpašuma institūciju un procedūru likums,¹⁹⁹ Ministru kabineta 2016. gada 8. marta noteikumi Nr. 146 "Noteikumi par profesionālo patentpilnvarnieku sarakstu, tā uzturēšanas kārtību un profesionālo patentpilnvarnieku kvalifikācijas eksāmena kārtību"²⁰⁰ (turpmāk – Noteikumi Nr. 146). Par patentpilnvarnieku kvalifikācijas eksāmenu (sertifikāciju) atbildīgā institūcija ir Latvijas Republikas Patentu valde.²⁰¹

Latvijas profesionālo patentpilnvarnieku profesionālās organizācijas funkcijas īsteno biedrība "Latvijas Profesionālo patentpilnvarnieku asociācija."²⁰² Šī biedrība organizē profesionālo patentpilnvarnieku kvalifikācijas paaugstināšanas pasākumus.

Saskaņā ar Rūpnieciskā īpašuma institūciju un procedūru likuma 121. panta otro daļu personai, kas vēlas kļūt par profesionālu patentpilnvarnieku, ir jāatbilst šādām prasībām:

- 1) tā ir Latvijas vai citas Eiropas Savienības dalībvalsts pilsonis;
- 2) tā prot valsts valodu augstākajā līmenī un tai ir vismaz divu svešvalodu zināšanas, kas pietiekamas profesionālai sadarbībai ar Latvijas un ārvalstu personām un institūcijām;
- 3) tai ir akadēmiskā vai otrā līmeņa augstākā profesionālā izglītība (ārvalstu augstākās izglītības iestāžu izsniegtajiem diplomiem attiecīgajās specialitātēs jābūt atzītiem Latvijā);
- 4) tai rūpnieciskā īpašuma aizsardzības jomā ir vismaz četru gadu darba pieredze, kurā ieskaita atbilstošu darbu starptautiskajās, reģionālajās vai nacionālajās rūpnieciskā īpašuma iestādēs. Darbībai rūpnieciskā īpašuma aizsardzības jomā jābūt sistemātiskai, un tajā neieskaita ilgstošus atvaļinājumus un darbības pārtraukumus;
- 5) tā ir noslēgusi profesionālā patentpilnvarnieka civiltiesiskās atbildības apdrošināšanas līgumu saskaņā ar minētā likuma 130.panta otrās un trešās daļas noteikumiem;
- 6) sarakstei ar Patentu valdi un klientiem tā norāda prakses vietas adresi Latvijā.

Lai persona kļūdu par patentpilnvarnieku, ir nepieciešama formālās izglītības prasība un profesionālā darba pieredze.

¹⁹⁹ Rūpnieciskā īpašuma institūciju un procedūru likums. Latvijas Vēstnesis Nr.127, 02.07.2015.

²⁰⁰ Ministru kabineta 2016. gada 8. marta noteikumi Nr. 146 "Noteikumi par profesionālo patentpilnvarnieku sarakstu, tā uzturēšanas kārtību un profesionālo patentpilnvarnieku kvalifikācijas eksāmena kārtību". Latvijas Vēstnesis Nr. 50, 11.03.2016.

²⁰¹ Turpat

²⁰² Turpat

Sertifikācija tiek nosaukta par iekļaušanu profesionālo patentpilnvarnieku sarakstā, un tai nav noteikts termiņš. Neviena tiesību akts neparedz arī profesionālā patentpilnvarnieka resertifikāciju.

Risku izvērtējums

Tiesiskajā regulējumā nav noteiktas konkrētas un obligāti izpildāmas prasības profesionālo patentpilnvarnieku tālākizglītībai un (vai) profesionālās darbības nepieciešamība.

Tomēr problēmu mazu bērnu vecākiem var sagādāt profesionālā patentpilnvarnieka statusa iegūšana, proti, kā viena no prasībām ir sistēmiska darbība rūpnieciskā īpašuma aizsardzības jomā, kurā netiek ieskaitīti ilgstoši atvaļinājumi un darbības pārtraukumi. Ilgstošs atvaļinājums vai darbības pārtraukums ir atvērts jēdziens, kuru likumdevējs nav atklājis un, kas ir interpretējams katrā gadījumā individuāli, tomēr jāpieņem, ka vairāki secīgi izmantoti bērna kopšanas atvaļinājumi vai pat tikai viens ir atzīstams par ilgstošu profesionālās darbības pārtraukumu un tas var būt šķērslis iekļaušanai profesionālo patentpilnvarnieku sarakstā (sertifikācijai).

Tiesiskais regulējums paredz iespēju profesionālajam patentpilnvarniekam savu profesionālo darbību apturēt vai pēc profesionālā patentpilnvarnieka lūguma uz mācību laiku, ilgstošas slimības laiku un citos gadījumos.²⁰³ Tomēr attiecībā uz mazu bērnu vecāku tiesībām šai normai nav praktiskas nozīmes, jo tiesiskais regulējums neparedz obligātus tālākizglītības vai citus obligātus pasākumus, kas profesionālajam patentpilnvarniekam būtu veicami, lai uzturētu sava sertifikāta spēkā esību.

Tādējādi zvērināta patentpilnvarnieka profesija ir pieskaitāma zema riska profesijai, prasības ir samērīgas, un mazu bērnu vecāki var apvienot bērna kopšanas atvaļinājumu ar darbošanos profesijā.

²⁰³ Rūpnieciskā īpašuma institūciju un procedūru likums. Latvijas Vēstnesis Nr.127, 02.07.2015. 134. panta pirmā daļa

16. Energoefektivitātes joma: neatkarīgs ēku energoefektivitātes eksperts

Energoefektivitātes jomā reglamentētā profesija ir neatkarīgs ēku energoefektivitātes eksperts. Sertifikācijas prasības energoefektivitātes jomā noteiktas Ēku energoefektivitātes likumā²⁰⁴ un Ministru kabineta 2018. gada 21. augusta noteikumos Nr. 531 “Noteikumi par neatkarīgu ekspertu kompetences novērtēšanu un profesionālās darbības uzraudzību ēku energoefektivitātes jomā”²⁰⁵ (turpmāk – Noteikumi Nr. 531).

Sertifikācijas prasības ir atkarīgas no jomas, kurā neatkarīgs ēku energoefektivitātes eksperts ir tiesīgs veikt ekspertīzi:

1) noteikt ekspluatējamās ēkas vai tās daļas energoefektivitāti un izsniegt ēkas energosertifikātu vai noteikt projektējamās, rekonstruējamās vai renovējamās ēkas vai tās daļas plānoto energoefektivitāti un izsniegt ēkas pagaidu energosertifikātu;

2) veikt apkures sistēmu un gaisa kondicionēšanas sistēmu pārbaudi.²⁰⁶

Jomām ir atšķirīgas izglītības un praktiskā darba pieredzes prasības eksperta statusa iegūšanai.

Lai iegūtu eksperta statusu **ēkas vai tās daļas energoefektivitātes noteikšanai vai noteiktu projektējamās, rekonstruējamās vai renovējamās ēkas vai tās daļas plānoto energoefektivitāti**, ir nepieciešama gan attiecīga izglītība, gan praktiskā darba pieredze:

1) pirmā vai otrā līmeņa augstākā profesionālā vai akadēmiskā izglītība, ja attiecīgā izglītības programma nodrošina zināšanu apguvi šādos jautājumos – ēku norobežojošo konstrukciju siltumtehnika, ēku inženiertehniskās sistēmas (apkures, dzesēšanas, ventilācijas, gaisa kondicionēšanas, ūdensapgādes, apgaismošanas), būvklimatoloģija un telpu mikroklimats, energoefektivitātes novērtēšana un aprēķinu metodes;

2) vismaz divus gadus ilga praktiskā darba pieredze ēku energoefektivitātes novērtēšanā, strādājot neatkarīga eksperta vadībā, kura kompetence apliecināta ekspluatējamās ēkas vai tās daļas energoefektivitātes novērtēšanai un ēkas energosertifikāta izsniegšanai, kā arī projektējamu jaunbūvju, rekonstruējamu vai renovējamu ēku vai to daļu plānotās energoefektivitātes novērtēšanai un ēkas pagaidu energosertifikāta izsniegšanai;

3) nokārtota kompetences pārbaude.²⁰⁷

²⁰⁴ Ēku energoefektivitātes likums. Latvijas Vēstnesis Nr.201, 21.12.2012.

²⁰⁵ Ministru kabineta 2018. gada 21. augusta noteikumi Nr.531 “Noteikumi par neatkarīgu ekspertu kompetences novērtēšanu un profesionālās darbības uzraudzību ēku energoefektivitātes jomā”. Latvijas Vēstnesis Nr.168, 24.08.2018.

²⁰⁶ Turpat

Jānorāda, ka praktiskā darba pieredze neaprobežojas tikai ar tai noteikto termiņu, bet praktiskā darba pieredze papildus ir jāapliecina ar vismaz sešiem ēkas energoefektivitātes aprēķiniem un ēkas energoefektivitātes novērtējumiem ēkas energosertifikāta izsniegšanai, kas ir sagatavoti saskaņā ar ēku energoefektivitātes aprēķina metodi neatkarīga eksperta vadībā, kura kompetence apliecināta ekspluatējamās ēkas vai tās daļas energoefektivitātes novērtēšanai un ēkas energosertifikāta izsniegšanai, kā arī projektējamu jaunbūvju, rekonstruējamu vai renovējamu ēku vai to daļu energoefektivitātes novērtēšanai un ēkas pagaidu energosertifikāta iesniegšanai. Proti, profesionālais darbs ir jāveic vismaz divus gadus un šajā laika posmā ir jāveic vismaz seši ēkas energoefektivitātes aprēķini un ēkas energoefektivitātes novērtējumi ēkas energosertifikāta izsniegšanai.

Savukārt neatkarīgam ekspertam, lai iegūtu tiesības veikt **apkures sistēmu un gaisa kondicionēšanas sistēmu ekspertīzi**, ir noteiktas citādas prasības:

- 1) pirmā vai otrā līmeņa augstākā profesionālā vai akadēmiskā izglītība, ja attiecīgā izglītība nodrošina zināšanu apguvi šādos jautājumos – apkures iekārtas un sistēmas, gaisa kondicionēšanas iekārtas un sistēmas, dzesēšanas iekārtas un sistēmas un iekārtu mērījumi un regulēšana;
- 2) pieredze kompetences pārbaudes iestādes noteiktajā apjomā apkures sistēmu un gaisa kondicionēšanas sistēmu pārbaudē;
- 3) nokārtota kompetences pārbaude.²⁰⁸

Nav noteikts pieredzes gūšanas ilgums. Šī jautājuma izlemšana atstāta kompetences pārbaudes iestādes ieskatam, kas savukārt rada tiesisko nenoteiktību, jo nav noteikti arī kritēriji, pēc kuriem kompetences pārbaudes iestādei jāvadās, nosakot pieredzes apjomu un pieredzes gūšanas ilgumu. Neatkarīga eksperta kompetences novērtēšanu un profesionālās darbības uzraudzību veic tā kompetences pārbaudes iestāde, kura Noteikumu Nr. 531 minētajā kārtībā apliecinājusi neatkarīga eksperta kompetenci un kurai:

- ir spēkā esoša akreditācija nacionālajā akreditācijas institūcijā kā personu sertificēšanas institūcijai saskaņā ar normatīvajiem aktiem par atbilstības novērtēšanu vai akreditācija citas Eiropas Savienības dalībvalsts akreditācijas institūcijā;
- Ekonomikas ministrija ir saskaņojusi kompetences pārbaudes kārtību un tēmas jautājumus.

²⁰⁷ Ministru kabineta 2018. gada 21. augusta noteikumi Nr.531 "Noteikumi par neatkarīgu ekspertu kompetences novērtēšanu un profesionālās darbības uzraudzību ēku energoefektivitātes jomā". Latvijas Vēstnesis Nr.168, 24.08.2018. 2. punkts

²⁰⁸ Turpat 3. punkts

Par neatkarīgu ekspertu ēku energoefektivitātes jomā sertificēšanu atbildīgā institūcija ir biedrības "Latvijas Siltuma, gāzes un ūdens tehnoloģijas inženieru savienība" Būvniecības speciālistu sertifikācijas centrs.²⁰⁹

Neatkarīgu ekspertu reģistrs ēku energoefektivitātes jomā ir iekļauts Būvniecības informācijas sistēmā²¹⁰.

Risku izvērtējums

Neatkarīga eksperta statuss tiek piešķirts uz nenoteiktu laiku un tiesiskajā regulējumā nav noteikta precīza kārtība, kādā neatkarīga eksperta statuss būtu uzturams, bet neatkarīgu ekspertu profesionālā darbība tiek regulāri pārbaudīta. Proti, kompetences pārbaudes iestāde nodrošina, ka piecu gadu periodā tiek pārbaudīts ikviens neatkarīgais eksperts, izvērtējot profesionālo darbību, pārbaudot izsniegtos ēku energosertifikātus, pagaidu energosertifikātus un apkures sistēmu un gaisa kondicionēšanas sistēmu pārbaudes aktus un citu dokumentu pareizību, sniegtā novērtējuma objektivitāti un ticamību.²¹¹ No tiesiskā regulējuma izriet, ka neatkarīgajam ekspertam ir tiesības sertifikāta darbību uz laiku apturēt, bet apturēšanas kārtība nav noteikta normatīvajos aktos, tā izriet no normu sistēmiskas interpretācijas.

Kompetences pārbaudes iestāde ir tiesīga noteikt kompetences novērtēšanu, ja neatkarīgais eksperts divus gadus piecu gadu laikā nav praktizējis sertifikātā norādītajā jomā.

Šāds tiesiskais regulējums uzskatāms par nepilnīgu un pakļauts dažādām interpretācijām. Kontekstā ar bērna kopšanas atvaļinājumu risks neatkarīgam ēku energoefektivitātes ekspertam ir zems, ja tiek izmantotas tiesības apturēt sertifikātu viena bērna kopšanas atvaļinājuma laikā. Savukārt, ja tiek izmantoti vairāki bērna kopšanas atvaļinājumi pēc kārtas, risks uzskatāms par vidēju, jo profesionālo darbību nevar pārtraukt ilgāk par diviem gadiem.

²⁰⁹ Valsts aģentūra "[Latvijas Nacionālais akreditācijas birojs](#)" [sk. 30.10.2023.]

²¹⁰ Būvniecības valsts kontroles biroja Būvniecības informācijas sistēmas [Neatkarīgo ekspertu reģistrs ēku energoefektivitātes jomā](#) [sk. 30.10.2023.]

²¹¹ Ministru kabineta 2018. gada 21. augusta noteikumi Nr. 531 "Noteikumi par neatkarīgu ekspertu kompetences novērtēšanu un profesionālās darbības uzraudzību ēku energoefektivitātes jomā". Latvijas Vēstnesis Nr. 168, 24.08.2018.

Nobeigums

Pētījumā tika izpildīti pētījuma uzdevumi un sasniegts pētījuma mērķis, proti, tika izpētīts, vai spēkā esošais nacionālais tiesiskais regulējums attiecībā uz reglamentētajām profesijām un sertifikācijas kārtību nodrošina līdzsvaru starp normām, kas paredz darba un privātās dzīves līdzsvara ievērošanu un ar grūtniecību un bērna kopšanu saistītu atvaļinājumu gadījumos.

Pētījuma rezultāti ļauj izdarīt secinājumus kā par tiesisko regulējumu vispārīgajām prasībām, tā par riskiem atsevišķu reglamentēto profesiju pārstāvjiem (skatīt Pielikumu).

Vispārīgais tiesību akts, kas regulē reglamentētās profesijas Latvijā, ir Reglamentēto profesiju likums. Profesiju reglamentēšana ir saistīta ar profesionālās darbības atbilstību noteiktām kvalitātes prasībām un kritērijiem, ja šī darbība ir saistīta ar sabiedrības interešu aizsardzību, tās drošību un veselības aizsardzības nodrošināšanu, lai aizsargātu atsevišķas sabiedriski nozīmīgas profesijas pret nekvalificētu personu iesaistīšanu tajās. Latvijā šobrīd ir reglamentētas profesijas 16 jomās.

Atsevišķi aplūkojama juristu profesiju reglamentēšana. No juristu profesijām reglamentēta ir tikai zvērināta advokāta un zvērināta advokāta palīga profesija, bet netiek reglamentēta zvērināta notāra un zvērināta notāra palīga, kā arī zvērināta tiesu izpildītāja un zvērināta tiesu izpildītāja palīga profesijas. Varētu pieņemt, ka tas saistīts ar to, ka Reglamentēto profesiju likums neregulē gadījumus, kad darbība reglamentētajās profesijās saistīta ar tiesu varas funkciju izpildi vai valsts pārvaldes funkciju izpildi. Tomēr šādai interpretācijai ir trūkumi, jo nedz zvērināts notārs (zvērināta notāra palīgs), nedz zvērināts tiesu izpildītājs (zvērināta tiesu izpildītāja palīgs) tiešā veidā neveic tiesu varas funkcijas. Abas minētās profesijas ir tiesu varas sistēmai piederīgas profesijas,^{212,213} kas savā statusā ir pielīdzinātas valsts amatpersonām, bet, protams, tās arī neveic valsts pārvaldes funkcijas.

Tradicionāli visas trīs profesijas pieder tiesu sistēmai piederīgu profesiju saimei, tās ir brīvas juridiskas profesijas, kuru pastāvēšana ir saistīta ar tiesu varas funkciju izpildi. Lai arī zvērināta notāra (viņa palīga) un zvērināta tiesu izpildītāja (viņa palīga) profesija nav iekļauta Reglamentēto profesiju likumā, tomēr regulāra kvalifikācijas celšana amata statusa saglabāšanai, ko pēc būtības var uzskatīt par resertifikāciju, ir arī šajās profesijās, kas noteiktas Notariāta likumā un Tiesu izpildītāju likumā. Faktiski sertifikācijas prasības būtu jāiekļauj arī Reglamentēto profesiju likumā, kas ir speciālais likums, skaidri definējot, ka zvērināts notārs un zvērināts tiesu izpildītājs ir reglamentētas profesijas.

²¹² Notariāta likums. Latvijas Vēstnesis Nr.48, 09.07.1993. 2. pants

²¹³ Tiesu izpildītāju likums. Latvijas Vēstnesis Nr.165, 13.11.2002. 4. pants

Jānorāda, ka pirms kādas profesijas iekļaušanas reglamentēto profesiju sarakstā, ir nepieciešams novērtēt prasību samērīgumu, jo sabiedrības interešu aizsardzībai ir leģitīms mērķis, bet tikpat nozīmīgas ir personas tiesības uz privāto dzīvi, kas ietver tiesības uz bērna kopšanas atvaļinājuma izmantošanu. Samērīguma novērtēšanas prasība ir spēkā no 2023. gada 11. aprīļa. Nākotnē, iekļaujot kādu profesiju reglamentēto profesiju sarakstā, samērīgums tiks izvērtēts, bet aktuāla ir esošo reglamentēto profesiju prasību pārskatīšana un izvērtēšana.

Regulējums katrai profesijai ir atšķirīgs ne tikai pēc satura, kas būtu saprotams, jo katrai profesijai ir savas specifiskas profesionalitāti apliecināšanas prasības, bet arī pēc formas, pēc sertificēšanas un resertificēšanas procedūras, turklāt ne vienmēr prasības ir skaidri izteiktas un pamatotas. Tas apgrūtina tiesiskā regulējuma interpretāciju un attiecīgi arī piemērošanu un atstāj nevajadzīgu rīcības brīvību sertificēšanas institūcijām.

Izglītības prasības reglamentētajām profesijām ir noteiktas likumā un attiecīgos Ministru kabineta noteikumos. Sertifikācija un tālāka sertifikāta uzturēšana (resertifikācija) profesionālās pieredzes apliecināšanai tiek prasīta ne visās profesijās. Saprotams, ka ne visās profesijās profesionālās pieredzes esība vai uzturēšana ir kritiski svarīga, tomēr tiesiskās skaidrības dēļ būtu lietderīgi noteikt kritērijus, vadlīnijas, pēc kurām vadīties, piemēram, kāpēc arhitektam, lai uzturētu sertifikātu, ir nepieciešama profesionālās pieredzes apliecināšana, bet zvērinātam revidentam tāda nav nepieciešama. Vai tas ir saistīts ar mazāku profesijas risku sabiedrības interesēs vai kādiem citiem apstākļiem? Šādā gadījumā būtu nepieciešams klasificēt reglamentētās profesijas, nosakot to riska pakāpi.

Jānorāda, ka pretēji izplatītam uzskatam, ka reglamentēta profesija vienmēr ir saistīta ar sertificēšanu jeb tieši sertificēšana ir tā, kas apliecina personas profesionālās kvalifikācijas atbilstību profesijas reglamentētajam statusam, tiesiskā regulējuma interpretācija liecina par pretējo, proti, sertifikācija – tā ir papildu prasība un tā var tikt noteikta likumā vai Ministru kabineta noteikumos atsevišķām profesijām. Tādējādi secināms, ka profesijas iekļaušana reglamentēto profesiju sarakstā jau pati par sevi apliecina šīs profesijas nozīmīgumu sabiedrībai un augsta kvalitāte šādā profesijā primāri jau tiek nodrošināta caur formālo izglītību (studiju programmas akreditācija, studiju programmas satura atbilstība profesijas standartam, studiju kvalitātes monitorings).

Sertifikācijas process kā papildu procedūra pēc izglītības iegūšanas būtu atstājams īpaši nozīmīgām profesijām. Problēmu rada jau iepriekš minētais, ka profesijas netiek ranžētas pēc to nozīmīguma, tāpēc kritēriji, kurās profesijās un kāpēc notiek sertifikācija, nav saprotami. Reglamentētās profesijas netiek skatītas sistēmiski kā viens veselums, sertifikācijas prasības noteic katrā nozarē atsevišķi,

neievērojot vienotu pieeju. Sertifikācija (resertifikācija) nav obligāta ikvienas reglamentētās profesijas sastāvdaļa. Jāvērtē, vai reglamentētās profesijas mērķi var sasniegt bez tās.

Atšķirīgs ir sertifikācijas institūciju regulējums. Sertifikācijas jomā profesionālo organizāciju kompetenci noteic gan likumā, gan Ministru kabineta noteikumos, gan Valsts pārvaldes iekārtas likumā. Reglamentēto profesiju likumā profesionālajām organizācijām nav tieša deleģējuma noteikt sertifikācijas (resertifikācijas) kārtību un pašām veikt sertifikāciju (resertifikāciju). To kompetence ir nodrošināt augstu profesionālās kvalifikācijas kritēriju saglabāšanu un kvalifikācijas uzturēšanu un celšanu attiecīgajā darbības jomā. Šī kompetence ir pilnīgi saprotama un atbilstoša, jo profesionālā organizācija ir tā, kas pārzina jomas specifiku, jaunākos zinātnes sasniegumus nozarē un praktiskās vajadzības. Tomēr deleģējums profesionālajām organizācijām ir noteikts citos likumos vai Ministru kabineta noteikumos. Kārtība, kurā profesionālā organizācija pati nosaka sertifikācijas prasības un pati organizē sertifikāciju un izsniedz sertifikātu, tātad ir atbildīga par sertifikācijas procesu, vērtējama kritiski no labas pārvaldības viedokļa. Šāda kārtība atstāj neobjektivitātes iespēju, uz ko anonīmi norādījuši arī atsevišķi pētījuma respondenti. Jāuzsver, ka respondenti nepiekrīta savas identitātes atklāšanai, nevēloties to atklāt savai profesionālajai organizācijai, kura nākotnē veiks viņu sertifikāciju (resertifikāciju).

Sertifikācijas un resertifikācijas veikšana deleģēta gan valsts institūcijām, gan profesionālajām organizācijām. Nav saprotami kritēriji, pēc kuriem vadoties tiek noteikta sertifikācijas institūcija. Sertifikāciju veic valsts institūcijas: tādas kā Valsts policija, Būvniecības valsts kontroles birojs, valsts sabiedrība ar ierobežotu atbildību "Latvijas Jūras administrācija", Latvijas Republikas Patentu valde. Pārsvārā tomēr reglamentēto profesiju sertifikāciju veic profesionālās organizācijas: biedrības "Latvijas Arhitektu savienība" Sertifikācijas centrs, Latvijas Būvinženieru savienība, Latvijas Elektroenerģētiķu un energobūvnieku asociācija, Latvijas Siltuma, gāzes un ūdens tehnoloģiju inženieru savienība, Latvijas Melioratoru savienība, Latvijas Jūrnieceības savienība, Latvijas Veterinārārstu biedrība, biedrība "Latvijas Sporta federāciju padome", Zvērinātu revidentu asociācija, Psihologu sertifikācijas padome, Latvijas Zvērinātu advokātu padome, Latvijas Mērnieku biedrības Sertifikācijas centrs un SIA "Sertifikācijas centrs" Speciālistu sertifikācijas centrs.

Atsevišķām profesionālajām organizācijām tiesiskajā regulējumā ir izvirzīta prasība būt reģistrētām Latvijas Nacionālā akreditācijas biroja akreditēto institūciju datubāzē²¹⁴, kas, protams, ir profesionālās organizācijas kompetences apliecinājums. Tomēr šāda prasība nav attiecināta uz visām sertifikāciju

²¹⁴ Valsts aģentūra "[Latvijas Nacionālais akreditācijas birojs](#)". [sk. 02.12.2023.]

veicošajām organizācijām, līdz ar to izveidojas situācija, ka sertifikēšanu veic institūcija, kas pati nav sertifikēta.

Reglamentētajās profesijās sertifikāts var būt beztermiņa (tiesiskajā regulējumā nav noteikts sertifikāta termiņš, piemēram, zvērinātiem patentpilnvarniekiem) un sertifikāts var būt terminēts. Sertifikāta termiņi dažādās jomās atšķiras. Visbiežāk tie ir pieci gadi, kamēr, piemēram, psihologiem tie ir septiņi gadi, bet sugu un biotopu ekspertam – trīs gadi, kā arī termiņš nav noteikts vispār, piemēram, pirotehniķiem, spridzinātājiem. Pieņemot tiesību aktus, kas regulē reglamentēto profesiju sertifikāta termiņu, nav skaidru kritēriju minēto termiņu atšķirībām. Termiņu dažādībai izskaidrojuma tiesiskajā regulējumā nav. Būtu vēlams korelācijas starp sertifikāta termiņu un profesionālajām prasmēm atspoguļojums, paskaidrojot, kā sertifikāta termiņš saistāms ar profesionālajām prasmēm (piemēram, kāpēc arhitektam tieši ik pēc pieciem gadiem ir jāapliecina savas prasmes, bet psihologam ik pēc septiņiem gadiem).

Reglamentētās profesijas var tikt iedalītas pēc resertificēšanas kritērija, proti, ir profesijas, kurās ir paredzēta resertifikācija un ir tādas, kurās resertifikācija nav paredzēta. Kā iepriekš minēts skaidru kritēriju, pēc kuriem tiek noteikta resertifikācija, nav. Resertifikācija nav paredzēta, piemēram, zvērinātiem patentpilnvarniekiem, zvērinātiem revidentiem un pedagogiem.

Savukārt, ja resertifikācija ir paredzēta, tad tās izpildīšanas prasībās sertifikāta darbības periodā var būt tikai teorētisko zināšanu apguve vai arī teorētisko zināšanu apguve un praktiskā darba pieredze. Ranžējot profesijas pēc minētajiem kritērijiem, attiecībā uz mazu bērnu vecāku tiesību ievērošanu, ja tie izmanto bērna kopšanas atvaļinājumu, īpaši vairākus pēc kārtas, var secināt, ka ir profesijas ar zemu, vidēju vai augstu risku. Zema riska profesijās mazu bērnu vecāku tiesības ar tiesībām uz profesionālo darbību ir samērotas. Atrāšanās bērna kopšanas atvaļinājumā, pārtraucot profesionālo darbību uz laiku, neietekmē sertifikāta spēkā esību. Pie zema riska profesijām pieder profesijas, kurās nav paredzēta resertifikācija: zvērināta patentpilnvarnieka, zvērināta revidenta un pedagoga profesija, kā arī detektīva profesija, kurā gan ir paredzēta sertifikāta pagarināšana, bet prasības aprobežojas tikai ar dokumentu iesniegšanu sertifikāta darbības termiņa pagarināšanai, neapliecinot tālākizglītību un praktisko pieredzi.

Pie vidēja riska reglamentētajām profesijām var attiecināt tās profesijas, kurās ir paredzēta tikai teorētisko zināšanu apguve vai tiesiskajā regulējuma jau ir paredzēta alternatīva, piemēram, iespēja apturēt sertifikātu uz bērna kopšanas atvaļinājuma laiku. Tādas ir profesijas jūrniecības transporta jomā, zvērināta advokāta un zvērināta advokāta palīga profesija, mērnieka un nekustamā īpašuma vērtētāja profesija, apsardzes darbinieka profesija; sugu un biotopu aizsardzības jomas eksperta

profesija. Var pieņemt, ka teorētisko zināšanu apgūšana ir iespējama arī bērna kopšanas atvaļinājumā, bet jādiskutē, vai šāda kārtība tomēr būtu pieļaujama. Bērna kopšanas atvaļinājums ir laiks, kad bērna vecāks neveic savu profesionālo darbību, lai pilnībā šo laiku veltītu bērnam. Cik samērīgi ir prasīt no bērna vecāka bērna kopšanas atvaļinājuma laikā nodarboties ar tālākizglītību? Atsevišķi aptaujātie vecāki gan norādīja, ka viņiem nebūtu iebildumu pret samērīgām profesionālajām aktivitātēm, lai uzturētu profesionālo kvalifikāciju un uzzinātu par novitātēm nozarē, piemēram, ja tas būtu ne ilgāk kā vienas dienas seminārs ar iespēju to apmeklēt attālināti. Tomēr šāds risinājums nederētu jebkuram nodarbinātajam, jo, piemēram, tālākizglītības aktivitāte var sakrist ar bērna slimību, tāpēc būtu nepieciešama visu ieinteresēto pušu diskusija optimālākā rezultāta sasniegšanai. Šobrīd tiesiskajā regulējumā saskatāms risks, proti, sertifikāta apturēšanas termiņš neaptver vairākus secīgi pēc kārtas izmantotus bērna kopšanas atvaļinājumus, uz ko norādīja arī, piemēram, mērniecības jomas speciālisti.

Interpretācijas problēmas var rasties attiecībā uz spridzinātāju un spridzināšanas darbu vadītāju profesijām, kurās sertifikāts ir terminēts, bet nav noteikta resertifikācijas kārtība. Savukārt, pirotehniķu profesijai - nav norādes par sertifikāta darbības termiņu.

Augsta riska profesijas ir profesijas, kurās noteiktā laika posmā līdztekus teorētiskajām zināšanām ir jāiegūst arī praktiskas iemaņas, t. i., jāveic profesionālā darbība. Šīs profesijas galvenokārt ir saistītas ar praktisku darbošanos – arhitekts, būvdarbu vadītājs, būvinženieris, būveksperts. Diskusiju vērta ir neatkarīgā ēku energoefektivitātes eksperta profesijas reglamentēšana, jo sertifikāts var tikt anulēts, ja tas ir bijis apturēts ilgāk par diviem gadiem piecu gadu periodā. Maza bērna vecākam sertifikātu var anulēt tā iemesla dēļ, ka viņš izmantojis vairākus bērna kopšanas atvaļinājumus secīgi pēc kārtas.

Tomēr jānorāda, ka šie klasifikācijas kritēriji un konstatētie riski nav absolūti, jo paši jomu pārstāvji (gan psiholoģijas, gan veterinārmedicīnas, gan sporta jomas) sarunās tomēr norādīja, ka nav saskārušies ar problēmām izpildīt sertifikācijas prasības un samērot privāto dzīvi ar profesionālo darbību. Vienlaikus jāatzīst, ka netika identificētas personas, kuras būtu izmantojušas secīgi vairākus bērna kopšanas atvaļinājumus.

Sarunas ar reglamentētajās jomās nodarbinātajiem parāda, ka faktiski situācijas risinājumi ir dažādi, atkarībā no katra vecāka, katras ģimenes iespējām – plānot ģimenes un profesionālo darbību, bērna kopšanas atvaļinājumu izmantot tam vecākam, kurš nestrādā reglamentētajā profesijā, vai abiem vecākiem izmantot uz maiņām, arī bērna kopšanas atvaļinājuma laikā fragmentāri veikt profesionālo darbību.

Intervijas neatklāja problēmsituācijas, ja sertifikāta darbības laikā ir izmantots vai potenciāli varētu tikt izmantots viens bērna kopšanas atvaļinājums, bet lielākā daļa intervējamo norādīja uz problēmsituācijām, ja secīgi būtu jāizmanto vairāki bērna kopšanas atvaļinājumi pēc kārtas. Vienlaikus jāuzsver, ka valstī netiek veikta atsevišķa vecāku, kuri darbojas reglamentētajās profesijās, uzskaitē, līdz ar to nav iespējams pilnībā apzināt visus vecākus reglamentētajās profesijās, kuriem resertificēšana sakrita ar bērna kopšanas atvaļinājumu, kā arī netika identificēti gadījumi, kad vecāks būtu izmantojis secīgi pēc kārtas vairākus bērna kopšanas atvaļinājumus. Gan sarunas ar vecākiem, gan tiesiskā regulējuma analīze pirmšķietami norāda, ka šādos gadījumos iespēja izpildīt resertifikācijas prasības būtu kritiski zema un mazu bērnu vecāku tiesības netiktu pienācīgi ievērotas. Pētījumā tika konstatēts, ka spēkā esošais tiesiskais regulējums formāli nesatur ierobežojumus bērna kopšanas atvaļinājuma izmantošanai reglamentēto profesiju pārstāvjiem. Tomēr atsevišķu reglamentēto jomu tiesiskais regulējums ir strukturēts tādējādi, ka viena no resertifikācijas prasībām ir nepārtraukta darbība profesijā. Pārtraucot profesionālo darbību reglamentētajā profesijā, lai izmantotu bērna kopšanas atvaļinājumu, rodas risks resertifikācijai. Lai arī personai šādā gadījumā netiek liegta pieeja reglamentētajai profesijai kā tādai, tomēr šāda situācija rada pienākumu personai kārtot sertifikācijas eksāmenu no jauna, kas ir pretrunā Darba likuma regulējumam, kurā noteikts, ka darbiniekam, kurš izmanto bērna kopšanas atvaļinājumu, tiek saglabāts iepriekšējais darbs. Ja tas nav iespējams, darba devējs nodrošina līdzīgu vai līdzvērtīgu darbu ar darbiniekam ne mazāk labvēlīgiem darba apstākļiem un nodarbinātības noteikumiem.²¹⁵

No tiesiskā regulējuma analīzes izriet, lai arī tie bērnu vecāki, kuri nokavējuši resertifikāciju, atrodoties bērna kopšanas atvaļinājumā, atgriežoties darbā saņem sociālo aizsardzību no darba devēja, kas izpaužas kā līdzīga vai līdzvērtīga darba piedāvāšana, kamēr darba ņēmējiem, kuri veic darbu reglamentētajā profesijā citā nodarbinātības formā (piemēram, individuālais komersants, uzņēmuma līgums u.c.), nav likumā noteikto sociālās aizsardzības garantiju. Tas liecina par Satversmes 91. pantā paredzēto tiesību aizskārumu vai potenciālu aizskārumu.

Tiesiskajā regulējumā noteiktas vienādas tiesības abiem vecākiem izmantot bērna kopšanas atvaļinājumu, kā arī resertifikācijas kārtība neatšķiras pēc dzimuma pazīmēm. Tiesiskajā regulējumā atbalsta mehānismi tiem darba ņēmējiem, kuri ir vecāki, nav pilnā apmērā izmantoti. Piemēram, ne visās reglamentētajās profesijās ir izvērtēta iespēja izmantot obligātās profesionālās prakses aizstāšanu ar pārbaudījuma nokārtošanu pēc bērna kopšanas atvaļinājuma vai sertifikāta apturēšanu

²¹⁵ Darba likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 105, 06.07.2002. 156. panta ceturtā daļa

uz bērna kopšanas laiku. Tādējādi secināms, ka nacionālajā tiesiskajā regulējumā un tā piemērošanā direktīvas mērķi²¹⁶ nav sasniegti.

Kā virzība uz mērķa sasniegšanu vērtējams tas, ka no 2023. gada 11. aprīļa ir spēkā Reglamentēto profesiju likuma 2¹. pants²¹⁷, saskaņā ar kuru pirms jaunas reglamentētās profesijas noteikšanas vai grozījumu pieņemšanas attiecībā uz prasībām patstāvīgas profesionālās darbības uzsākšanai vai veikšanai reglamentētajās profesijās, kā arī attiecībā uz prasībām, kas izvirzāmas īslaicīgu profesionālo pakalpojumu sniedzējiem Latvijas Republikā reglamentētajās profesijās, veic to būtībai, saturam un ietekmei atbilstoša apjoma profesionālās darbības reglamentācijas prasību samērīguma novērtēšanu. Tomēr attiecībā uz esošajām reglamentētajām profesijām būtu pārvērtējamas resertifikācijas prasības kontekstā ar direktīvas mērķi sniegt atbalstu darba ņēmējiem, kuri ir vecāki, lai saglabātu un veicinātu darba ņēmēju nepārtrauktu piesaisti darba tirgum. Tiesiskajā regulējumā ir precīzāk jānosaka privātās dzīves un tiesības uz nodarbinātību reglamentētajā profesijā, tai skaitā atgriešanos profesijā pēc bērna kopšana atvaļinājuma, līdzsvars.

Vienlaikus pozitīvi būtu jāskatās uz valsts pienākumu sabiedrībai īpaši nozīmīgās jomās garantēt sniegto pakalpojumu drošumu un kvalitāti jeb aizsargāt visas sabiedrības intereses, kam arī kalpo reglamentētās profesijas.

²¹⁶ Direktīvas 2006/54 prasībām attiecībā uz dzimumu līdztiesības un diskriminācijas aizlieguma nodarbinātībā nodrošināšanu; atbilstību Direktīvas 2019/1158 attiecībā uz diskriminācijas aizliegumu nodarbinātībā, kuri izmanto savas tiesības uz atvaļinājumiem saistībā ar bērna piedzimšanu

²¹⁷ Likums "Par reglamentētajām profesijām un profesionālās kvalifikācijas atzīšanu". Latvijas Vēstnesis Nr. 105, 06.07.2001.

Rekomendācijas

Reglamentētās profesijas aptver dažādas jomas, kurās ir atšķirīgas prasības gan izglītībai, gan profesionālajai pieredzei, tāpat ir noteikta atšķirīga kārtība kā sertifikācijas saņemšanai, tā arī resertifikācijas procesam. Tas reglamentēto jomu parāda kā īpaša tiesiskā regulējuma priekšmetu, kam nepieciešama vairāku tiesību subjektu iesaistīšanās diskusijā tiesiskā regulējuma izvērtēšanai, līdzsvarojot mazu bērnu vecāku tiesības uz darba un privātās dzīves līdzsvarošanu.

Kopumā neskaidrības tiesiskajā regulējumā ir konstatētas ne tikai pētījumā iekļautajos jautājumos, bet arī plašākā griezumā; proti, jautājumos, kas attiecas uz reglamentēto profesiju sertificēšanu un resertificēšanu. Tas ļauj rekomendēt sakārtot un pilnveidot gan mazu bērnu vecāku tiesību aizsardzību, gan citu jomu tiesisko regulējumu.

Pētījuma kontekstā tiek izvirzītas šādas rekomendācijas mazu bērnu vecāku tiesību aizsardzībai:

1. Sabiedrības tiesības reglamentēto profesiju aspektā un mazu bērnu vecāku tiesības būtu jāpārvērtē samērīguma kontekstā, izvērtējot, vai leģitīmais mērķis nav sasniedzams citiem, personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. Piemēram, reglamentētajās profesijās, kurās resertifikācijas prasība ir obligāta praktiskā darbība, to aizstāt ar pilnīgu vai daļēju teorētiska eksāmena kārtošanu, arī izmantojot mūsdienīgus tehniskos risinājumus, piemēram, dažādas simulācijas, mulāžas, virtuālo realitāti u.tml.

2. Izvērtēt iespēju apturēt sertifikāta darbības termiņu uz bērna kopšanas atvaļinājuma laiku.

3. Izvērtēt tiesiskā regulējuma nepieciešamību vairāku bērna kopšanas atvaļinājumu secīgai izmantošanai pēc kārtas. Jo šobrīd tiesiskajā regulējumā vispār nav noteikts risinājums tiem gadījumiem, kad bērna vecāks izmanto vairākus bērna kopšanas atvaļinājumu pēc kārtas un ir paredzēts konkrēts resertifikācijas termiņš. Būtu lietderīgi uzsākt diskusiju par šīs situācijas risinājuma meklēšanu.

4. Izvērtēt iespēju noteikt tiesiskajā regulējumā sociālo aizsardzību tiem darba ņēmējiem, kuri nodarbināti uz atšķirīgu saistību pamata (nav darba līguma), lai nezustu šādu personu tiesības uz darbību reglamentētajā profesijā, ja tiek izmantots bērna kopšanas atvaļinājums.

Pētījuma kontekstā tiek izvirzītas šādas rekomendācijas reglamentēto profesiju sertifikācijas procesa pilnveidei:

1. Būtu vēlams precizēt tiesiskajā regulējumā deleģējuma institūtu. Lai novērstu deleģējuma procesa daudzpakāpību, tiesības veikt sertifikāciju un (vai) resertifikāciju nosakāmas Reglamentēto profesiju likumā vai jomas speciālajā likumā. Tas ļautu izvairīties no situācijas, kurā deleģējums tiek noteikts ar Ministru kabineta noteikumiem, kas to tālāk deleģē citām institūcijām.

2. Ievērojot, ka reglamentēto profesiju regulējums būtu uzskatāms kā atsevišķa tiesiskā regulējuma priekšmets, kas ietver vairākas un atšķirīgas jomas, tomēr kopīgajos jautājumos, kas attiecas uz visām reglamentētajām profesijām kā vienu jomu jeb pamata jautājumos būtu ieteicama unifikācija:

– terminoloģijas vienādošana (šobrīd tiesiskajā regulējumā tiek lietoti dažādi apzīmējumi pēc būtības vienam un tam pašam procesam: resertifikācija, sertifikāta uzturēšana, sertifikāta pagarināšana u. c.);

- konkrēta termiņa norādīšana sertifikāta spēkā esībai (norādot, ka sertifikāts ir beztermiņa vai uz konkrētu laika periodu);

- personas tiesība uz administratīvi procesuālo aizsardzību noteikšanu tiesiskajā regulējumā (piemēram, iestādes lēmuma par sertifikācijas un resertifikācijas jautājumiem apstrīdēšanas un pārsūdzēšanas kārtība).

Pielikums

Risku izvērtējuma kopsavilkums. Reglamentētās profesijas izkārtotas dilstošā kārtībā, ievērojot riska pakāpi mazu bērnu vecākiem izmantot bērnu kopšanas atvaļinājumu.

Reglamentētās profesijas joma	Risks	Piezīmes
Arhitektūras un būvniecības joma	augsts	Arhitektu sertifikācijas noteikumi mazu bērnu vecākiem paredz kompensējošu mehānismu sertifikāta uzturēšanai, apturot sertifikātu uz bērna kopšanas atvaļinājuma laiku. Tomēr tas nerisina situāciju vairāku secīgu bērnu kopšanas atvaļinājumu izmantošanai. Darba un privātās dzīves līdzsvara jautājumi ir kvalitatīvi neregulēti gadījumos, kad persona izmanto vienu bērna kopšanas atvaļinājumu. Šādā situācijā secināms, ka jomas profesiju risks ir vidējs. Savukārt, ja persona izmanto vairākus bērna kopšanas atvaļinājumus, tad risks līdzsvarot privāto un darba dzīvi ir augsts, jo persona nevar izpildīt sertifikāta uzturēšanas prasības.
Transporta joma (jūrniecība): kuģa vadītājs; kuģa mehāniķis; ierindas jūrnieks; radio speciālists	vidējs	Jūrnieku profesiju pārstāvju reglamentējošie normatīvie akti bērna kopšanas atvaļinājuma gadījumus neregulē ne starptautiskā, ne nacionālā līmenī. Tiesiskais regulējums kopumā ir saprotams, tomēr tajā nav noteikts sertifikāta apturēšanas institūts uz

Reglamentētās profesijas joma	Risks	Piezīmes
		personas iniciatīvas pamata, ko varētu izmantot bērna kopšanas atvaļinājuma laikā. Tāpat obligāts nosacījums sertifikāta uzturēšanai ir viena gada nepārtraukts termiņš darbā uz kuģa, kas var radīt risku sertifikāta pagarināšanai laikā, kad persona atrodas vai plāno atrasties bērna kopšanas atvaļinājumā. Līdz ar to secināms, ka jūrniecības jomas profesijās nodarbinātajiem ir vidējs risks samērot bērna kopšanas atvaļinājumu, to līdzsvarojo ar darbu.
Veterinārmedicīnas un ciltsdarba joma: veterinārārsts; dzīvnieku pārraugis, dzīvnieku snieguma pārbaudītājs, mākslīgās apsēklošanas tehniķis un dzīvnieku vērtēšanas eksperts	vidējs (veterinārārsts) zems (ciltsdarba jomas profesijā)	Prasības veterinārmedicīnas prakses sertifikāta iegūšanai un tā pagarināšanai ir noteiktas vairākās tiesību normās, kas rada sadrumstalotu un fragmentāru normu interpretācijas iespējamību. Atšķirīgi no pārējām reglamentēto profesiju nosacījumiem ir tas, ka veterinārārsts kā fiziskai personai tiek piešķirts sertifikāts, bet to attiecina ne uz veterinārārstu, bet uz šī veterinārārsta praksi – piešķirto veterinārmedicīniskās prakses sertifikātu. Veterinārārsta profesija satur vidēju risku bērna kopšanas atvaļinājuma laikā neiegūt resertifikāciju. Ja persona vēlas doties secīgi vairākos bērna kopšanas atvaļinājumos pēc kārtas, pastāv risks, ka persona nevarēs iegūt kvalifikācijas paaugstināšanas prasības tieši

Reglamentētās profesijas joma	Risks	Piezīmes
		profesionālo prasmju izpildē, jo kvalifikācija var tikt paaugstināta bērna kopšanas atvaļinājuma laikā. Tas, savukārt, rada risku darba un privātās dzīves līdzsvara ievērošanai.
Mērnecības un nekustamā īpašuma vērtēšanas joma: mērnieks; nekustamā īpašuma vērtētājs	vidējs (mērnieka jomas reglamentētajām profesijām) zems (nekustamā īpašuma vērtētājiem)	Praktiskās darbības nepieciešamība sertifikāta darbības laikā ierindo profesiju pie vidēja riska profesijām. Tiesiskais regulējums paredz mērnieka jomas reglamentētajām profesijām sertifikāta darbības apturēšanu. Šobrīd tiesību akti neparedz regulējumu un skaidri nepasaka, kā jārikojas, ja vairāku secīgi pēc kārtas izmantotu bērna kopšanas atvaļinājumu dēļ nav iespējams pagarināt sertifikāta darbības termiņu. Nekustamā īpašuma vērtētāja profesijai nav noteiktas tālākizglītības un profesionālās darbības prasības, kā arī vienlaicīgi personai ir tiesības apturēt sertifikāta darbību bez termiņa ierobežojuma. Līdz ar to minētā reglamentētā profesija satur zemu risku personas darba un privātās dzīves līdzsvarošanai bērna kopšanas atvaļinājuma izmantošanai.
Psiholoģijas joma: psihologs	vidējs vai zems	Psihologa profesijai ir vērojams līdzsvars darba un privātajā dzīvē, un risks vērtējams kā vidējs pie nosacījuma, ka tiek pēctecīgi izmantoti divi un vairāk bērna kopšanas

Reglamentētās profesijas joma	Risks	Piezīmes
		atvaļinājumi. Bet zems, ja izmanto vienu bērna kopšanas atvaļinājumu. Kopumā psihologa profesija ir strikti reglamentēta, kas ļauj līdzsvarot privāto dzīvi un darbu psihologa profesijā.
Energoefektivitātes joma: neatkarīgs ēku energoefektivitātes eksperts	vidējs vai zems	Neatkarīga eksperta statuss tiek piešķirts uz nenoteiktu laiku un tiesiskajā regulējumā nav noteikta precīza kārtība, kādā neatkarīga eksperta statuss būtu uzturams, bet neatkarīgu ekspertu profesionālā darbība tiek regulāri pārbaudīta. Kontekstā ar bērna kopšanas atvaļinājumu risks neatkarīgam ēku energoefektivitātes ekspertam ir zems, ja tiek izmantota tiesība apturēt sertifikātu viena bērna kopšanas atvaļinājuma laikā. Savukārt, ja tiek izmantoti vairāki bērnu kopšanas atvaļinājumi pēc kārtas, risks uzskatāms par vidēju, jo profesionālo darbību nevar pārtraukt ilgāk par diviem gadiem.
Izglītības un sporta joma: pedagogs; sporta speciālists	zems (pedagoga profesijā) zems vai vidējs (sporta speciālista profesijā)	Pedagogu profesijā bērna kopšanas atvaļinājuma piešķiršanai nepastāv tiesiski šķēršļi un darba un privātās dzīves līdzsvars normatīvā līmenī tiek ievērots. Šis secinājums ļauj ierindot šo pedagoga profesiju zema riska grupā. Sporta speciālists, izmantojot pēctecīgi vairākus bērna kopšanas atvaļinājumus, var nesaņemt attiecīgās kategorijas

Reglamentētās profesijas joma	Risks	Piezīmes
		sertifikātu, jo ir nepieciešams veikt gan praktisko trenera darbu sportā, gan kvalifikācijas paaugstināšanu. Līdz ar to var iestāties risks kārtot sertifikācijas eksāmenu, ja nav izpildītas noteiktās prasības.
Detektīvdarbības un apsardzes joma: detektīvs un apsardzes darbinieks	zems	Sertifikāta pagarināšana iespējama, apgūstot tālākizglītības vai formālās izglītības programmu un nav noteikta obligāta praktiskā pieredze, bez tam kā alternatīva ir paredzēta sertifikāta pagarināšana ar kvalifikācijas pārbaudījuma kārtošanu. Līdz ar to secināms, ka apsardzes darbinieka profesijai un detektīva profesijai risks ir zems, samērojot profesionālo darbību ar privāto dzīvi, proti, izmantot bērna kopšanas atvaļinājumu.
Elektroenerģētikas joma: elektroinženieris; elektrisko iekārtu speciālists	zems	Tiesiskais regulējums nosaka skaidras un nepārprotamas prasības sertifikācijai. Sertifikāta darbības termiņš nav noteikts un nav arī obligāti veicamo darbību sertifikāta darbības uzturēšanai, tiesiskais regulējums neierobežo personas tiesības uz ģimenes dzīvi, bērna kopšanas atvaļinājuma izmantošana neietekmē personas darbošanos profesijā.
Jurisprudences joma: advokāts (zvērināts advokāts; zvērināta	zems	Darba un privātās dzīves līdzsvarošanas risks ir zems, jo netiek prasīta darbošanās profesijā. Bez tam ir iespēja apturēt

Reglamentētās profesijas joma	Risks	Piezīmes
advokāta palīgs)		zvērināta advokāta un zvērināta advokāta palīgu statusu uz bērna kopšanas atvaļinājumu laiku.
Revīzijas joma: zvērināts revidents	zems	Zvērināta revidenta profesijai ir zems risks tajā nodarbinātajām personām samērot profesionālo darbību ar privāto dzīvi, proti, izmantojot bērna kopšanas atvaļinājumu.
Sugu un biotopu aizsardzības joma: sugu un biotopu aizsardzības jomas eksperts	zems	Bērna kopšanas atvaļinājums ir noteikts kā attaisnojošs iemesls profesionālās darbības neveikšanai un lēmuma pieņemšanai par sertifikāta neanulēšanu. Sugu un biotopu aizsardzības jomā reglamentēto profesijas pārstāvjiem pastāv zems risks darba un privātās dzīves līdzsvarošanai, izmantojot bērna kopšanas atvaļinājumu.
Civilām vajadzībām paredzēto sprāgstvielu aprites joma: spridzinātājs; spridzināšanas darbu vadītājs	zems	Formālās prasības sertifikāta saņemšanai vai atkārtotai izsniegšanai ļauj spridzināšanas jomas profesiju pārstāvjus ierindot zema riska skalā, jo resertifikācija, kas izpaužas kā sertifikāta atkārtota iegūšana, neparedz ne profesionālās darbības nepieciešamību, ne tālākizglītību. Tiesības uz bērna kopšanas atvaļinājumu ir samērojamas ar sertifikāta uzturēšanu.
Pirotehnisko izstrādājumu aprites joma: pirotehniķis	zems	Tiesiskais regulējums nav skaidri noteicis izglītības prasības, respektīvi, nav nodefinēta izglītības joma pirotehniķa profesijai; kā arī nav viennozīmīgi precīzi noteikta prasība pēc psihiatra un narkologa

Reglamentētās profesijas joma	Risks	Piezīmes
		atzinuma, saņemot sertifikātu. Tiesību aktos nav tiešas norādes par sertifikāta termiņu. Pirotehniķa profesija ierindojama zema riska profesijā, ļaujot līdzsvarot darba un privāto dzīvi.
Rūpnieciskā īpašuma aizsardzības joma: profesionālais patentpilnvarnieks	zems	Tiesiskajā regulējumā nav noteiktas konkrētas un obligāti izpildāmas prasības profesionālo patentpilnvarnieku tālākizglītībai un/vai profesionālajai darbībai. Sertifikāta darbības termiņš nav noteikts, kas profesiju ierindo pie zema riska profesijām.